HET SLACHTHUIS VERTELD/T

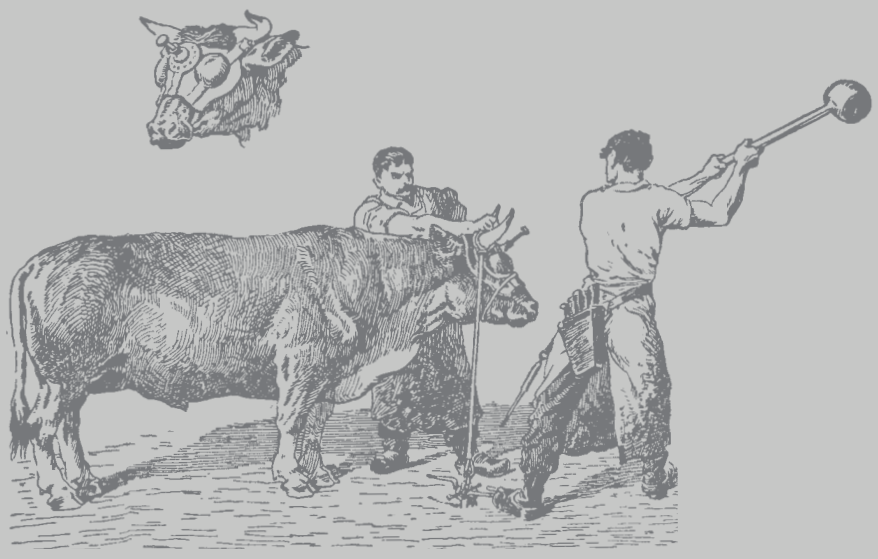

HET SLACHTHUIS VERTELD/T

HET SLACHTHUIS VERTELD/T

VOORAF

Na 'De Buren en de Abdij' en 'De Buren van de Abdij – 800 jaar arm en rijk in de Machariuswijk' publiceren we een derde boek: 'Het slachthuis verteld/t'.

De veemarkt en het slachthuis waren tot het einde van de jaren tachtig het kloppende hart van de wijk. Sinds de sluiting van de veemarkt en het slachthuis zijn er veel nieuwe bewoners gekomen die niet of nauwelijks een besef hebben van dit toch wel bijzondere verleden.

Hier en daar zijn nog enkele sporen te zien van deze drukke bedrijvigheid. Het meest zichtbare is het witte poortgebouw waar nu de Herberg Macharius is gevestigd. Andere getuigen zijn het glasraam van café 'De Bonte Koe', enkele uithangborden in de Slachthuisstraat en een vijftal vergeten stallen achter de huizen waar vroeger een café was gevestigd. Sommige straatnamen in de wijk verwijzen nog naar de vroegere economische bedrijvigheid.

Twee jaar geleden ontstond het idee om na de eerdere publicaties over de abdij, een project te ontwikkelen over en rond de veemarkt en het slachthuis. Het project zou bestaan uit verschillende luiken: een boek, een film, een tentoonstelling en een wandeling langs de restanten van de tijd van veemarkt en slachthuis.

Onze buren-historici zetten zich aan het werk voor het boek, terwijl een buren-filmploeg interviews afnam van bewoners en personen die nog in het slachthuis hadden gewerkt. Het project moet de geschiedenis en de sfeer van toen weergeven met een verwijzing naar vandaag.

Belangrijk voor de Buren van de Abdij is ook het sociale aspect toen en nu. De wijk onderging immers een grote transformatie en van de vroegere bewoners zijn er maar weinig overgebleven. Hoe was de sociale en economische situatie op het einde van het slachthuis? In welke mate is de economische en sociale situatie veranderd? Wie zijn de nieuwe bewoners? Is de wijk leefbaarder geworden? Enfin, veel vragen waar we in het nieuwe boek een antwoord op zoeken.

Het is de eerste keer dat zoveel mensen hebben samengewerkt aan een buren-project. Niet alleen de historici, maar ook schrijvers, tekstverbeteraars, interviewers, fotografen, lay-outers, de filmploeg, monteerders en niet te vergeten de mensen van vroeger en nu die allen bereid waren om hun verhaal te vertellen en in hun fotoverzameling doken om te zien of er ergens nog bruikbare foto's en filmbeelden waren.

Dankzij de gezamenlijke inspanningen, de goesting van de schrijvers en de filmers en het enthousiasme van velen zijn we er opnieuw in geslaagd een mooi project te realiseren. Waarvoor dank.

Fabien Audooren en Christine De Zutter

Gentenaars doen het steeds vaker samen. Dat is een prettige vaststelling. Want de stad, die maken we natuurlijk allemaal samen: de lokale overheid, ondernemers, verenigingen en bewoners.

Een '*smart city*' (een 'slimme stad' dus) maakt daarom handig gebruik van de inzet, het engagement en de solidariteit van zijn 'smart citizens' om samen oplossingen te vinden voor de problemen die opduiken. Dat is wat wij al jarenlang hebben gedaan, als stadsbestuur. De Stad Gent was een pionier van het zogenaamde 'gebiedsgericht werken'. Eerst was er de 'Actie Samenspraak': Gent werd opgedeeld in zeven gebieden waarin ambtenaren aan de slag gingen om de bewoners te betrekken bij het beleid. In 2003 hebben we die werking verfijnd en uitgebreid. We hebben Gent opgedeeld in 25 kleinere wijken opdat we dichter bij de mensen zouden kunnen werken. En we hebben de 'Dienst Gebiedsgerichte Werking' opgericht zodat in elk van die wijken een vaste 'wijkregisseur' zou kunnen werken om de beleidsparticipatie te organiseren en coördineren voor ons als college van burgemeester en schepenen.

Dat is, zoals gezegd, niet zonder resultaat gebleven. De wijkregisseurs vangen signalen op van de mensen, verenigingen en handelaars in de wijken en geven die door aan ons als beleidsmakers. Ze organiseren zeer gerichte bevragingen in functie van toekomstplannen. Ze organiseren inspraakmomenten met de leden van het college – van klassieke debatten over 'dialoogcafés' tot 'Wijk van de maand', met inbreng van de wijkbewoners zelf. Door die constante dialoog met 'de Stad' in het algemeen en de collegeleden in het bijzonder houden wij de vinger stevig aan de pols en kunnen we beslissingen nemen die zo veel mogelijk tegemoetkomen aan de wensen van de Gentenaars.

Er is ondertussen ook een online participatieplatform ('Ruimte voor Gent', de opmaak van de opvolger van het Ruimtelijk Structuurplan Gent, is het eerste project waarbij we ook via dat platform de mensen om hun gedacht vragen), er is een fonds voor de tijdelijke invulling van braakliggende gronden of leegstaande panden voor buurtgerichte activiteiten, en sinds kort zijn we ook gestart met een open online crowdfundingplatform om mensen met wijze plannen de kans te geven om extra geld(schieters) te vinden. Kortom, om een open deur in te trappen: alles wat co-creatie is, daar zijn wij vóór. We willen mensen en verenigingen die samen met ons hun buurt en de stad mee willen 'maken' alle kansen en middelen geven om dat te doen.

De 'Buren van de Abdij' is zo'n vereniging. Gasten die niet bij de pakken blijven zitten – laat staan: met de armen gekruist van aan de zijlijn kritiek geven op de overheid en wachten tot die iets onderneemt. Integendeel. Het doet mij denken aan de eerste speech van John F. Kennedy, toen hij net de eed had afgelegd als president

van de Verenigde Staten in 1961. Hij sprak daarin de legendarische woorden '*Ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country*'. Vervang '*country*' door '*city*' en we zijn er.

Eind 2006 steekt een allegaartje buurtbewoners de koppen bijeen. Ze vinden het spijtig dat de Sint-Baafsabdij al een tijdlang dicht is – een duidelijke keuze van het stadsbestuur omdat de kosten om zelf, met overheidspersoneel, de abdij open te houden, niet meer te verantwoorden zijn. Ze denken: 'Als het zo zit, waarom zouden we het dan niet zelf doen?' Dat vonden wij een fantastisch idee – en hop: 'het spel zat op de wagen'. Ondertussen is 'de Buren van de abdij' een begrip. Meer dan dat, het is een referentie voor ons: als we een goed voorbeeld moeten geven van dit soort publiek-private samenwerking verwijzen we steevast naar wat de Buren doen. Logisch, want ondertussen is de palmares indrukwekkend: van de abdij openhouden, over concerten en theatervoorstellingen organiseren, tot wetenschapscafés opzetten.

Sinds midden 2012 kwam daar nog eens 'Herberg Macharius' bij ook.
De ontmoetingsplek in het oude poortgebouw van het slachthuis, speciaal tijdelijk geopend tijdens de stadstentoonstelling TRACK van het SMAK, bleek zo'n meevaller dat de Buren er niet meer weg wilden…
Gelijk hebben ze: het is dé gedroomde plek voor alle buurtontmoetingen.

De Buren van de Abdij zijn ondertussen al aan hun derde boek toe. In al hun publicaties is het onderwerp – de Sint-Baafsabdij, het Spaans Kasteel en nu het voormalige slachthuis – altijd verbonden geweest met het leven van de 'gewone' bewoners in de wijk. In dit boek gaat de betrokkenheid nog verder: niet alleen de huidige bewoners maar ook die 'uit vroegere jaren' werden geïnterviewd. Bovendien dienden die interviews niet alleen voor dit boek maar ook voor een film die gaat over de laatste jaren van het slachthuis.

Ik zeg altijd: we willen, als stadsbestuur, van Gent een wijze, open, creatieve en solidaire stad maken waar het voor iedereen plezant wonen en werken is. Maar: we kunnen dat als lokale overheid niet alleen. We hebben daarvoor medestanders nodig: ondernemers, handelaars, bewoners en verenigingen. Verenigingen zoals de Buren van de abdij, die ons helpen onze doelstellingen te realiseren.

Een dikke merci daarvoor.

Daniël Termont
Burgemeester stad Gent

INHOUD

7 – Vooraf

16 – Van koeivoet tot biefstukken – De 'Nieuwe Beestenmarkt' en zijn omgeving, 1850-1914
– Herman Balthazar –

40 – Van wereldbrand naar wereldbrand – Slachthuis en veemarkt in 1914-1940
– Griet Maréchal, Bart D'hondt –

70 – Van 'ultramodern' tot voorbijgestreefd – Slachthuis en veemarkt van 1940 tot 1987-1990
– Luc Devriese –

100 – De galante gedaantewisseling van Macharius
– John Vandaele –

132 – Getuigen uit de rijke slachthuistijd
– Interviews door Christine De Zutter, Fabien Audooren en Jos Vanherreweghe, bewerking voor boek: Ann Vantournhout –

152 – Het kloppende middenstandshart vandaag

173 – Dank

174 – Colofon

trans

VAN KOEIVOET TOT BIEFSTUKKEN

De ‘Nieuwe Beestenmarkt’ en zijn omgeving, 1850-1914

Herman Balthazar

Het einde van het Spaans Kasteel.

De wijk tussen de Ferdinand Lousbergskaai, de Voorhoutkaai, de Schoolkaai en de Kasteellaan is tussen 1857 en 1989 gegroeid en beheerst door het slachthuis en de veemarkt. Slachthuis en veemarkt stonden op wat thans de Coyendansweide heet, maar die wij het liefst de Sint-Baafsweide blijven noemen. Het is verbazend hoe honderddertig jaren van recente geschiedenis bijna totaal verdwenen zijn, behalve in de herinnering van de Gentenaars die ouder zijn dan 45 jaar. In ons tweede boek van de Buren van de Abdij (2011) heeft Dirk ketelaere, een van deze getuigen, al een mooie beschrijving gemaakt van wat die daverende geschiedenis voor de wijk betekende (*Van Mensen, dieren en dingen*, pp. 81-98). Dit artikel wil een bredere situering geven over het ontstaan van het slachthuis en over de gevolgen ervan op de stedelijke ontwikkeling. Het verhaal loopt tot aan het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914. Het is die periode die samenvalt met de hoogste ontwikkeling van Gent als industriële stad, een stad met veel meer fabrieksschouwen dan kerktorens. Over de geschiedenis van de interne werking van het slachthuis en de veemarkt heb ik dankbaar kunnen steunen op de studie van dr. Maria De Waele, *De Aristocraten van de Middenstand. Beenhouwers en slagers in Gent (1850-1990)*, TIC, Tijdschrift voor Industriële Cultuur, Cahier 27, 2003.

Het eerste besluit over de noodwendigheid van het bouwen van een nieuw slachthuis werd genomen op 4 juli 1835. Gent was toen al, sinds het einde van de 18de eeuw, in volle transformatie als snel groeiende industriestad, maar slachten en verkopen van vlees was nog blijven hangen in de oude gewoontes van het Ancien Régime. Men was er zich van bewust dat dit onhoudbare, onfrisse en gevaarlijke toestanden veroorzaakte. Een onmiddellijke oplossing werd niet zo gemakkelijk gevonden.

In het jaarlijks verslag van 1850 van het College van Burgemeester en Schepenen lezen we dat '*une grande affaire*' eindelijk geregeld is. Het ging over de definitieve verwerving van bijna alle gronden van '*le vieux Château*' – het Spaans Kasteel. Voor de liberale regering Rogier (12 augustus 1847-28 september 1852) en het liberale stadsbestuur betekende dit akkoord dat het departement Oorlog aan alle rechten verzaakte om die plek nog verder als militair domein te beschouwen. In feite had die plek zijn militaire functies al grotendeels verloren sinds het eerste bezoek aan de stad van de Oostenrijkse keizer Jozef II, half juni 1781. Steen voor steen en zonder plan of inzicht begon dan de teloorgang en de partiële afbraak van dat machtige 'Spaanse Kasteel' dat in de jaren 1540-1545 was opgebouwd op een terrein van 14 hectare. Daarmee verdween toen de kern van het oude Sint-Baafsdorp, de grote abdijkerk (thans 'de Groene Kerk' op de Coyendansweide) en een groot deel van de oude abdijgebouwen. Met de teloorgang van het militaire domein ontstond

PLAN DE L'ABATTOIR

Présenté en séance du Conseil Communal du 20 Décembre 1852

Avant-projet du plan Général du Château des Espagnols.

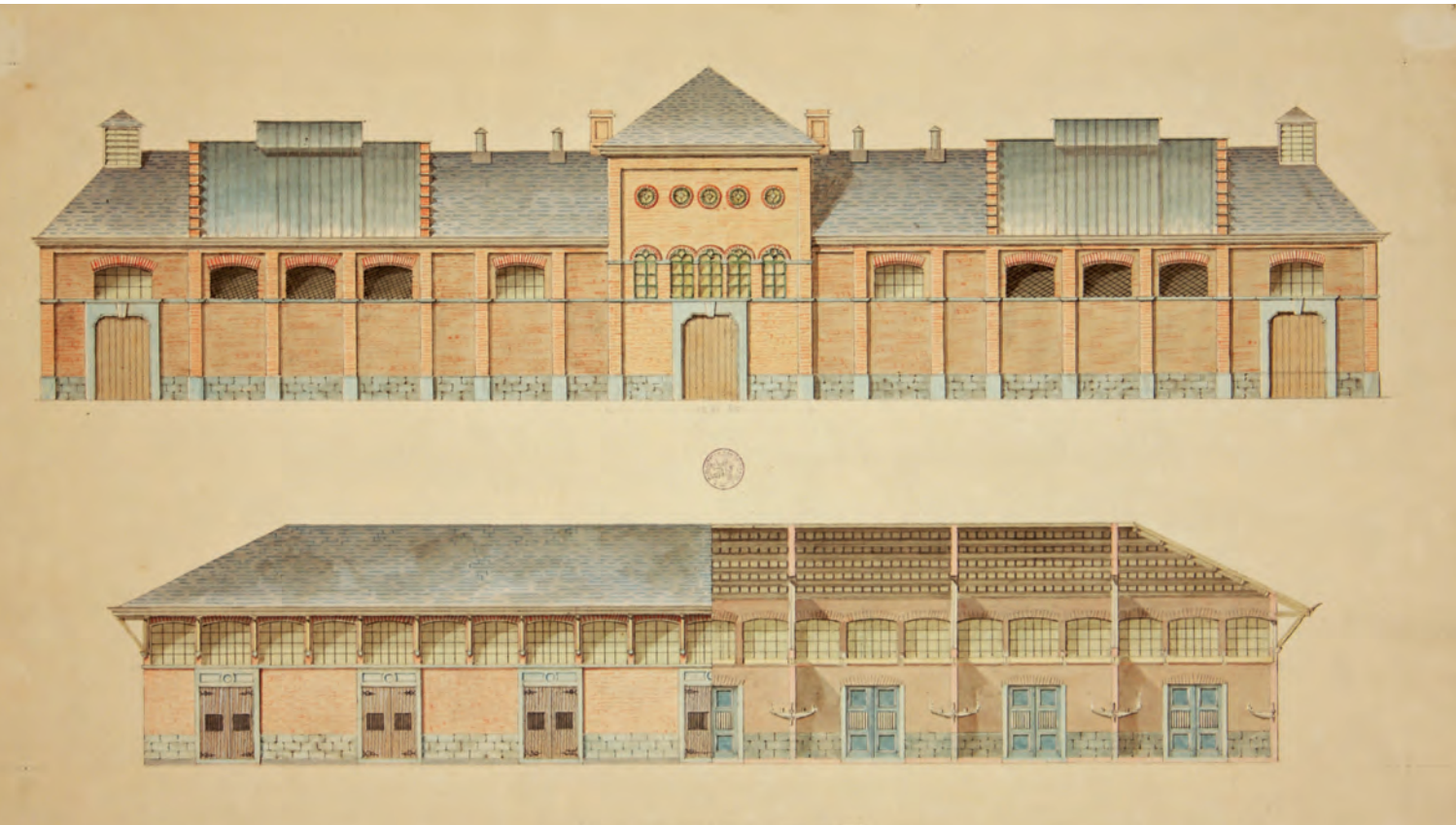

tussen de Dampoort en de samenloop van Leie en Schelde een vrije ruimte waar tot 1850 een ongeordende urbanisatie en bevolkingsgroei plaatsgreep.
Slechts één onderdeel kreeg in 1835 en de daarop volgende jaren een beschermde functie: het ging om de vrijmaking, conservatie en rehabilitatie van de oude abdijruïnes, die ondanks de 400 jaren soldateska (nog) niet waren afgebroken.
Bij Koninklijk Besluit van 7 januari 1835 was de Koninklijke Commissie voor Monumenten opgericht. Het was een institutioneel signaal dat er een nieuw bewustzijn groeiende was voor '*la conservation des monuments du pays remarquables par leur antiquité, par les souvenirs qu'ils rappellent ou par leur importance sous le rapport de l'art*' (aanhef van het oprichtingsbesluit).
Een van de eerste wettelijke beschermingsbesluiten betrof de oude Sint-Baafsruïnes want Gent liep voorop in die nieuwe aandacht voor historische monumenten.
Sinds 1823 al had het stadsbestuur een 'Commissie ter bewaering der Kunst en Historiestukken' opgericht. Van bij de aanvang speelde de stadsarchitect Louis Roelandt (1786-1864) er een grote rol in. Kort daarop kreeg hij de sterke en veel meer waakzame steun van de jurist August Van Lokeren (1799-1872), die vanaf 1833 de '*Messager des Sciences et des Arts*' leidde en die in dit tijdschrift de eerste pleidooien schreef voor het bewaren van de abdijruïnes.

Nieuw slachthuis, teken van een nieuwe tijd.

August Van Lokeren was liberaal schepen van Onderwijs van 1848 tot 1854. Hij was er dus bij wanneer de nieuwe plannen ter sprake kwamen na de regeling van deze '*grande affaire*'. Buiten de al bestaande en bebouwde straten en het (Kasteel)plein kwam nu 7 hectare bouwgrond ter beschikking.
De mogelijkheid om daar een nieuw slachthuis en nieuwe straten te bouwen kon een concrete gestalte krijgen. Even concreet werd het plan om een spoorverbinding tot stand te brengen tussen het centrale Zuidstation en de nieuwe stapelplaats – het Pakhuys van den Weder-Uytvoer (gebouwd in 1845) – aan het Handelsdok voorbij de Dampoort.

Op 1 april 1857 vertrok een goederentrein vanuit het Zuidstation en reed bijna kaarsrecht naar de Nederschelde en het Visserijkanaal over twee nieuwe ijzeren bruggen. Vandaar maakten de sporen een grote bocht op het tracé van de huidige Kasteellaan, de oostelijke grens van het Spaans Kasteel. Bijna twintig jaar lang (tot in 1874 de ringspoorweg geopend werd) klonk op dit tracé dagelijks het gesis en gedaver van goederentreinen.

Een nieuw slachthuis en een nieuwe spoorverbinding werden de eerste ingrepen voor een totaal nieuwe toekomst van de wijk Heirnis-Macharius, in de volksmond nog decennialang bekend als de wijk van 't Spaans Kasteel.

Die nieuwe toekomst van de wijk moet geplaatst worden in het algemeen maatschappelijk mutatieproces van de jaren 1845-1860. In heel West-Europa was dit een

periode van grote economische, sociale en politieke crisissen en omwentelingen. Gent – de enige en steeds maar groeiende fabrieksstad in de Vlaamse provincies – droeg er alle kenmerken van. Vanaf 1845 trof de crisis eerst het Vlaamse platteland. Voor Gent betekende dit een verhoogde instroom van zeer arme mensen die zeker tot 1860 een ellendig slechte en onaangepaste behuizing moesten zoeken binnen de oude stadsmuren, want pas in 1860 verdween het systeem van stedelijke octrooirechten (een soort stedelijke douanetarieven). Vanaf dan kon de urbanisatie een bredere vlucht nemen. Wat dit voor de Spaanse Kasteel-wijk betekende, heb ik in ons vorige boek beschreven (*800 jaar arm en rijk in de Machariuswijk*, 2011). In het half afgebroken militaire bolwerk en in de omliggende straten verhoogde zeer snel de concentratie van een bonte proletarische bevolking. In een van de cholera-epidemieën die de stad trof tussen januari en juni 1849 was in onze wijk de tol van slachtoffers zeer hoog. Dat en andere fenomenen van gebrek aan sociale hygiëne werden de stimulans voor nieuwe saneringsinitiatieven. Daarin past ook de beslissing om in deze wijk een nieuw slachthuis te bouwen.

Meer dan een slachthuis: de rol van school en kerk.

1848-1849 waren jaren van felle sociale en politieke woelingen. Het was in Parijs begonnen, in februari 1848, met het aftreden van koning Louis-Philippe en de vorming van de Tweede, meer sociaal geïnspireerde Republiek. Het had ook zijn gevolgen in Gent met oplaaiende woelingen, van kleine radicale burgerkringen tot op de werkvloer van de grote Gentse textielfabrieken. Het zou nooit meer worden zoals de burgerij het wilde. De roep om meer sociale democratie, om meer loon en rechten was niet langer een tijdelijke opflakkering van sociale woede en wanhoop. De arbeidersklasse werd weerbaarder. Van 1849 tot 1861 waren er meerdere stakingen, die een steeds sterker organisatiepatroon vertoonden. In de dichtbevolkte arbeiderswijken werd er veel over gesproken en keek men op naar de eigen helden. Zo was er in het huisje nr. 80 in 't Kasteel de jonge wever Louis Walraeve (geboren te Gent, 1836), die door de correctionele rechtbank veroordeeld werd tot zes maanden gevangenis voor '*coalition et rébellion envers la police*'. Hij was een van de 39 veroordeelden voor de lange en opmerkelijk goed georganiseerde staking in de grote 'Grasfabriek' (de spinnerij-weverij Parmentier-Van Hoegaerden), in het voorjaar van 1861. De wijk van 't Spaans Kasteel bleef lange tijd zijn faam behouden van een moeilijke arbeidersbuurt. Ook dit was een aanleiding voor sanering en nieuwe initiatieven en die betroffen meer dan het slachthuis.

Een prioritair middel tot zowel sociale disciplinering als emancipatie was beter volksonderwijs. Van in de crisisjaren 1840 werd het een hoofdbekommering van de progressieve liberalen in het stadsbestuur en een aantal burgerkringen zoals 'Zonder Naem, niet zonder Hart' (opgericht in 1856) en het 'Van Crombrugghe's Genootschap' (opgericht in 1857). Gelijktijdig met de opening van het slachthuis

werd daarom het plan besproken om een nieuwe kosteloze stadsschool te bouwen. De bond 'Zonder Naem, niet zonder Hart' verzamelde er de zeer royale som van 10.000 frank voor. Gustaaf Callier (1819-1863), die van januari 1858 tot 1863 schepen van Onderwijs was, ontplooide alle middelen om een grote school te bouwen in 't Spaans Kasteel. Stadsarchitect Adolphe Pauli werd belast met het ontwerp. De eerste steenlegging op 11 juli 1859 – de maandag van de Gentse Kermis – werd een zeer luisterrijke gebeurtenis met een grote optocht, die met drie muziekkorpsen vertrok vanop de Kouter. Uit alle stadsscholen werd een koor gevormd met 2.500 kinderen die op het Kasteelplein een danklied zongen op een tekst van Napoleon Destanberg en getoonzet door Karel Miry, de componist van 'De Vlaamse Leeuw': "Ja, wij zijn tot leeren veerdig / Moedig in het levenspad / Om te worden uwer weerdig / Weerdig onzer schoone stad" (laatste couplet).

De eerste onderwijzer in de nieuwe stadsschool was Jacob Ludovicus Wiemer (° Gent, 26 augustus 1826). Hij woonde met zijn vrouw Marie Josepha Hollanders en zijn drie kinderen in Kasteel, nr. 22. Een van zijn zoons, Némorin Jean Wiemer (° Gent, 17 juli 1855), zou zijn vader volgen en een van de glories van de officiële stadsscholen worden. Nog vandaag werkt het Némorin Wiemerfonds dat sinds de jaren 1920 woordenboeken schenkt aan verdienstelijke leerlingen van de officiële stadsscholen. Pedagogisch en maatschappelijk engagement liepen samen in het gezin Wiemer. Zo was in die tijd de militante boodschap van de liberalen en schepen Gustaaf Callier stond vooraan op de barricaden. Bij zijn overlijden in 1863 werd hij – als bewuste provocatie – exclusief burgerlijk begraven op het nabijgelegen kerkhof buiten de Dampoort (opgericht bij edict van keizer Jozef II in 1784 en gesloten in 1877 in vol conflict tussen de liberalen en de kerkfabrieken van Sint-Jacobs, Heilig Kerst en Sint-Macharius).

Naast de liberale zorg voor het onderwijs, was er even fel de aandacht voor de pastorale zorg, maar dit verliep niet van een leien dakje in onze wijk. In 1834 besloot bisschop Van de Velde de oude refter van de abdij het statuut van hulpkerk Sint-Macharius te geven. Op 31 juli 1835 kreeg de Sint-Jacobsparochie een derde onderpastoor, die als proost van Sint-Macharius aan het werk ging. Hij zocht woonst midden in de wijk. Ten tijde van de opening van het slachthuis was die proost Augustinus Leon Desmedt (° Sint-Gillis-Waas, 7 november 1820). Hij bleef er in functie van 1851 tot 1867 en hij woonde in Kasteel nr. 5, samen met zijn zuster Charlotte (° Sint-Pauwels, 1828), vlak naast de voormalige '*corps de garde*'.

Onderpastoor-proost Augustinus Desmedt beleefde dus als eerste de nieuwe expansie van de slachthuiswijk. Tevergeefs zou hij aandringen om Sint-Macharius tot volwaardige parochie te verheffen. Het kerkbestuur van Sint-Jacobs bleef er zich hardnekkig tegen verzetten. Het duurde tot 14 januari 1873 vooraleer de bisschoppelijke (Monseigneur Henricus Bracq) en de burgerlijke overheid beslisten Sint-Macharius als parochie te erkennen. Proost August Albert Coemans

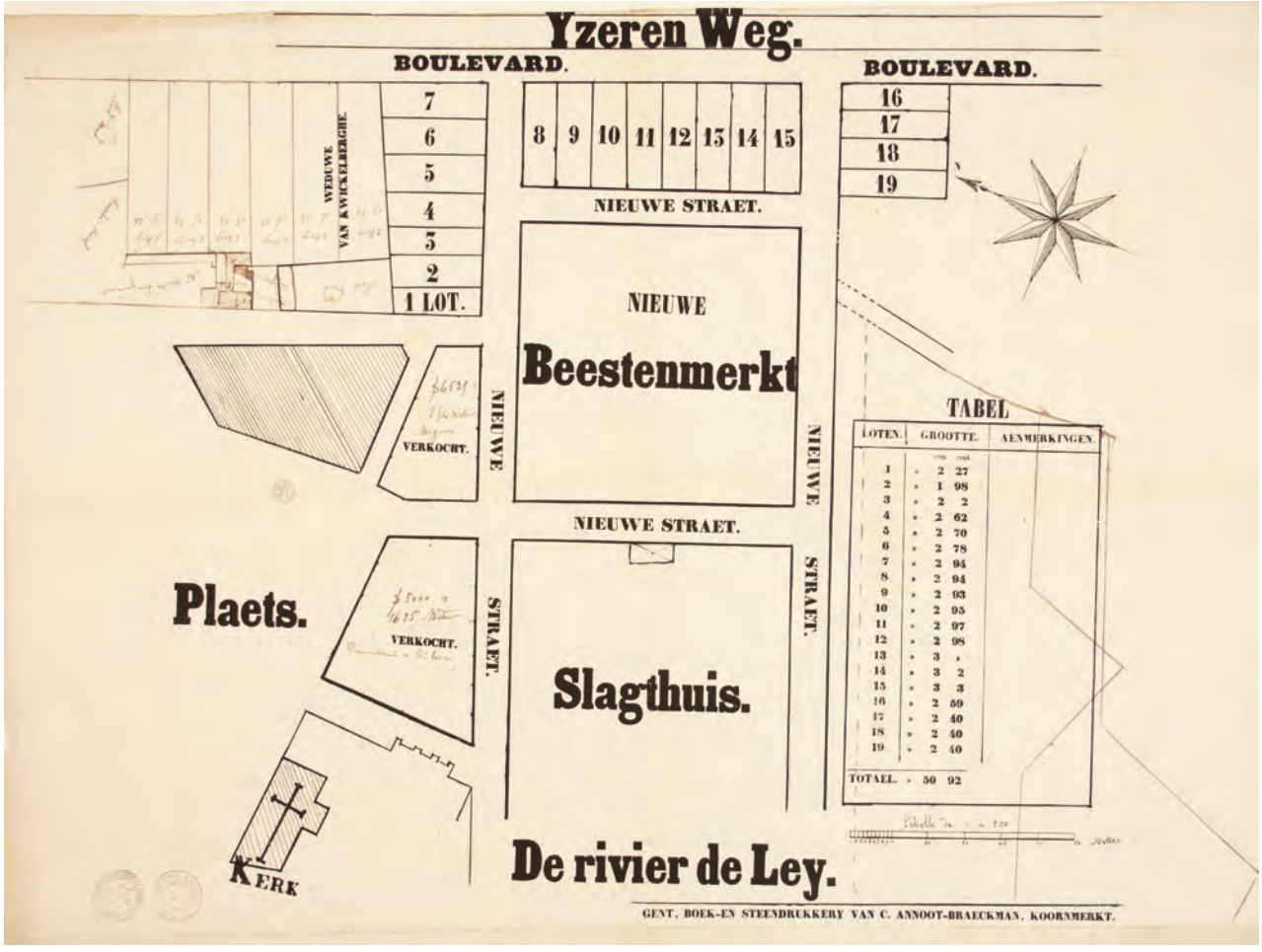

Stadsschool Zonder Naam

(° Gent, 25 maart 1829) werd de eerste pastoor (tot september 1894) voor ongeveer 6.000 parochianen. Met de moederparochie Sint-Jacobs bleef men nog geruime tijd ruzie maken over de verdeling van de middelen. De parochie werd er nog armer op wanneer in 1896 Sint-Antonius-Heirnis een nieuwe parochie werd. Men vond niettemin de middelen om een imposante nieuwe kerk te bouwen op een ontwerp alweer van Arthur Verhaegen (goedkeuring plannen en bestek op 1 april 1879, eerste steen 13 juni 1880, ingebruikname 1883, afwerking toren 1896).

Architecten en Vleeshouwers.

Het ontwerp voor het bouwen van het slachthuis werd toevertrouwd aan de stadsarchitect Louis Roelandt (1786-1864). Roelandt was toen aan het einde van een grootse loopbaan die vele monumentale merktekens naliet (neem maar de vier grootste: de universiteitsaula in de Volderstraat, de opera, het justitiepaleis en de Sint-Annakerk). Het slachthuis was een van zijn laatste opdrachten. Het droeg niet meer de kenmerken van het neoclassicisme waarvan hij de kampioen was. In het ontwerp was al de stijl zichtbaar van zijn leerling en opvolger Adolphe Pauli (1820-1895), die in 1857 het ambt van stadsarchitect overnam. Pauli was, we schreven het al, ook de ontwerper van de nieuwe stadsschool in de Kasteelstraat (thans Sint-Machariusstraat).

Het slachthuis werd geconcipieerd als een u-vormige ruimte met vier centrale delen en een ingangsgebouw langs de zijde van de waterweg (Visserij-Rommelwater) en een directeurswoning langs de zijde van de veemarkt, die begon aan de Kasteellaan waar ook de spoorlijnen lagen. Slachthuis en veemarkt verdeelden de huidige Slachthuisstraat in ongeveer twee gelijke delen. Alleen het oude poortgebouw staat er nog en vervult nu de voor zo velen aangename functie van 'Herberg Macharius'.

Op 16 april 1853 keurde de gemeenteraad de plannen goed. Het ging om forse bedragen: 255.694,51 frank voor het slachthuis, 14.500,24 frank voor de directeurswoning en 137.284,65 frank voor de aanleg en het plaveien van straten.
In 1856-1857 kwam daar nog 18.600 frank bij voor de inrichting van de beestenmarkt die tot 1929 een niet-overdekte ruimte was. De verlichting zou met gas gebeuren: 20 '*becs*' (lichtpunten) in de verschillende delen van het slachthuis, vier in de directeurswoning en twee in de conciërgewoning.

In de zomer van 1857 waren de constructiewerken klaar. De aannemers Van de Capelle uit de Brabantdam en Hoste uit de Savaanstraat waren ermee belast. De proeven voor het slachten (de '*abattage*') konden een aanvang nemen. De kleine ploeg personeelsleden stond klaar. Als directeur werd rijksveearts eerste klas Charles Albert Doutreluigne benoemd (° Gent, 16 maart 1811, gehuwd met Constance Guislain). Hij bleef directeur tot aan zijn overlijden aan een hartkwaal op 28 februari 1873. Doutreluigne werd bijgestaan door twee, vanaf 1860 drie vleeskeurders. Daarenboven waren er twee stalknechten en een conciërge. De eerste conciërge was Armand Massart (° Balegem, 17 april 1803, gehuwd met Judoca Den Duyts).

Massart kwam uit de wijk: hij was de allerlaatste 'kazernier'(de verantwoordelijke voor de kazernegebouwen van 't Spaans Kasteel).

Bij de 'abattage'-proeven was het beenhouwer Lippens-Coryn uit de Mageleinstraat, die als eerste de toelating kreeg om er een os te laten slachten. Op 22 augustus 1857 werd de os begeleid door een muziekkorps naar de slachtvloer gebracht. Het beest was versierd met linten, strikken en bloemen. Voor Lippens en zijn collega-beenhouwers ging het om veel meer dan een feestelijke gebeurtenis. Het slachthuis kwam er om hygiënische redenen, maar het betekende ook een grondige ommekeer in de sinds eeuwen vastgelegde praktijken over het verkopen van vers en gezouten vlees.

Tussen 1408 en 1419 werd aan de Groentenmarkt het Groot Vleeshuis gebouwd. Het bevatte 116 verkoopstallen, die jaarlijks verpacht werden ten voordele van de stad. In 1542-1543 werden aan de gevel van het Groot Vleeshuis zestien 'penshuisjes' gebouwd voor de verkoop van ingewanden, pensen, slachtafval en pluimvee. Behalve het Groot Vleeshuis was er ook nog een Klein Vleeshuis, eerst aan de Braampoort in de Brabantdam, later (en tot 1821) op de hoek van de Korte Dagsteeg en de Brabantdam. Ten slotte was er nog (tot in 1871) een Klein Vleeshuis in de voormalige Weverskapel in de Korte Dagsteeg (later was daar de cinema Gaumont, die na 1945 de Savoy werd; thans is het een vrouwenmodezaak).

In de loop van de 14de eeuw reeds kreeg het beroep van vleeshouwer een gesloten en erfelijk statuut. Vier families – Van Loo, Minne, Van Melle en Deynoodt – verwierven het alleenrecht om vlees te verkopen in het Groot Vleeshuis. Vier andere families – De Raeve, Vermeire, Reynhaut en Volkaert – kregen dit recht in het Klein Vleeshuis. Niemand anders mocht vlees verkopen en het mocht alleen gebeuren in de Vleeshuizen behalve op de Halfvastenfoor en op drie vrije marktdagen. Vrij bleef wel de groothandel en de veehandel. Vanaf 1629 (tot 1857) ging de veemarkt door op de huidige Oude Beestenmarkt.

Vanaf juli 1794 kwam Gent onder Frans bestuur en dat betekende ook hier het einde van de privileges van de ambachtsgilden. Het Groot Vleeshuis bleef de exclusieve plaats voor de verkoop van vlees, maar de stallen werden vrij verpacht aan de meest biedende. In de praktijk echter konden de vier erfelijke families hun dominante posities behouden. In de napoleontische tijd konden zij het meest profiteren van het besluit van 10 Brumaire jaar XII (2 november 1803) met de bepaling dat het verboden was vlees te verkopen buiten de twee Vleeshuizen. Of de Gentse beenhouwers daardoor napoleontisch gezind werden, mag betwijfeld worden. Vaak wordt nog verwezen naar het incident dat Napoleon behoorlijk boos bleek te maken tijdens zijn bezoek aan Gent in 1811. Aan het Groot Vleeshuis zou dan een feestelijk plakkaat gehangen hebben met de dubbelzinnige tekst '*Les petits bouchers de Gand à Napoléon le Grand*'. De inspirator van deze tekst zou de stadssecretaris Norbert Cornelissen (1769-1849) geweest zijn, auteur van vele '*bon mot*s'. Hoe dan ook, de Gentse beenhouwers bleven een vrij gesloten en eigenzinnige

groep. Die groep reageerde dus verdeeld en wantrouwig op de beslissing een slachthuis te bouwen en de verkoop van runds- en varkensvlees vrij te laten, mits het geslacht en gekeurd was in het nieuwe slachthuis. Op 17 april 1858 werd het oude besluit van 10 Brumaire opgeheven. Voor de twee Vleeshuizen betekende dat de concurrentie van een stijgend aantal beenhouwerijen in vele straten van de stad en van de randgemeenten. Tot 1884 werd nog vlees verkocht in het Vleeshuis aan de Groentenmarkt. Onder controle en begeleiding van de slachthuisdirecteur Isidore Remy (opvolger van Charles Doutreluigne van 1873 tot 1891) werd dan beslist de markt over te brengen naar het Veerleplein, naast de Vismarkt, met 47 stallen met vleestafels voorzien van een marmeren blad.

In de Gentse Wegwijzer (de 'Gouden Gids' van de 19de eeuw) vindt men vanaf de jaargang 1854 de vermelding van 29 'varkensslagters' (charcutiers) en 46 'vleeschouwers'. In de daaropvolgende jaren, zeker vanaf 1860, steeg dat aantal jaarlijks. In 1860 vermeldt de Wegwijzer 81 varkensslachters en 142 vleeshouwers. Bij die vleeshouwers waren de vier families nog steeds zeer sterk vertegenwoordigd: 4x Deynoodt, 6x Minne, 9x Van Melle en 23x Van Loo. Meer dan zestig jaar na de afschaffing van het erfelijke ambacht bleken dus nog 42 vleeshouwers op de 142 tot de oude gesloten groep te behoren. Ook bij de vleeskeurders in het slachthuis waren zij hardnekkig aanwezig: R. Van Melle (1864-1884), J.B. Minne (1871-1884), Em. Van Loo (1885-1892).

Zeker na 1880 wordt de lijst van vleeshouwers in de Wegwijzer steeds groter. Zelfs wanneer men daarbij rekening houdt met het opnemen van de vleeshouwers uit de randgemeenten, blijft die stijging zeer opmerkelijk en moeilijk verklaarbaar. Het hoogste aantal telde ik in de Wegwijzer 1905: 631 (zeshonderdeenendertig!). In de laatste telling, 1914, stonden er 548 vermeld. Ik vond er al namen, die wij nog tot vandaag in het drastisch geslonken aantal beenhouwerijen aantreffen (D. Zwaenepoel, Donkersteeg).

De Breydel's Zonen en hun dorst.

De fenomenale stijging van het aantal vlees- of beenhouwers heeft te maken met minstens twee fenomenen: de stijging van de totale Gentse bevolking en – vanaf de jaren 1890 – de stijging van de levensstandaard en derhalve de gestegen vleesconsumptie bij de arbeidersklasse.

In hetzelfde jaar 1857 van de opening van het slachthuis werd op carnaval een lied gezongen dat wij dankzij de onlangs overleden Walter De Buck, nog steeds uit volle borst meezingen. Het is een protestlied tegen een zeer katholieke dame die vond dat de arbeidersklasse zich voor zijn voeding best tevreden kon stellen met een koeienpoot.

Koeivoet is beter als boelie
't Werkvolk moet niet meer klagen
Da 't hier te Gend niet leven kan,

Gand — Le Marché aux Bestiaux

Gand — L'Intérieur de l'Abattoir.

Als men maer naer 't sermoen wilt gaen
Door een madam' gedaen.
Hoort die madam' vertellen
't Vleesch is voor de werkman te goed,
't Frit maer triepen en vellen
Of eenen armen koeivoet
Refrein: *Koeivoet is beter als bouillie,*
Maar madam' de predikant
Heeft liever nen end sossi.

De paar duizend inwoners van 't Spaans Kasteel die op de openingsdag, 13 december 1857 voor het eerst het geloei en gekerm van het slachtvee hoorden, hadden in overgrote meerderheid geen koopkracht om het vlees te kopen.
De 31.759 beesten die in 1861 geslacht werden, waren – zeker de betere stukken – bestemd voor de burgerij. En de meeste beenhouwers behoorden zelf tot die kleine burgerij. Op de kiezerslijsten 1857 voor Kamer en Senaat telde Gent onder de 3.286 kiezers 93 "*bouchers*" en 242 "*cabaretiers*" (herbergiers), een andere categorie die met de komst van het slachthuis snel aan het groeien ging in onze wijk. Tegenover die 3.286 kiezers stonden 4.946 gezinnen ingeschreven als permanent behoeftig en 1.680 gezinnen als tijdelijk behoeftig, samen 27.022 personen. Velen van hen leefden in het nog onregelmatige stratenpatroon van het oude Spaans Kasteel. De biefstukken waren nog niet voor hen.

Voor de stadskas was het in gebruik nemen van het slachthuis een lucratieve zaak. Boven de niet geringe opbrengst van de verpachting van de vleesstallen in het Vleeshuis kwamen nu de slacht- en keuringsrechten op levend vee. Ze werden voor het eerst vastgelegd in augustus 1857, ook voor het te keuren vlees dat buiten Gent geslacht werd en ingevoerd moest worden per half beest. Samen met een regelmatige verstrenging van de controlemaatregelen stegen ook regelmatig de slacht- en keuringsrechten. In de vermelde studie van Maria De Waele worden ze in detail beschreven, inbegrepen de spanningen die ze veroorzaakten met de belangengroepen van de vleeshouwers. Op 1 februari 1876 werd de sterkste groep opgericht, 'De Vereenigde Vleeschouwers'. In 1912 was er de afscheuring van 'De Kleine Beenhouwers van Gent en omliggende'. Het ging om niet geringe belangen. Ze zijn best te begrijpen in de tabellen van het aangeboden slachtvee, 1865-1913:

Dieren geslacht in het Gentse slachthuis (M. De Waele, o.c., p.60)

JAAR	PAARDEN	KOEIEN	STIEREN	OSSEN	VAARZEN	KALVEREN	VARKENS	SCHAPEN	TOTAAL
1865	2.058	–	5.798	12.801	6.751	5.557	5.324	–	38.289
1875	274	1.336	–	11.448	15.044	7.981	11.260	6.187	53.530
1885	1.025	1.871	–	14.216	12.114	8.433	19.928	6.355	63.942
1895	1.070	1.892	6.083	5.899	11.316	7.713	24.681	6.059	64.713
1913	2.841	3.235	10.038	8.834	10.067	9.926	26.865	8.054	79.860

Kan men zich nu nog indenken wat leven in de buurt van het slachthuis betekende en wat er voor leven en lawaai heerste bij de aanvoer en afvoer van levend vee en geslacht vlees? Op 23 maart 1914 werd de laatste verordening over vleeshandel en de politie van het stedelijk slachthuis goedgekeurd voor het uitbreken van de grote oorlog. Alle dagen, zon- en feestdagen inbegrepen, was er activiteit.

Zie de tabel van de openingsuren van het slachthuis:

IN DE MAANDEN JANUARI, FEBRUARI, MAART, APRIL, OKTOBER, NOVEMBER, DECEMBER		VAN MEI TOT SEPTEMBER	
MAANDAG	6U AM – 6U PM	MAANDAG	6U AM – 5U PM
DINSDAG	6U AM – 6U PM	DINSDAG	6U AM – 7U PM
WOENSDAG	6U AM – 8U PM	WOENSDAG	6U AM – 8U PM
DONDERDAG	5U AM – 7U PM	DONDERDAG	4U30 AM – 8U PM
VRIJDAG	5U AM – 7U PM	VRIJDAG	4U AM – 7U PM
ZATERDAG	6U AM – 6U PM	ZATERDAG	5U AM – 7U PM
ZON- EN FEESTDAGEN	6U AM – 9U AM	ZONDAG	6U AM – 9U AM

Negen aanvoerroutes stonden nauwkeurig beschreven. Het vee moest op stap gaan en niet op de voetpaden, in kudden van maximum 25 dieren, met 4 geleiders ouder dan 18 jaar van zodra het getal dieren meer dan 15 bedroeg, stieren aan de hand en "gekluisterd", nergens blijven stil staan. Het geslachte vlees mocht zonder bijzondere machtiging niet langer dan 24 uur in het slachthuis blijven. Het vervoer moest gebeuren in goed toegedekte voertuigen. Personen, die vlees op de rug droegen, moesten "kappen en pelerines dragen in zeer zindelijk lijnwaad, die tot op de heupen afdalen." Alle voorzorgen ten spijt ging er bijna geen week voorbij of de kranten brachten gekruide verhalen over grote en kleine ongevallen. Ook dit zou nog als aparte kroniek moeten worden opgezocht van de eerst aangevoerde stieren, ossen, koeien, vaarzen, kalveren, varkens… tot die laatste ontsnapte koe die op woensdag 11 april 1990 door het kelderluik zakte van de krantenwinkel op de hoek van de Ossenstraat en de Puinstraat.

Naar 1914 toe telde de wijk 20 dichtbevolkte straten. In de Wegwijzer telde ik toen 117 grote en kleine herbergen waarvan er vele reeds vroeg in de ochtend open waren. Beenhouwers, vleeshandelaars en herbergiers van de wijk vormden in de jaren 1880 de bloeiende kring van 'De Breydel's Zonen'. Zij waren de eerste en best gesubsidieerde wijkvereniging van de stad. Zij waren het die jaarlijks de grote veewedstrijden organiseerden. Bijna elk jaar waren er in de gemeenteraad debatten over de eisen en plannen van de Breydel's Zonen of van het syndicaat der 'Vereenigde Vleeschouwers' en later van hun tegenstanders-concurrenten van 'De Kleine Vleeschouwers'. Mooie debatten waren er in 1907 met enerzijds de Breydel's Zonen die een bijzondere subsidie vroegen voor de viering van de 50ste verjaardag van het slachthuis en anderzijds de Liberale Kring van Dampoort-Heirnis-Kasteel, die een krediet van 10.000 frank vroeg voor het inrichten van schoolkoloniën. Een felle stem in deze debatten was die van Pieter De Bruyne (Zeveneken, 1 september 1856 – Gent, 2 oktober 1919). Hij was advocaat en woonde

in de Slachthuisstraat / Nieuwe Beestenmarkt, nr. 34. Pieter De Bruyne was de enige advocaat die vlak bij het slachthuis woonde. Hij was in 1882 zijn loopbaan begonnen als secretaris van de liberale burgemeester Lippens. In 1895 werd hij gemeenteraadslid als coalitiegenoot van de grote socialistenleider Edward Anseele met wie hij echter in 1906 in groot conflict kwam. De Bruyne scheurde zich af en stichtte een eigen satirisch-polemisch tijdschrift ("*De Waarheid.Weekblad van de Vrije Socialisten*", eerste nummer 23 december 1906). De vrijgezel Pieter De Bruyne leefde dus te midden van het bruisende slachthuisgebeuren en zelfs vage geruchten waren dienstig voor interpellaties in de gemeenteraad. Zo was er het debat in de raadszitting van 19 januari 1909 over het gerucht dat het stadsbestuur het voornemen had het slachthuis te verplaatsen. Anseele, de bevoegde schepen, sprak dit gerucht in alle toonaarden tegen. Trouwens, zei Anseele, de inkomsten van het slachthuis zijn te belangrijk. Voor de begroting 1910 werden zij bepaald op 114.000 frank, een aanzienlijk bedrag in die tijd (meer dan 100 keer het jaarloon van een ongeschoold arbeider).

Om zich een concrete voorstelling te maken van wie de buren waren van Pieter De Bruyne, pluk ik uit de bevolkingsregisters van de telling 1901-1910 de bewoners met een huisnummer in de Nieuwe Beestenmarkt (van nrs. 1 tot 22 aangeduid als Slachthuisstraat, vanaf nr. 23 als Slachthuisstraat / Nieuwe Beestenmarkt):
nr. 23, de varkenskoopman Theophile De Moor (° Moortzele, 1839) met vrouw en inwonende meid; **nr. 24**, herbergier Emile Devreese (° Gontrode, 1861), die ook kamers verhuurde (onder meer aan Alexander Condiesco, Roemeens student); **nr. 25**, herbergier August Van Laecke (° Aalter, 1853) met inwonende meid en dienstknecht; **nr. 26**, herbergierster Weduwe Pelagie Bucherier (° Gent, 1850) met inwonende meid en stalknecht; **nr. 28**, herbergier Benjamin Verloove (° Gent, 1842) met inwonende meid en dagloner; **nr. 29**, herbergierster Weduwe Francisca De Vreese (° Gent, 1837) met verschillende huurders; **nr. 30**, herbergierster Leonie De Weerd met haar man, de katoenwever Gustave Wille (° Gent, 1857); **nr. 31**, bakkersbaas Emile Lingier (° Stalhille, 1857) met inwonende bakkersgast; **nr. 32**, vleeshouwer Carolus Matthijs (° Gent, 1871) met inwonende meid; **nr. 33**, vleeshouwer Joannes Van de Velde (° Zwijnaarde, 1859) met inwonende slagersgast; **nr. 34**, advocaat Pieter De Bruyne met inwonende meid; **nr. 35**, Cyrille Huylebroeck (° Moorsel, 1851), koopman in 'ledige zakken' en zijn vrouw Clementia Van Cauteren, herbergierster, met inwonende meid en dienstknecht; **nr. 36**, herbergierster Julia De Jaegher met haar man Franciscus Vandersluys, ijzerdraaier en een inwonende "herbergmeid"; **nr. 37**, herbergier Petrus Van Damme (° Waasmunster, 1842) en een aantal huurders.

Het is opvallend dat de meeste herbergiers en handelaars niet in Gent geboren waren zoals ook de beste klanten, de veekooplieden, van buiten Gent kwamen. Dat het er soms ruw of buiten de normen aan toeging, mag blijken uit een randnotitie in het bevolkingsregister bij nr. 36: burgemeestersbesluit van 11 maart 1910 waarbij voor twee jaar verbod werd opgelegd voor het open houden van een '*débit de boisson*'.

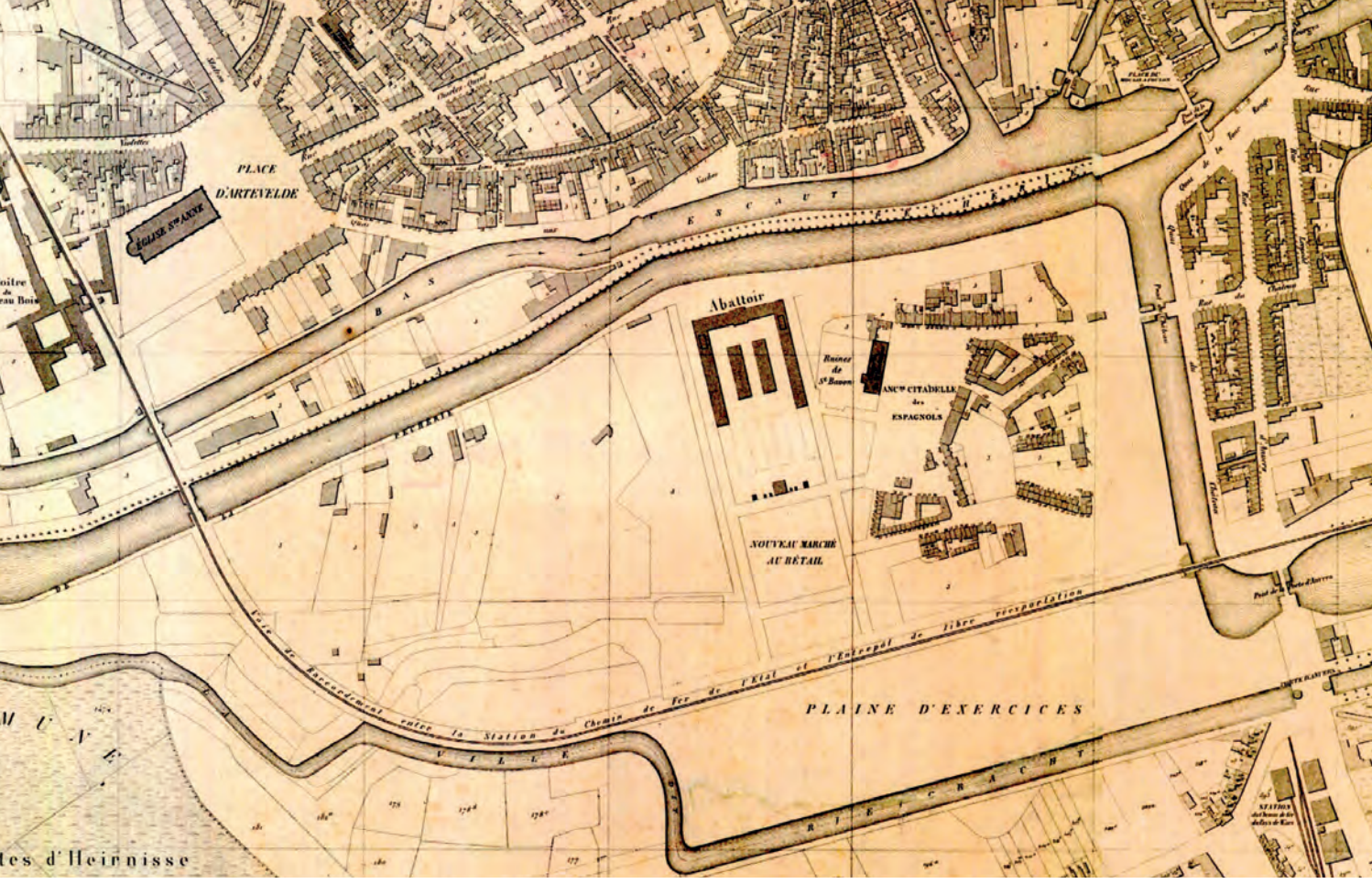

Uit *Plan Parcellaire de la Ville de Gand* (P. Gerard), 1855.

Uit *Plattegrond van Gent* (Compijn en Soenen), 1912.

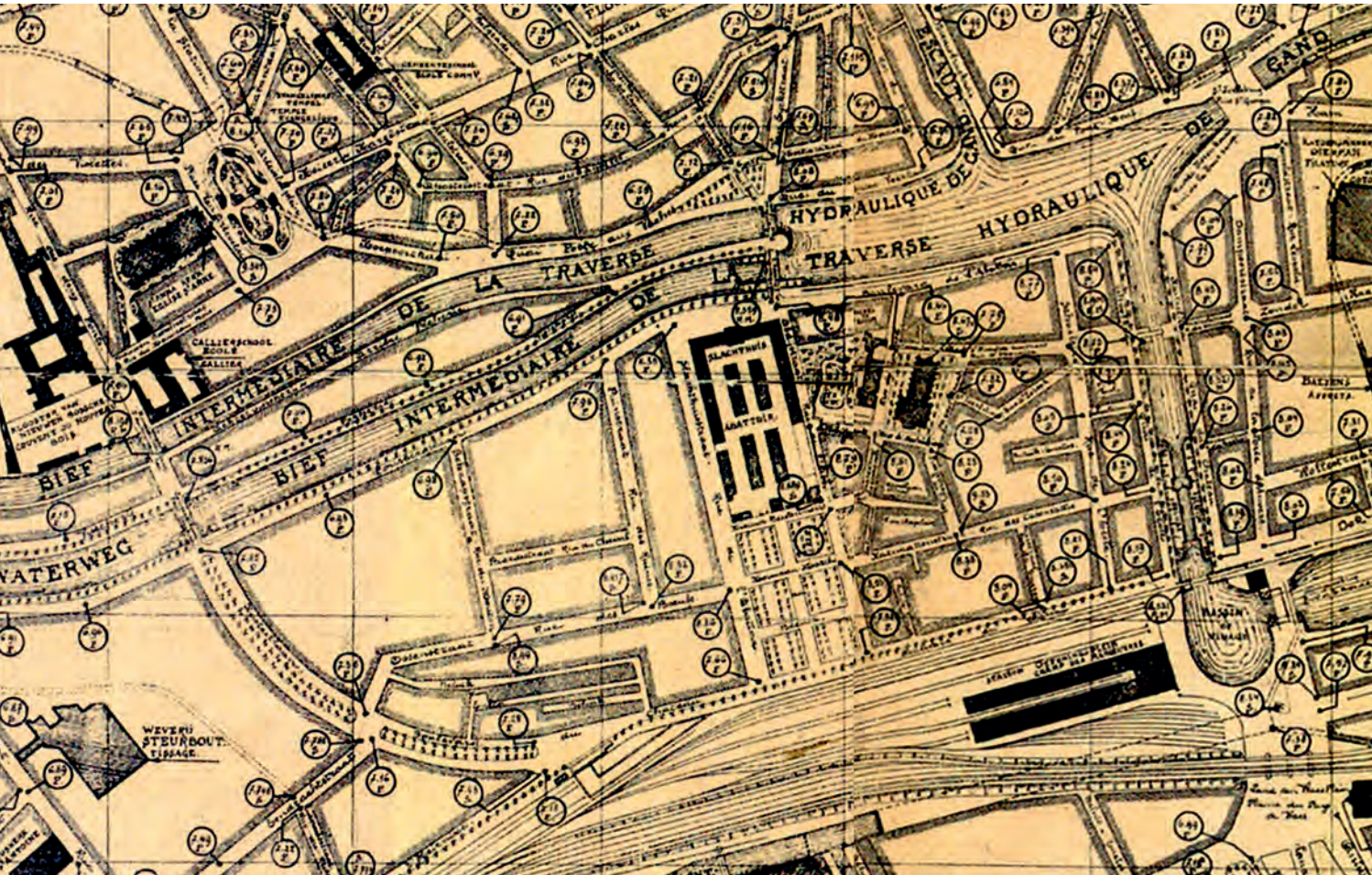

De groei van een nieuwe wijk.

Hoe is die nieuwe slachthuiswijk gegroeid? Vergelijk twee goede kaarten van Gent: het plan van P. Gérard uit 1855-1857 en het plan van V. Compijn en A. Saenen uit 1912. Ze geven meteen een inzicht hoe in de loop van een halve eeuw het slachthuis en de veemarkt het centrum werden van een heel andere wijk dan die van het Spaans Kasteel.

Op het plan Gérard staan de '*abattoir*' en de '*nouveau marché au bétail*' nog aangeduid als 'te realiseren'. Ook het tracé van de spoorwegverbinding tussen het Zuidstation en de '*Entrepot*' aan het Handelsdok is reeds ingetekend. De spoorweglijn passeert vlak naast het klooster '*Nouveau Bois*' over de twee bruggen van de Nederschelde en het Visserijkanaal in een brede bocht langs de nog niet helemaal gedempte Rietgracht en dan recht naar de Dampoort, links van wat nog als militair "*plaine d'exercises*" wordt aangeduid (vandaag de grote parking aan het Dampoortstation), over een nieuwe ijzeren draaibrug over het De Pauwkanaal. Wat bewoning en bebouwing betreft, is er op het plan Gérard alleen een concentratie langs de noordzijde in de oude en hier en daar aangepaste gebouwen van het Spaans Kasteel. Daar woonden de 'Proleten van 't Kasteel', die ik in ons vorige boek uitvoerig heb beschreven. Langs de zuidelijke kant zijn er enkel 6 bebouwingen aan het Visserijkanaal. De rest lag nog braak en liep door tot in de meersen van de 'Grote Heirnis' (*zie detail Plan Gérard*).

Het zou zeer snel veranderen na de opening van het slachthuis en de 'nieuwe beestenmarkt'. In het oude gedeelte, de kant van 't Kasteel, werd op 22 mei 1861 nog één keer de oude tijd opgevoerd. Voor de allerlaatste keer werd kort na middernacht op het Kasteelplein het schavot met de guillotine opgesteld. Vroeg in de ochtend werd Vervaet terechtgesteld, ter dood veroordeeld voor de moord op zijn vrouw. De kranten spraken van 12.000 à 15.000 toeschouwers. Bij een vroegere terechtstelling, op 13 oktober 1854, had Prudens Van Duyse geschreven: 'Het werkvolk viert een feest en schijnt geen troost of heul meer te behoeven, pas met wreedom overgoten. Ja 't is een feest, 't feest van den beul.' (*Ghendtsche Tydinghen*, 38, 1, 2009, p. 51-52)

Voortaan zou het oude Kasteelplein voor meer vreedzame manifestaties gebruikt worden. Het eerste nieuwe hoogtepunt was er op zondag 19 mei 1867 met het vertrek van een grootse processie ter gelegenheid van het 800-jarige jubileum van de Heilige Macarius, patroonheilige van Gent. Vijf uren lang trok zij door de voornaamste straten van de stad.

In dit oude gedeelte herkent men tot op heden een deel van het oude bewoningspatroon. Het werd vanaf 1861 grondig aangepast. Eerst, reeds in 1861, werden de Voorhoutkaai en de Schoolkaai aangelegd. Parallel met de Kasteellaan werd in 1864 de Kazemattenstraat aangelegd: een eentonig straatbeeld van betere arbeidershuizen met maximale benutting van de resterende vrije ruimte. Zo kwam in 1873 een steegbeluik van het nieuwe type tot stand (met toegang op straatbreedte). Aan de overzijde, waar zich thans de moskee bevindt, werd een vlasfabriekje

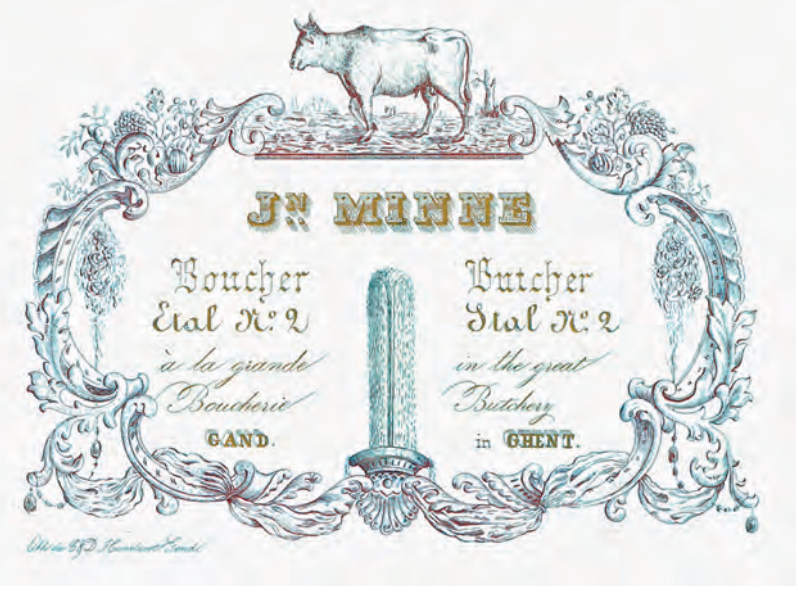

Porseleinkaarten van de eerste directeur van het slachthuis C. Douterluigne, en van drie grote slachtersfamilies

opgericht. Dit werd een typisch beeld van deze wijk: steeds grotere verdichting van de bewoning, maar ook ruimte voor industriële en ambachtelijke activiteiten. De betere, burgerlijke bebouwing stond aan de buitenrand (Voorhoutkaai, Schoolkaai, Kasteellaan). Herbergen waren er in dit oudste wijkdeel overvloedig aanwezig. Ik telde er 58!

Langs de zuidelijke kant verliep het anders omdat men daar vertrok van een open ruimte. Langs het Visserijkanaal (gegraven in 1753), lag een jaagpad dat in 1862 werd verbreed en geplaveid tot de Lousbergslaan. Het werd een echte kaai met de aanleg van kaaimuren langs beide oevers in 1907-1909. Het was in 1857 nog een zeer dun bevolkte omgeving. In de stadsgids van Willem Rogghé uit 1857 werd deze kanaalweg nog geprezen om zijn rust en prachtige natuur. Hoe het eruitzag, kunnen we ons nu nog een beetje voorstellen dankzij de tuinen die in juli 1950 als het Astridpark voor het publiek werden geopend en ook dankzij het mooie empire-kasteeltje van architect J.B. Pisson waar nu de stedelijke Groendienst huist.

Hoe de Lousbergskaai bebouwd werd en hoe het verliep met de urbanisatie doorheen de prachtige tuinen, heeft Marc Hanson boeiend beschreven in ons vorige boek ('Het Astridpark, van privétuinen tot openbaar (speel)park', In: *800 jaar arm en rijk in de Machariuswijk*, 2011, pp. 38-57).

Ook vandaag nog merkt men op de stadsplannen dat het wijkdeel tussen de Slachthuisstraat, de Lousbergskaai en de Kasteellaan een minder dicht en rechtlijniger stratenpatroon vertoont. Eerst kwam uiteraard de Slachthuisstraat in 1861, na het volledig dempen van de zuidelijke gracht van het Spanjaardenkasteel. Parallel met de Slachthuisstraat werd in 1868 de Puinstraat ontworpen. Loodrecht op de Puin- en Slachthuisstraat kwam in 1870 de Ossenstraat, die pas in 1878 werd doorgetrokken tot aan de Kasteellaan. De laatste straten werden in 1887 ontworpen: de Ooilamstraat en de Paardestraat.

In dit nieuwe wijkdeel vestigde zich in hoofdzaak een kleine burgerij in woningen die ook groter waren. Vandaag zien we nog in enkele straten het beeld van identieke bakstenen huizenrijzen met sierlijke motieven. Net als in het oudere wijkdeel was er een zeer grote diversiteit aan handels- en ambachtelijke/industriële activiteiten. De herbergen waren vooral aan de veemarkt zelf geconcentreerd. Ik telde er 22. In de andere straten waren ze meer verspreid, maar er waren er toch nog 17 (7 in de Ossenstraat, 4 in de Puinstraat, 2 in de Paardestraat, 1 in de Ooilamstraat en 3 op de Lousbergskaai die doorliep tot aan de Keizerpoort en waar in 1860 het imposante Lousbergsgesticht werd gebouwd.

De minste commerciële en ambachtelijke activiteiten vond men in de Kasteellaan, maar die vertoonde dan wel een merkwaardig sociaal dualisme. In de grote bocht van de Kasteellaan, tussen de Ossenstraat en de veemarkt werd in 1862-1867 het grootste nieuwe beluikencomplex van de stad gebouwd (het complex 'Rietgracht'). In drie parallelle stegen, verbonden door een dwarssteeg, werden 119 huisjes

SCHELLEKENS, TALUURKENS EN PANNEKE VET

Raymond De Kremer (1887-1964), alias Jean Ray, alias John Flanders (en nog 't een en 't ander) geeft ons een inkijkje in de speciale vleesschotels die de Gentse beenhouwers aan het einde van de jaren 1800 en vóór de Eerste Wereldoorlog samenstelden.

Schellekens IJskasten waren meer dan zeldzaam. Denk eens: het ijs kwam op den Dok toe met kleine zeilers uit Noorwegen! Ook werd het vlees bewaard in een kelder die niet altijd een ijskelder was. De minder begoede lieden vaarden er wel bij, omdat het vlees wel niet kapot ging, maar 'uitgeslagen' en de eerste sneden er donker en onooglijk uitzagen. Ze werden tegen een civiel prijsken verkocht onder de naam van schellekens. Met veel ajuin opgestoofd was dat een zeer gegeerde volksschotel.

Taluurkens Zo werden de teljoren genoemd waar de spekslachters (charcutiers) allerlei afval, snijlingen van hesp, bouf en eerste schellekens worst op stapelden. Gewoonlijk werden die verkocht tegen tien cent de teljoor, 'met een toreken'.

Panneke vet Dat was wel wat anders: uitsluitend voorbehouden aan het beenhouwersgezin. Wanneer het vers vlees geleverd werd, ging de slager van elk groot stuk een brokje snijden. Nooit van het allerbeste, want de goede stukken waren voor de klant, niet voor de verkoper, naar de wet van die tijd. De brokjes werden gereed gemaakt als stoverij waar werkelijk van alles lekkers in zat: stukjes filet (van de buitenkant), beetjes van de ast van 't varken, lever, nier, zwezerik ofte sepiere, koppeling van de tong, een stukje staart enz. Om er uw vingers bij op t' eten, hebben we dikwijls horen verzekeren.

COMMENTAAR *'Schellekens' en 'taluurkens', gemaakt van afval waren armemensenkost. Helemaal anders was een 'panneken vet', eveneens afgesneden stukjes, maar dan van de allerbeste, voorbehouden aan het beenhouwersgezin. Een woordje uitleg over de oude beenhouwersterm 'ast van 't varken'. Wat zou dat wel mogen wezen? Het Gents Woordenboek van Lievevrouw-Coopman geeft het woord aan, weet wat het is, maar kent geen algemeen Nederlandse term daarvoor. Dan maar in het Frans: 'épine du dos'. Dat is het doornvormige uitsteeksel aan de bovenzijde van een ruggenwervel. Afgekapt vormt dat blijkbaar samen met de spieren errond een delicatesse. Wel niet te verwarren met 'varkenshaasje'. Dat is een lange, heel lekkere spier die aan de andere zijde van de ruggenwervels, onder de ruggengraat zit.*
De krantenartikels die Jean Ray samenbracht in de rubriek 'Dat was een Tijd' zijn niet zo ernstig bedoeld, maar dit belet niet dat ze stilaan een unieke documentaire waarde vertegenwoordigen over het dagelijkse leven van onze grootouders, overgrootouders... Zo leefden ze! De stukjes hierbij zijn licht bewerkte fragmenten uit een artikel 'Vleeshouwershutsepot' oorspronkelijk verschenen in Het Volk (10 maart 1957). De krantenbijdragen werden heruitgegeven en van commentaar voorzien door André Verbeke onder de titel 'Dat was een tijd!', nu voor geen geld in de ramsj (5 euro, 278 pag., groot formaat, geïllustreerd) te verkrijgen in het documentatiecentrum DSMG, Begijnhof 46, Sint-Amandsberg.

Luc Devriese

gebouwd die men van de straatkant niet kon zien want de hoofdingang was een monumentale ingangspoort in de Kasteellaan (die nu nog als relict zichtbaar is). De architect was Charles Leclerc-Restiaux (1816-1897), die een grote voorliefde had voor hoogst prestigieuze gevelarchitectuur. Hij was het die in 1850 het nog bestaande gevelbeeld van het Sint-Pietersplein ontwierp en ook daar een groot beluikencomplex met monumentale ingangspoort bouwde (het 'De Vreesebeluik' waar nu de universitaire Boekentoren staat). Leclerc-Restiaux was ook de ontwerper van de indrukwekkende neoclassicistische gevelwand aan de oostzijde van het centrale Zuidstation (met onder meer de spektakelzaal Capitole).
Het beluikencomplex 'De Rietgracht' werd in de jaren 1990 afgebroken voor de inrichting van het Rommelwaterpark dat via een van de oude uitgangen in de Ossenstraat in verbinding staat met het Astridpark.

Dankzij de ringspoorweg kreeg de Kasteellaan na 1874 de allure van een nieuwe en mooie boulevard, zeker in het deel tussen de Lousbergskaai en de Heirnislaan. Daar werden de mooiste huizen van de wijk gebouwd en daar vestigde zich dan ook de hogere burgerij: industriëlen en kooplieden, advocaten, geneesheren, bouwkundigen, ingenieurs, magistraten, hoogleraars, een belastingontvanger, een apotheker, een landmeter… Meer gemengd was de bewoning dichter naar de veemarkt toe en doorlopend tot aan de Schoolkaai: 8 herbergen, pastoor E. Claeys (nr. 373), het heelkundig instituut van dokter Willems (nr. 397) en een katholieke meisjesschool (nrs. 363-365) waarvan de geschiedenis nog moet worden geschreven: de romaneske geschiedenis van nonnen en brave maagdekens in de buurt van het ruwe volk op de veemarkt!...
Er moet trouwens nog veel worden geschreven over onze slachthuiswijk. Dit artikel én de volgende zijn maar een aanzet voor nog vele verhalen over een van de drukste wijken van de stad. Er kwam inderdaad veel volk wonen in onze wijk. Er kwam ook veel volk naar de markt- en slachtactiviteiten, dag in dag uit. En er passeerde veel volk door de wijk. In een discussie in de gemeenteraad in 1901 over het plaatsen van een voetgangersbrug ter hoogte van de Kasteellaan en de Tweebruggenstraat (die nu nog bestaat) zei de burgemeester dat er dagelijks 16.000 tot 17.000 personen over het water moesten. Het vaak opendraaien van de brug veroorzaakte veel tijdsverlies. Het verhaal van deze voetgangersbrug moet nog worden aangevuld met de andere over de bruggen in onze wijk, van de Keizers- of Willemsbrug tot de Kemel- of Sint-Jorisbrug. Stof dus voor een vierde boek.

Laat ons voorlopig afsluiten met de 'core-business' van het slachthuis, namelijk het leveren van vers vlees aan de Gentenaars. In de jaren vlak voor 1914 kregen de Gentse socialisten van vader Anseele het verwijt dat de strijd voor biefstukken hun opperste ideaal was. Het was een vertrokken en karikaturaal beeld dat zijn verspreiding vond via een naturalistische novelle van Cyriel Buysse (*Een leeuw van Vlaanderen, 1898)*. Daarin beschrijft Buysse hoe de imaginaire socialistische

Beluik Spanjaardstraat

Beluik Ossenstraat

volkstribuun Jan Cappuyns op een meeting riep: “En wat wil de werkmens? Biefstukken, biefstukken, biefstukken...” Het was een eenzijdige karikatuur, maar er stak een grond van waarheid in. Naar 1900 toe waren biefstukken een gewenst en bereikbaar deel geworden van de voeding van de grote massa. Madam de Predikant moest niet meer komen vertellen dat een koeivoet volstond voor de werkman.
De Gentse beenhouwers hadden verspreid in de stad hun klandizie bij alle klassen gevonden, ook in de meest geconcentreerde arbeiderswijken. Met rosbief of biefstukken voor 1,7 à 1,8 frank per kilogram was dat bereikbaar voor iedereen, zij het als zondagskost. En elke Gentenaar wist waar die biefstukken vandaan kwamen.

Korte bibliografie

- Bevolkingsregisters (Stad Gent / Administratief Centrum), steekproeven over de wijkbewoners in de registers van de Telling 1856-1866 en 1900-1910. Met dank aan de heer Philippe De Bergh voor zijn gewaardeerde en competente begeleiding.
- *Bulletin Communal / Gemeenteblad stad Gent*, jaargangen 1850-1914 (met bijzondere dank aan co-auteur Bart D’hondt voor zijn hulp en suggesties)
- COENE (A.) & DE RAEDT (M.), *Kaarten-Plannen van/voor Gent, 1534-2011*, Snoeck,Gent, 2011
- *Ghendtsche Tydinghen, Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring Gent*, 44 jaargangen, 1971-2015
- DE WAELE (M.), De Aristocraten van de Middenstand. Beenhouwers en slagers in Gent (1850-1990), *Tijdschrift voor Industriële Cultuur (TIC)*, Cahier 27, 2003, pp.15-72
- STEELS (M.), *Geschiedenis van het stedelijk Onderwijs te Gent, 1828-1914,* Gent, 1978
- VERSTRAETEN (F.), *De Gentse Sint-Jacobsparochie,* vier vol., Gent, 1979
- ART (J.), *Herders en Parochianen. Kerkelijkheidsgegevens betreffende het bisdom Gent, 1830-1914,* Gent, 1979
- DE VOLDER (K.), *Gij die door ’t Volk gekozen zijt. De Gentse Gemeenteraad en haar leden, 1830-1914,*Verhandeling XX, Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde Gent, 1994
- VANSCHOENBEEK (G.), *Novecento in Gent. De Wortels van de Sociaal-democratie in Vlaanderen,* Hadewych-AMSAB, 1995

VAN WERELDBRAND NAAR WERELDBRAND

Slachthuis en veemarkt in 1914-1940

Griet Maréchal – Bart D'hondt

De Eerste Wereldoorlog.

Niet langer baas in eigen huis.

Op 4 augustus 1914 viel Duitsland België binnen en op 12 oktober werd Gent een bezette stad. Een periode van opeisingen, inkwartiering, inlevering, rantsoenering, steeds strengere verordeningen, kortom miserie voor een groot deel van de bevolking begon.

Zoals het grootste gedeelte van Oost- en West-Vlaanderen en een stukje Henegouwen lag de stad in het zogenaamde Etappengebied en stond bijgevolg onder militair bestuur. Gent was de hoofdplaats van het Vierde Duitse Leger. Het bestuur zelf was onderverdeeld in Kommandanturen. Alle geschikte en liefst mooie locaties werden opgeëist om er de Duitse diensten onder te brengen. Zo verbleef de Kommandantur van Gent in het hotel Falligan op de Kouter[1]. Een Etappe was in het militaire jargon een halte (in dit specifieke geval een wel heel langdurige) tijdens de opmars om rust, herstel en bevoorrading toe te laten. Mede daardoor werd het Gentse slachthuis en de vleesbevoorrading heel belangrijk ondanks de verminderde aanvoer.

Andere locaties waren misschien minder mooi, maar toch uitermate geschikt geacht voor de ondersteuning van de oorlogsinspanning. Zo werden van bij de aanvang van de bezetting 140 paarden gestald op de veemarkt en bewaakt en verzorgd door Duitse soldaten[2]. De militaire slachterij werd, zoals vrij logisch was, ondergebracht in het slachthuis. In 1915 waren reeds acht slachtvloeren of wasplaatsen ingenomen en een stal die 100 stuks hoornvee (rundvee) kon bevatten[3]. In de loop van 1916 breidde de bezetter zijn '*Etappen-Schlächterei*' uit en nam de helft van de slachtvloeren voor groot vee en van de stallen in. Een deel van deze stallen diende tot magazijn voor het opgeëiste vet, leder en ruwe huiden.

Ook de Kommandantur eiste ruimte op. Het 'slachthuis der Kommandantur' nam twee wasplaatsen voor groot vee in gebruik. Zij dienden tot afleveringsplaats voor vlees. Twee slachtkamers voor varkens werden omgebouwd tot werkplaats voor het maken en het roken van worsten. De talrijke veranderingen vereist om deze diensten onder te brengen, moest de stedelijke technische dienst uitvoeren en natuurlijk betaalde de bezetter geen huur...[4] In 1917 moest nog een brandvloer aan de Etappen-Schlächterei worden afgestaan, nu om te dienen als vellenmagazijn[5]. Uiteindelijk bleek dat op het einde van de oorlog 17 van de 28 brandvloeren voor grootvee en drie van de acht brandvloeren voor varkens, de grote stal en het huis van de bestuurder waren opgeëist[6].

Staking van de slagers en rantsoenering van vlees.

Door de oorlogsomstandigheden, de opeisingen, het hamsteren, het opkopen, het achterhouden van dieren door de boeren, de gesloten grens met Nederland zodat er geen Nederlands slachtvee meer ingevoerd werd, kwam er eind januari en in de

Uit *Kriegsalbum von Gent*

loop van februari 1916 nog amper vee op de markt, zodat men niet langer van een veemarkt kon spreken[7]. Paardenmarkten werden ook al niet gehouden. Door het kleine aanbod gingen de prijzen pijlsnel de hoogte in. De bezetter greep in door maximale koop- en verkoopprijzen vast te leggen. Maar amper aanvoer van vee, gekoppeld aan maximumprijzen, betekende werkloosheid voor de vleeshouwers en spekslagers of charcutiers die op 5 maart 1916 een algemene werkstaking uitriepen[8].

De markten werden geschorst en de dieren die nodig waren voor de zeer ontoereikende rantsoenering van de bevolking, werden in de omliggende gemeenten opgeëist. Nadat de dieren geklasseerd, geschat en gemerkt waren, werden ze door het lot onder de vleeshouwers van Groot-Gent verdeeld. De hoeveelheid vlees die ze kregen, was evenredig aan de omvang van ieders handel en dat werd gemeten aan de hand van het aantal rantsoeneringsbons die de slagers van hun klanten kregen. Op 17 maart 1916 werd de vleesrantsoenering op punt gesteld en die gaf elke Gentenaar wekelijks recht op 150 gram vlees, een hoeveelheid die in de praktijk trouwens nooit werd gehaald[9]. Hoe werkte het systeem? De eerste bonnen bracht de politie thuis en die bonnen gaf men aan de slager van zijn keuze. In ruil kreeg de klant een ontvangstbewijs met op de ene zijde de stempel van de slager en op de andere zijde de naam en het adres van de klant en het aantal rantsoenen waarop hij recht had. De slager maakte de lijst op van de klanten die hem hun bonnen hadden toevertrouwd en bezorgde ze op het kantoor in de Ham. In ruil voor de eerste bonnen ontving hij bonnen die recht gaven op een tweede rantsoen. De bewoners konden vervolgens in ruil voor het ontvangstbewijs hun rantsoen vlees kopen en kregen bonnen voor het tweede rantsoen die ze de week daarop konden inruilen en zo verder, week na week[10].

De verdeling van het vlees onder de slagers was toevertrouwd aan de 'Commissie tot verdeling'. Die bestond uit twee afgevaardigden van de syndicaten 'De verenigde vleeshouwers' en 'De kleine vleeshouwers' en uit twee vertegenwoordigers van de niet-gesyndikeerde vleeshouwers. Een secretaris stond hen bij. Hun werk werd bezoldigd en hun vergaderingen werden gehouden in het bijzijn van de top van het slachthuis, de gezondheidsopzichter, en van de bestuurder, die beiden met adviserende stem het gemeentebestuur vertegenwoordigden.

De verdeling van varkens onder de spekslagers was veel gemakkelijker dan de verdeling van rundvee en verliep onder het toezicht van het zelfstandig syndicaat der spekslagers van Gent en voorsteden[11].

Honger en hondenvlees.

Leed de arbeidersklasse al vrij snel na het uitbreken van de oorlog honger, 1916 en vooral 1917 waren voor brede lagen van de bevolking echte hongerjaren. Het *Gemeenteblad* beschrijft de toestand als volgt: "tal van lieden die zich nooit vroeger tot ons (= Bureel van Weldadigheid, de voorloper van het OCMW) gewend hadden, zijn nu verplicht onze hulp te vragen omdat hunne spaarpenningen

VERORDNUNG

Betr. Abschlachten von Hunden und Verwendung des Fleisches für die Zivilbevölkerung.

Art. 1.

Der Stadt Gent wird auf ihren Antrag erlaubt, eine Hundeschlächterei zu errichten. Folgende Paragraphen sind strengsteas zu beachten.

Art. 2.

Die zur Schlachtung gelangenden Hunde, deren Fleisch fuer die Zivilbevölkerung verwendet werden soll, müssen gesund und frei von jeder Krankheit sein. Das Abschlachten der Hunde hat NUR im Städtischen Schlachthause in einer besonderen Halle stattzufinden. Hundefleisch, welches vom Veterinaer als unbrauchbar bezeichnet wird, ist sofort an die Militaer-Abdeckerei, Nijverheidslaan, 117, abzuliefern.

Art. 3.

In den Landgemeinden des Kommandanturbezirks ist das Abschlachten von Hunden verboten.

Art. 4.

Der Verkauf des Fleisches hat nur in den von der Stadt Gent bezeichneten Verkaufslokalen zu erfolgen. Diese sind durch die Aufschrift « Hundeschlachterei » erkennbar zu machen.

Art. 5.

Die Herstellung von Dauerware sowie Wurst aus Hundefleisch, Hundeblut und von geschlachteten Hunden herrührenden Abfällen ist verboten.

Art. 6.

Jeder Hundeschlachter hat in seinem Verkaufslokal ein Kundenbuch zu führen, in die Käufer, gekaufte Menge und Tag des Verkaufs jedesmal genau einzutragen ist und darf an einzelne Familien nicht mehr als 1 Kg. wöchentlich abliefern.

Art. 7.

Der Verkauf von Hundefleisch an deutsche Heeresangehörige sowie an Gastwirte und Speisehäuser ist verboten.

Art. 8.

Der Höchstpreis für geschlachtetes Hundefliesch betraegt für 1 Kg. 2 Frs.

Art. 9.

Sämtliche Hundefelle sind nach der Verordnung des Armee-Oberbefehlshabers vom 4. Februar 1917. (Verordnungsblatt für das Etappengebiet der 4. Armee Seite 532-534) beschlagnahmt und sind an die Sammelstelle Gent, Kaiser-Karlstrasse 10, oder an die durch schriftlichen Ausweis der Etappen-Inspektion (Wirtschaftsausschuss) beglaubigten Aufkäufer gegen Bezahlung abzuliefern.

Art. 10.

Blut und sonstige beim Schlachten entstehende Abfaelle sind an die Militaer-Abdeckerei, Nijverheidslaan, 117, durch die Hundeschlächterei abzuliefern.

Art. 11.

Die Kontrolle der gesamten Hundeschlächtereien untersteht einem von der Stadt Gent zu bestimmenden Veterinaer.

Art. 12.

Für das Abschlachten von Hunden ist eine Schlachthausgebühr von 50 cts. pro Stück zu entrichtea.

Art. 13.

Zuwiderhandlungen gegen Bestimmungen dieser Verordnung, werden soweit nicht nach anderen Verordnungen höhere Strafen verwirkt sind (Ziffer 9) mit Geldstrafe bis zu 1000 Mark und mit Freiheitsstrafe bis zu 3 Monaten oder mit einer dieser Strafen bestraft.

Die den Gegenstand der Zuwiderhandlung bildenden Gegenstände sind einzuziehen.

Zuständig sind die deutschen Militaergerichte und Militaer-behörden.

Gent, 3 April 1917.

Der Etappen-Kommandant,

von WICK,

Oberstleunant.

VERORDENING

Voor het slachten van honden en verkoop van het vleesch aan de burgerlijke bevolking.

Art. 1.

Aan de stad Gent wordt hare aanvraag tot oprichting van eene hondenslachterij toegestaan. De volgende voorschriften moeten nauwkeurig gevolgd worden.

Art. 2.

De te slachten honden, waarvan het vleesch voor de burgerlijke bevolking dienen zal, moeten gezond en vrij van alle ziekte zijn. Het slachten der honden mag ALLEEN in het stedelijk slachthuis, in eene bijzondere hal, plaats hebben. Hondenvleesch, dat door den veearts onbruikbaar verklaard wordt, moet aanstonds aan de militaire vilderij, Nijverheidslaan, 117, afgeleverd worden.

Art. 3.

In de landelijke gemeenten der Kommandantuur is het slachten van honden verboden.

Art. 4.

Het vleesch mag alleen in de door de stad Gent aangewezen verkooplokalen verkocht worden. Deze moeten het opschrift « *Hondenslachterij* » dragen.

Art. 5.

Het is verboden artikelen te maken, die bestemd zijn om bewaard te worden, zooals worst van hondenvleesch, hondenbloed en afval van geslachte honden.

Art. 6.

Iedere hondenslachter moet in zijn winkel een klantenboek houden, waarin ieder maal nauwkeurig de koopers, de gekochte hoeveelheid en de dag van verkoop moeten aangeteekend worden. Hij mag niet meer dan 1 kilo wekelijks per gezin verkoopen.

Art. 7.

De verkoop van hondenvleesch aan personen, die tot het Duitsche leger behooren, alsook aan houders van hotels en cethuizen is verboden.

Art. 8.

De maximum-prijs voor geslacht hondenvleesch bedraagt 2 frank per kilo.

Art. 9.

Alle hondenvellen zijn volgens de verordening van den Opperbevelhebber van 4 Februari 1917 (Verordeningsblad voor het Etappengebied van het 4e leger blz. 532-534) in beslag genomen en moeten tegen betaling afgeleverd worden aan de « Haute-Sammelstelle », Gent, Keizer Karelstraat, 10, of aan de opkoopers schriftelijk door de « Etappen-Inspektion (Wirtschaftsausschuss) » aangewezen.

Art. 10.

Bloed en andere afval moeten door de hondenslachterij afgeleverd worden bij de militaire vilderij. Nijverheidslaan, 117.

Art. 11.

De controle over alle hondenslachterijen wordt door eenen door de stad Gent aangewezen veearts uitgeoefend.

Art. 12.

Voor het slachten van honden moet in het slachthuis 50 centiemen per stuk betaald worden.

Art. 13.

Overtredingen tegen bepalingen van deze verordening worden, voor zoover niet volgens andere verordeningen hoogere straffen toepasselijk zijn (§ 9), bestraft met boete tot 1000 Mark en gevangenis tot 3 maanden ofwel met eene dezer straffen.

De voorwerpen, die het onderwerp der overtreding zijn, worden verbeurd verklaard.

Bevoegd zijn de Duitsche militaire rechtbanken en de militaire overheden.

Gent, 3 April 1917.

De Etappen-Kommandant,

von WICK,

Oberstleutnant.

Gent, samenwerkende « Volksdrukkerij », Hoogpoort, 29.

Hondenslagerswinkel Van Swieten

uitgeput zijn en dat zij op den steun van familieleden of liefdadige personen niet meer mogen rekenen."[12]

In die jaren werden op de graspleinen die gecreëerd waren door de wereldtentoonstelling van 1913 net zoals op de gazons van particulieren aardappelen bestemd voor de noodlijdenden gepoot. De stedelijke beplantingsdienst kweekte bovendien op een gedeelte van het schiereiland van Langerbrugge groenten en aardappelen en ook daarvan kwam de opbrengst ten goede aan de stedelijke voedingsinitiatieven en aan de Burgerlijke Godshuizen. Andere graspleinen zoals die van het park en het speelplein van de Heirnis mochten worden gebruikt door leden van het Werk der Werkmanstuinen. Hun aantal steeg van 2.500 naar 3.700 in 1917. Zo werd 100 hectare extra landbouwgrond in gebruik genomen en verdeeld[13].

Virginie Loveling schrijft dat voor een vette rat 3,5 frank werd betaald. Menige kat kwam als balk- of dakhaas in de pot. Maar de politie ontdekte ook hondenslachterijen. Het stadsbestuur reageerde, niet om dat te verbieden, maar omwille van de volksgezondheid. Men wou het verbruik van gezond hondenvlees niet verbieden, wel het eten van zieke dieren voorkomen. Daarom was reglementering noodzakelijk. De honden moesten in een afzonderlijk lokaal in het slachthuis worden afgemaakt en het vlees moest worden gekeurd door de eraan verbonden veearts. De gewone keurders werden uitdrukkelijk hiervan uitgesloten en het vlees kreeg een kenteken. Het vlees, het afval, het hondenvet en de producten daaruit gemaakt, mochten slechts verkocht worden in beenhouwerijen die het opschrift 'Hondenbeenhouwerij' droegen. En in deze zaken mocht geen ander vlees, of vleesproducten, worden verkocht of bewaard. Alle producten die hondenvlees bevatten, moesten het opschrift 'hondenvleesch' dragen. Per dier moest 0,50 frank slachtrechten worden betaald. Het ontwerp van verordening van 3 maart 1917 werd aan de Etappen-Kommandantur voorgelegd. Die hield ze in om op 3 april een eigen verordening uit te vaardigen[14]. Wat was verschillend? In tegenstelling tot het ontwerp mochten van het hondenvlees geen worsten worden gemaakt en het vlees mocht niet aan Duitse militairen, hoteliers en restauranthouders worden verkocht. De maximumprijs werd op 2 frank de kilo vastgelegd. Afgekeurd vlees, bloed en afval moest, zoals dat van andere dieren, afgeleverd worden aan de Krijgsvilderij in de Nijverheidslaan (Nieuwe Vaart) waar het tot vleesmeel en nijverheidsproducten werd omgevormd. Hondenvellen moesten worden afgeleverd aan de '*Haut-Sammelstelle*' in de Keizer Karelstraat 10 of aan opkopers die door de Etappen-Inspektion waren aangewezen.

Lievevrouw-Coopman vermeldt in zijn Gents Woordenboek dat de Elisabethlaan als bijnaam de 'Saucietjesboulevard' of de 'Boulevard Boeboe' droeg omdat daar de winkels waren waar men hondenvlees kon kopen. Indien dit correct is, had dat betrekking op de twee hondenbeenhouwerijen die in 1917 de vereiste toelating van het college hadden gekregen[15]. En Gent zou Gent niet zijn indien deze episode geen staartje kreeg, bij voorkeur in een straatlied[16]:

"Een schelleken boeboe, een schepken ratatoe,
menschen schept koerage, ge zult er wel van blazen,
Tutenstoverij, en rijst met mossels bij,
Menschen schept koerage, de oorlog gaat voorbij"

Het slachthuis deed toen ook dienst als tijdelijke opvangplaats voor loslopende honden. In 1915 werden er 47 opgesloten waarvan er slechts negen door de eigenaar terug werden opgeëist[17]. De andere werden met lichtgas, ook stadsgas genoemd, gedood. Dat gebeurde met een '*stikklok*' (*cloche d'asphyxie*) die er in 1914 met de goedkeuring van de Maatschappij voor Dierenbescherming was geplaatst[18]. We hebben geen cijfers over de opvang tijdens de laatste oorlogsjaren, loslopende honden (indien er al waren) eindigden hoogstwaarschijnlijk in een hondenbeenhouwerij. Na de oorlog zag de Maatschappij voor Dierenbescherming in dat de combinatie van slachthuis en hondenasiel lang niet ideaal was en op 8 september 1920 werden de hondenhokken naar het asiel in het park (bij de Gentenaars bekend als het 'Schuthok') overgebracht[19].

Dienst voor het steriliseren of de 'kiemvernietiging'.

In 1901 was in het slachthuis een dienst voor het steriliseren van vlees van tuberculeuze runderen opgericht. De rundertuberculose die in die tijd zeer verspreid was, wordt verwekt door een bacterie verwant aan de verwekker van humane tuberculose. Bij mensen veroorzaakt de runderbacil meest letsels buiten de longen (bv. in de nieren). Deze vorm van tbc kwam bij mensen veel minder voor dan de humane tuberculose, de zogenaamde longtering, maar was toch niet te onderschatten.
De bedoeling was door sterke verhitting de bacteriën te doden zodat het vlees van door tuberculose aangetaste dieren dat geen zichtbare afwijkingen vertoonde, toch nog voor menselijke consumptie geschikt was in allerhande vleesbereidingen.
De dienst die zowel voor vlees afkomstig uit het slachthuis als van erbuiten werkte, werd in 1910 uitgebreid. Verantwoordelijk was de gezondheidsopzichter ('*inspecteur sanitaire*') van het slachthuis. Lag het verwerkte volume de eerste jaren nog boven de 140.000 kg, in 1914 was dit al gezakt tot slechts 84.000 kg en in de volgende jaren daalde de vraag nog verder. In 1917 werd de behandeling stopgezet. Niet dat er geen tuberculose onder de dieren meer was, de honger en de schaarste waren echter zo groot en de bekommernis voor de volksgezondheid zo klein, dat de bezetter in 1916 een grotere tolerantie aan de dag legde in het aanvaarden van vlees afkomstig van 'knobbelzieke' of door tuberculose aangetaste dieren. De verantwoordelijke voor het gemeentelijk jaarverslag schreef neutraal maar voldoende veelzeggend[20]: "De wijze van behandeling van vlees dat tot de voeding van de mens slechts mag gebruikt worden nadat het aan de invloed der warmte onderworpen is geweest, werd insgelijks minder streng gehandhaafd. Tegenwoordig wordt verklaard dat het langdurig

koken in een gesloten vat voldoende is." Op het einde van de oorlog vernielden de Duitsers de installatie. Na de oorlog hoopte men ze te kunnen vervangen door een soortgelijke installatie, die de Belgische overheid in Duitsland als compensatie zou kunnen recupereren, maar tevergeefs. In 1924 werd wat restte van de uitrusting, uitgebroken en verkocht als oud ijzer[21].

Het einde van de wereldoorlog.

De laatste weken van de oorlog leverden nog vele moeilijke en risicovolle situaties op. Om de opmars van het Belgisch leger te stuiten, lieten de terugtrekkende Duitsers een spoor van vernieling achter: wegen, bruggen, vooral de spoorwegen en stations, moesten eraan geloven[22]. Het slachthuis en de veemarkt ontsnapten hier niet aan. Op heel wat plaatsen in de stad hadden de Duitsers loopgraven aangelegd en prikkeldraad gespannen, ook in de onmiddellijke buurt van het slachthuis, in de Slachthuisstraat, de Heirnislaan, de Kasteellaan en in de Eendrachtstraat. Het opvullen van de loopgraven en het wegnemen van het prikkeldraad was dan ook een van de eerste opdrachten van de stadswerklieden na het vertrek van de Duitsers[23].

Vier kanonnen stonden opgesteld onder de bomen voor de westgevel van het slachthuis. Van daaruit schoten de Duitsers in de richting van Drongen waar de geallieerden waren gelegerd. Op het slachthuis zelf, op de brug en in de poort van het magazijn Campens op de hoek van de toenmalige Slachthuiskaai en de Abdijstraat – een nu afgebroken gebouw[24] – stonden mitrailleurs opgesteld die de overvliegende vliegtuigen beschoten. De bruggen waren ondermijnd. Het spoorwegemplacement op het Oefenplein aan de Dampoort werd in enkele dagen tijd volledig vernield, vier zware brokstukken puin kwamen zelfs in de nabijgelegen Sint-Baafsabdij terecht[25].

Desondanks kwam het niet tot een regelrechte ramp. Wat echter niet wil zeggen dat het slachthuis in goede staat werd achtergelaten. Laten we een tijdgenoot aan het woord[26]: "Gedurende de dagen die den wapenstilstand voorafgingen, hebben de Duitsche troepen aan onze instellingen en het materieel de meest mogelijke schade toegebracht dien den tijd hen toeliet. De omsluiting der inrichting, gebruikt als veepark, werd in een staat van uiterste onzindelijkheid achtergelaten. Op de koeren lag het mest een voet dik en lagen de ingewanden een berg hoog te verrotten en verspreidden een geweldige stank. Het bestuur was onmachtig en moest tot het laatste ogenblik dit vernielings- en ondermijningswerk lijdeloos aanzien.
Het levend vee aangekocht door den Vleeschdienst van de Provinciale Bevoorradings Commissie, werd door het terugtrekkend leger meegenomen (11 rundbeesten en 5 schapen). Het geslacht vleesch, dienende tot de bevoorrading der bevolking, werd door de soldaten gestolen; de reserve brandstof werd door hen verkocht of aan de bevolking gegeven." In 1918 werden abnormaal veel kalveren geslacht. Dit bewees volgens dezelfde verantwoordelijke "het wel afgeteekend inzicht van den vijand om onzen veestapel te vernietigen."[27]

Gandastraat

Laden en lossen van vee op het Oefenplein

Veemarkt in het Zuidstation

Het slachthuis gezien vanuit de abdij

Keuring.

Tijdens de oorlog bleef de directie van het slachthuis, met name de 'gezondheidsopzichter' of 'toezichter' ('*inspecteur sanitaire*') verantwoordelijk voor de kwaliteit van de dieren die werden geslacht in het slachthuis en voor het naleven van de wetgeving erbuiten, bijvoorbeeld in slagerijen. Hij had de bevoegdheid van hulpcommissaris van politie en kon bijgevolg processen-verbaal uitschrijven. Een regel waartegen vaak gezondigd werd, was de verplichting het vlees afkomstig van thuis geslachte dieren te laten keuren. In 1915 had hij zo 28 processen-verbaal opgemaakt. In beslag genomen vlees van goede kwaliteit werd overgemaakt aan een liefdadigheidsinstelling, de Burgerlijke Godshuizen (voorloper van het OCMW) en tijdens de oorlog aan onder meer het Groene Kruis, een weldadigheidsinstelling voor burgers, vergelijkbaar met het Rode kruis dat zich om de militairen bekommerde[28].

Dat hij de gezondheid van de geslachte dieren moest controleren, was geen overbodige maatregel. De lijst met ziektes die tot gehele of gedeeltelijke afkeuring leidden, was immers indrukwekkend: longtering of tuberculose, koolziekte (miltvuur), snot, vlekziekte, onvoldoende gekeeld (waardoor teveel bloed achterbleef in de karkassen), ontbinding, slechte geur, galzucht, bloedverettering, bloedverrotting, longkanker, waterachtige door- of insijpeling, besmettelijke buikloop, uremie en tetanos of stijfkramp. De meest voorkomende reden was tuberculose, goed voor 230 van de 347 afgekeurde dieren in 1914, voor 175 van de 253 in 1915. Van de gedeeltelijk afgekeurde dieren gebeurde dat het vaakst omwille van de longen en de lever[29]. Het vlees dat ongeschikt bevonden was voor consumptie, werd vervolgens overgebracht naar de '*Militärische Abdeckerei*', een militaire vilderij, eerst in Torhout en vervolgens in Heurne bij Oudenaarde. Op 7 maart 1916 besliste de Etappen-Inspekteur von Unger om de krengenverwerking over te brengen naar Gent en liet een vilderij openen op het terrein van de firma De Taeye in de Nijverheidslaan nr. 117 (heden Nieuwe Vaart)[30].

Het interbellum.

Verbouwen, beetje links, beetje rechts.

De oorlog had heel wat schade aangericht aan slachthuis en veemarkt, herstellingswerken drongen zich op. Het hele interbellum door werden jaarlijks aanpassings- en onderhoudswerken uitgevoerd. De beperkte oppervlakte van het complex en de onmogelijkheid om uit te breiden smoorde elke poging tot reële capaciteitsverhoging en gestructureerde modernisering echter in de kiem.

Een van de eerste werkzaamheden wou vooral aan de administrateurs meer ademruimte geven. In 1924 kreeg het administratief gebouw een extra verdieping waarin nieuwe kantoren werden ingericht en het archief en de bibliotheek ordentelijk werden ondergebracht. De grootste noden zaten echter op de werkvloer. De buurt – die voor een groot deel leefde van het slachthuis en de veemarkt – kwam aan de handelaars tegemoet door bijvoorbeeld ruimte ter beschikking te stellen voor het

stallen van dieren, maar kon onmogelijk aan nog meer behoeften voldoen. Zo waren er onvoldoende stallen om de varkens in onder te brengen vooraleer ze op de markt werden gebracht of indien ze niet verkocht raakten. De nationale overheid greep in en verplichtte Gent extra varkensstallen te bouwen[31]. Daarvoor werd de ruimte voor het slachtvee uit Nederland omgebouwd. De invoer was immers gestremd en men vermoedde dat die niet meer zou hernemen. De stal voor ingevoerd vee werd in 1925 deels veranderd in een stalmarkt voor klein vee en deels gebruikt voor het opsluiten van dieren waarbij op de markt een besmettelijke ziekte vastgesteld werd. In datzelfde jaar werd ook een overdekte varkensmarkt gebouwd[32] en in 1929 werd de hele veemarkt (8.625 vierkante meter) overdekt met een vijfbeukige hallenreeks. Het was meteen de eerste overdekte markt in Gent en de grootste overdekte veemarkt in België na die in Kuregem. Op 6 april 1930 werd de Gentse veemarkt plechtig geopend door provinciegouverneur Karel Weyler en burgemeester Alfred Vanderstegen[33]. Tijdens de werkzaamheden ging de veeverkoop door onder de hallen en op de perrons van het in oktober 1928 gesloten Zuidstation, een bij wijlen toch wel bizar zicht[34].

Extra opslagplaatsen voor het ingevoerde vlees dat een tweede keuring moest ondergaan, werden opgericht in 1932. Maar deze ingrepen, en de vele andere kleine modificaties uit de tien jaar daarvoor, volstonden niet langer.

Een poging tot integrale aanpak.

Het bestuur van het slachthuis kon schepen Edward Anseele, die in januari 1933 van zijn partijgenoot Désiré Cnudde de bevoegdheid voor zowel slachthuis als veemarkt had geërfd, overtuigen om in de gemeenteraad de noodzaak van grondige aanpassingen te bepleiten. Anseele legde op 30 oktober 1933 een ambitieus plan voor. De stad zou in essentie een geheel nieuw slachthuis bouwen, inclusief een centrale slachthal en aangepaste koel- en vriesruimten. Voor de financiering zou de stad 5 miljoen frank lenen bij het Gemeentekrediet en die som zou volgens schepen van Financiën Balthazar worden terugbetaald met de opbrengst van hogere heffingen en tarieven (in overleg met de syndicaten vastgelegd) waarna die kosten dankzij de kwaliteitsverbetering zichzelf zouden terugbetalen. Anseele presenteerde zijn plan met verve, ter illustratie zijn inleiding[35]:

> "../.. De tegenwoordige staat der gebouwen is erbarmelijk; de daken laten het regenwater doorzijpelen, waardoor het vleesch bezoedeld wordt. De deuren der slachtvloeren zijn in zeer slechten staat en de bevloering dezer slachtplaatsen zijn dermate versleten dat er zich meermalen ongevallen voorgedaan hebben bij het verdragen der geslachte dieren. Het plaveisel van den koer is ondermijnd en in slechten staat en een groot deel der steenen ligt los. De reiniging met water is daardoor onmogelijk en ondoelmatig en de organische stoffen welke zich

tusschen en onder de steenen verzamelen geven, door ontbinding, aanleiding tot onaangename geuren en tot woekeren van talrijke insecten en knaagdieren. Al de huidige lokalen zijn in erbarmelijken vervallen toestand, vuil, afstootelijk; om den staat van bouwvalligheid te doen uitschijnen, dienen wij te wijzen op de omheiningsmuur, welke ondanks de schoorbalken op gansch de lengte der Abdijstraat dreigt in te storten. De inrichting van het huidig slachthuis beantwoordt niet meer aan de technische vereischten en aan de moderne gezondheidsvoorschriften. De afzonderlijke slachtplaatsen hebben eene te kleine ruimte: de opeenhooping van geslachte en levende dieren belemmert het werk van werklieden en keurders. Het ontbreken van mekanische heftuigen vergt, vanwege de slachters, bovenmenschelijke krachtinspanningen, en veroorzaakt soms erge arbeidsongevallen. Gedurende het slachten is het reinigen der slachtplaatsen onmogelijk, want het bloed, de darmen en den inhoud der magen, vormen op de grond eene massa waardoor het afspoelen der vloeren bemoeilijkt wordt. In deze atmospheer, beladen met onaangename dampen, moet het vleesch blijven hangen tot wanneer het naar de beenhouwerij overgebracht wordt. Het toezicht kan niet in alle slachtplaatsen tegelijk gebeuren, daardoor kunnen de deskundigen niet nagaan hetgeen zich in andere slachtplaatsen voordoet. De plaats voor het vergaderen van den inhoud der darmen en magen valt niet te beschrijven. Het weghalen ervan levert groote ongemakken voor de gebuurte op. Ook de darmwasscherijen zijn onvoldoende verlucht en verlicht. Er bestaat geen lokaal voor de tweede keuring. Deze heeft in de laatste jaren eene groote uitbreiding genomen. Bij gebrek aan lokaal kan zij niet naar behooren plaats hebben: het vleesch wordt gekeurd op de wagens, en daardoor wordt zij ondoelmatig: de geslachte dieren zijn zoodanig opeengestapeld dat een methodisch onderzoek niet kan plaats hebben. Tevens ontbreekt er een afzonderlijk lokaal voor het slachten van zieke dieren of voor noodslachtingen. Het stelsel thans nog in voege, hetzij de afzonderlijke slachtplaatsen moet veroordeeld worden om plaats te maken voor de centrale slachthal. ../..”

De gemeenteraad keurde de plannen goed en in verschillende fases werd het slachthuis herbouwd. De lastenkohieren maken de activiteiten binnen het slachthuis zeer concreet. Zo moesten de transportbanen, de ophaaltuigen, de weegtuigen, de stalafsluitingen en de darmwasserij voldoen aan de noden van 650 beenhouwers en spekslachters, die er jaarlijks 18.200 ossen, koeien en stieren, 7.750 kalveren, 5.600 schapen, geiten en lammeren, 22.500 varkens en 1.300 paarden slachtten en dat in 2 dagen per week[36]. Voor het maken van de septische put moest men rekening houden met 1.200 slachtingen per week met een waterverbruik van 0,3 kubieke meter per slachting en met de 261 maal 10 liter water per dag voor de zes toiletten en tien urinoirs, in detail berekend[37]!

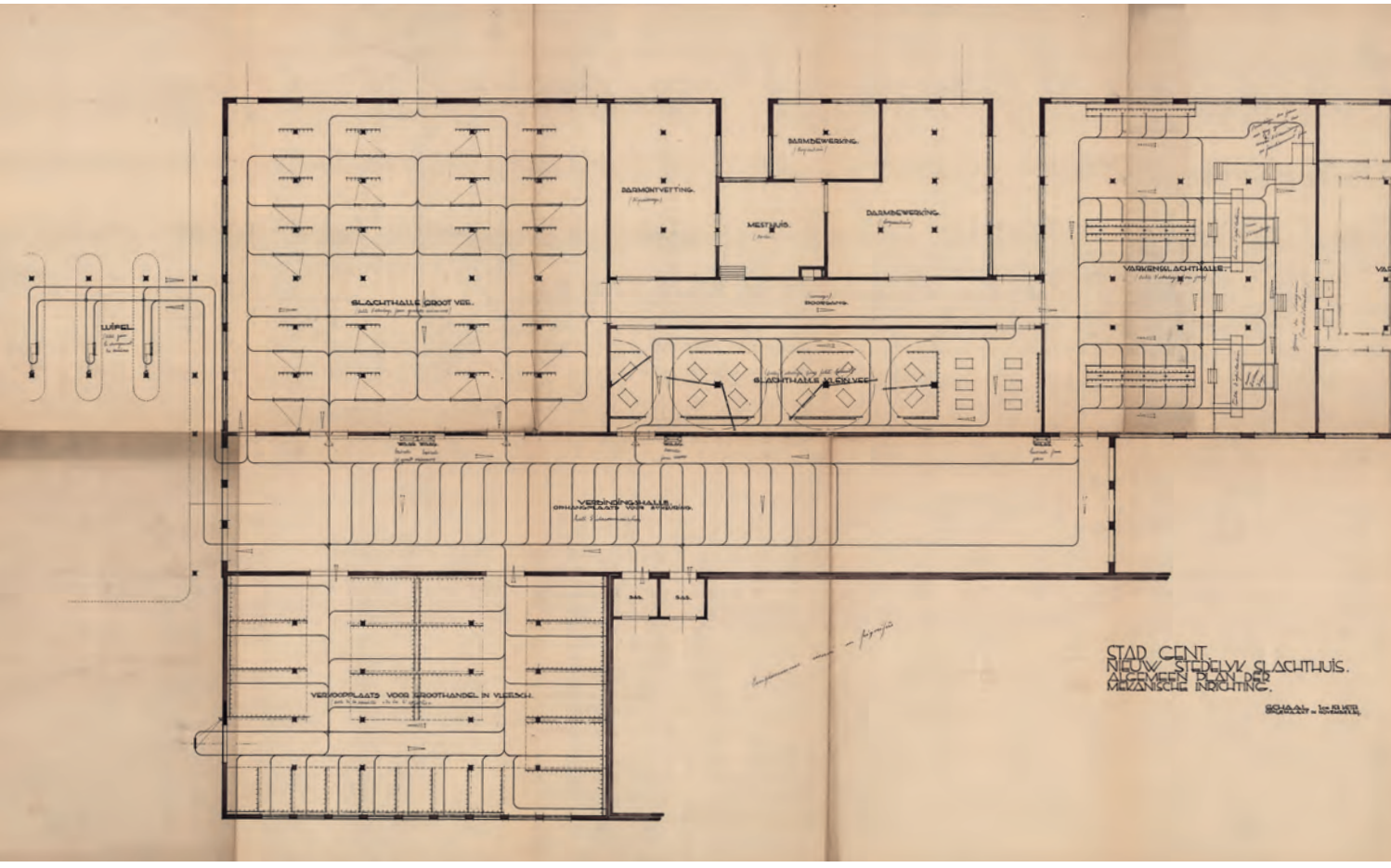
LUIFEL
SLACHTHALLE GROOT VEE.
DARMONTVETTING.
DARMBEWERKING.
MESTHUIS.
DARMBEWERKING.
VARKENSSLACHTHALLE.
SLACHTHALLE KLEIN VEE.
VERKOOPPLAATS VOOR GROOTHANDEL IN VLEESCH.
STAD GENT.
NIEUW STEDELIJK SLACHTHUIS.
ALGEMEEN PLAN DER
MECHANISCHE INRICHTING.

Hoewel onmiddellijk werd begonnen met de werkzaamheden, gingen die uiteraard niet voor iedereen snel genoeg. Eind 1936 klaagde het bestuur der "Vereenigde Vleeschhouwers van Gent en omliggende" over de wachtrijen wanneer men de slachtrechten en de overdrachttaksen voor het vee wilde betalen. De bestuurder beloofde dat hieraan in januari 1937 een mouw zou worden gepast, maar in februari was dat blijkbaar 'nog altijd' niet geregeld, waarop het syndicaat liet weten niet te kunnen aanvaarden dat "men de beenhouwers buiten liet staan des winters in regen en wind, en des zomers in de brandende zon, wanneer men voor het vee een overdoken markt bezorgd heeft. De werkloozen, de schooiers en de gevangenen, worden onder dit oogpunt beter behandeld dan wij, die jaarlijks millioenen storten in de staats- en stadskas"[38].

Daar de gemeenteraad gekozen had om het nieuwe slachthuis binnen het bestaande complex te bouwen, wachtte stadsbouwmeester Geo Audoor een zeer moeilijke opdracht. Hij ontwierp een functioneel gebouw met een vormgeving die de nieuwe zakelijkheid weerspiegelde met een overvloedig gebruik van staal, beton en glas. Ondanks de gelukwensen voor de oplossingen die hij had gevonden, liet het gebrek aan ruimte zich vlug voelen. Het in 1938 in gebruik genomen slachthuis dat hoofdzakelijk de slachthallen en de vleesverkoopzaal omvatte, was slechts een onderdeel van wat een modern slachthuis moest zijn en er ontbraken heel wat lokalen die onontbeerlijk waren in een moderne instelling. Een niet geïdentificeerde beoordelaar vermeldde in zijn verslag dat er geen koelinrichting was, geen zuiveringsstation voor het afvalwater, geen huidenzouterij en -stapelplaats, geen lokaal voor de bewerking van het bloed. Ook een afzonderlijk lokaal voor 'het ter waarneming gehouden vleesch' (vlees dat in afwachting van de uitslagen van verder (meestal bacteriologisch) onderzoek niet mocht worden vrijgegeven voor consumptie), een kleedkamer, een eetzaal en een wasgelegenheid voor de arbeiders ontbraken. In een groot slachthuis was ook de aanwezigheid van een sterilisatie-inrichting, waar voorwaardelijk gekeurd vlees onder het nodige toezicht kon worden verwerkt, een vetsmelterij, een lokaal voor de tweede keuring van vlees dat van buiten de stad werd aangevoerd, een bergplaats voor fietsen, een parkeerplaats voor vrachtwagens en auto's, een verbinding met het spoornet en laad- en loskaaien en een gelegenheid om de wagens te ontsmetten eigenlijk een absolute noodzaak. Wanneer de laatste oude gebouwen afgebroken zouden zijn, was er nauwelijks voldoende ruimte voor de geplande koelruimte. De kritische stem hield tot slot een pleidooi voor het verplaatsen van slachthuis en veemarkt. De beschikbare oppervlakte an sich stond volgens hem elke verdere evolutie in de weg.
Er was 2 hectare beschikbaar terwijl voor een agglomeratie als Groot-Gent (Gent, Ledeberg, Sint-Amandsberg en Gentbrugge) minstens 6 tot 7 hectare vereist was[39]. Slachthuis en veemarkt zouden echter tot het einde op deze locatie blijven.

Taakverdeling: gecentraliseerde bevoegdheden.

Om slachthuis en veemarkt naar behoren te laten functioneren was een gespecialiseerd en gediversifieerd team absoluut noodzakelijk. Aanvankelijk waren er twee leidende functies: de gezondheidsopzichter (‘*inspecteur sanitaire*’) en de directeur of bestuurder. De gezondheidsopzichter, vanaf 1914 benoemd door de gemeenteraad en niet langer door het schepencollege, behield tijdens de oorlog zijn uitgebreide bevoegdheid die zich uitstrekte over de hele stad, zowel in het slachthuis als erbuiten, zoals in de slagerijen en in de haven. In het slachthuis was hij verantwoordelijk voor de kwaliteit van de slachtdieren, de installaties en het personeel. Hij had zoals reeds vermeld de bevoegdheid van hulpcommissaris van politie[40]. De rond 1901 opgerichte installatie voor sterilisatie (werkhuis voor het onschadelijk maken van het vlees van dieren waarbij bovine tuberculose vastgesteld was) viel eveneens onder zijn toezicht. De gezondheidsopzichter en de directeur waren gediplomeerde veeartsen, maar de bevoegdheid van de directeur beperkte zich tot het slachthuis. Hij verdeelde het keuringswerk onder de keurders, die ook veearts waren of daarmee officieel gelijkgesteld. Hij noch de gezondheidsopzichter mochten er een veeartsenpraktijk op na houden, de keurders wel. Zij werden benoemd door de gemeenteraad op voorstel van de gezondheidsinspecteur en met advies van de directeur. De contacten van de directeur met het gemeentebestuur moesten via de gezondheidsopzichter verlopen. De ontvanger werd eveneens benoemd door de gemeenteraad.
De bewaker-stoker, wegers en adjunct-wegers en de portier werden door het college van burgemeester en schepenen aangesteld. Werklieden kon de directeur aanwerven. Als gemeentepersoneel konden zij dezelfde straffen oplopen: berisping, tijdelijke schorsing, afzetting door het college[41].

Een belangrijke wijziging kwam er op 12 mei 1919 als gevolg van de reorganisatie van het veeartsenijkundig personeel van het gemeentebestuur en de centralisatie van de veeartsenijkundige dienst. De taken van gezondheidsopzichter en directeur werden als het ware één functie. Het hoofd van het slachthuis werd nu gezondheidsopzichter-bestuurder genoemd. Voortaan bestond het kader uit de gezondheidsopzichter, de toegevoegde opzichter, de ontvanger, vleeskeurders en toegevoegde vleeskeurders, de hulpopzichter, de bewaker-vuurmaker, de wegers en toegevoegde wegers, de portier en de werklieden. De toegevoegde opzichter stond de gezondheidsopzichter bij en was ook een geaggregeerd veearts. Hij mocht geen praktijk uitoefenen, ook niet kosteloos; hij mocht geen enkel beroep uitoefenen, noch rechtstreeks noch via een tussenpersoon. Hij stond onder het gezag van de gezondheidsopzichter. Een tussentijdse opzichter ten slotte was een veearts die zo nodig door de gezondheidsopzichter opgeroepen kon worden[42].

Later veranderde er nog weinig aan de opdrachten van het personeel zoals een beschrijving van het toezicht op de vleeshandel uit 1940 ons leert:
“De gezondheidsopziener, bestuurder van het slachthuis, wordt bijgestaan door

twee hulpgezondheidsopzichters of keurders en is gelast met het onderzoek der huisdieren, het toezicht over de vleeschhandel; hij is ook gelast met de keuring der ingevoerde vleeschwaren. Op gansch het grondgebied der stad Gent moet het slachtvleesch zoowel tijdens het vervoer van de eene plaats naar de andere als gedurende zijn bewaring of zijn bewerking in de lokalen waar het voor bederf bevrijd, toebereid of verkocht wordt, aan het onderzoek der hooger vermelde ambtenaars onderworpen worden. Het slachtvee mag enkel in het slachthuis afgemaakt worden waar de keuring onmiddellijk na het slachten geschiedt. Slachtvleesch voortkomende van dieren buiten de Stad afgemaakt mag op het grondgebied der Stad aangebracht worden alle dagen van 6 tot 8 ure; het wordt ten slachthuize gekeurd (dit is de zogenaamde tweede keuring). Het vleesch voortkomend van een slachthuis waarvan de gezondheidsdienst aan een dokter-veearts is toevertrouwd, wordt ten huize van den bestemmeling gekeurd. Tot voor de mobiliseering bezocht een beambte vier dagen in de week de verschillende vleeschwinkels der Stad en de lokalen waar vleesch bewaard of toebereid wordt. Deze beambte is voorzien van een controolblad waarop de belanghebbenden verzocht worden te teekenen en het uur van het bezoek in te schrijven: dit blad wordt dagelijks aan den gezondheidsopziener overgemaakt. Bovendien worden nu en dan ook nog de beenhouwerijen bezocht door den gezondheidsopziener. Deze bezoeken hebben voor doel te voorkomen dat ongekeurd vleesch in den handel komt, de stempelmerken van het gekeurde vleesch te controleeren (valsche stempels), bedorven of ondeugdelijk vleesch of vleeschwaren aan den handel te onttrekken, de bereiding van vleeschwaren te controleeren, na te gaan of de lokalen en de daarin aanwezige voorwerpen zindelijk onderhouden worden, of geen zelfstandigheden aanwezig zijn die aan het vleesch een bijsmaak kunnen geven of het bederf ervan kunnen bevorderen, of de personen belast met den verkoop van het vleesch tijdens de werkzaamheden zindelijk gekleed zijn. In 't algemeen werden om de 2-3 maanden alle winkels der stad bezocht. Eindelijk wordt den vrijdag van iedere week een toezicht uitgeoefend over toebereide vleeschwaren op de Vrijdagmarkt te koop gesteld. Op de Pouillemarkt wordt wekelijks het levend en geslacht pluimvee aan het toezicht onderworpen der stedelijke ambtenaars."[43]

Op het vlak van de vorming van de keurders werd einde jaren 1930 de voor Gent ongetwijfeld belangrijkste stap voorwaarts gezet. Op 21 juni 1934 nam minister Maurice Lippens immers de beslissing om in Gent een veeartsenijschool op te richten, verbonden aan de faculteit geneeskunde. Dit bracht slachthuis en universiteit op wandelafstand van elkaar. Studenten en professoren kwamen regelmatig in het slachthuis en op de veemarkt in het kader van de praktijkopleiding. Het slachthuis zelf kon op zijn beurt veel makkelijker dan voorheen een beroep doen op expertise en onderzoekscapaciteiten op universitair niveau. Het oude Casino aan de Coupure werd afgebroken, vervangen door een moderne veeartsenijschool en in 1937

STAD GENT
MAATSCHAPPIJ DE BREIDELSZONEN
191 PRIJSKAMP 191
van het
BEST GEVORMD SLACHTVEE
DIPLOMA
toegekend
aan
te
Reeks
PRIJS
Voor het Inrichtingscomiteit
De Eere-Voorzitter
De Voorzitter,
Gent, den

studeerde de eerste lichting Gentse dierenartsen af[44].

De slachters zelf waren geen gemeentepersoneel. Tot in 1914 werden de slachtplaatsen bij loting toegekend. Nadien wees het college op voorstel van de gezondheidsinspecteur en de bestuurder de slachtvloeren, de stallen of werkhuizen aan privépersonen toe. De gebruikers waren solidair verantwoordelijk voor de schade die zij eventueel veroorzaakten en moesten de lokalen onderhouden. Ze moesten de binnenmuren afkrabben en de slachtvloeren en werkplaatsen schuren en jaarlijks de muren kalken. De slachters zorgden zelf voor hun instrumenten. De uitrusting van de slachtvloeren, namelijk het touwwerk waarmee de dieren getakeld werden en de gereedschappen, werden daarentegen ter beschikking gesteld, maar wanneer ze aan herstelling of vernieuwing toe waren, moesten de slachters voor de helft in de kosten tussenkomen[45].

Het personeel van het slachthuis centraliseerde bijgevolg alle controle op het vlees: het slachten (alleen voor gevogelte, tamme konijnen en wild gold een specifieke regeling) én de keuring van alle te koop aangeboden vlees. Zelfs het vervoeren van vlees doorheen de stad moest aan de gezondheidsdienst van het slachthuis worden gesignaleerd en net zoals voor de dieren op weg naar het slachthuis, moest ook dit vlees de voorgeschreven weg volgen. Overtredingen werden door het gerecht vervolgd en het vlees werd in beslag genomen. Indien de kwaliteit voldeed, werd het aan een liefdadigheidsinstelling geschonken.

De syndicaten.

Zowel de slachters als de veehandelaars hadden zich in de loop der jaren georganiseerd in beroepsverenigingen. Beide categorieën waren onder meer betrokken bij het vastleggen van de tarieven van het slachthuis en van de veemarkt. Aan de kant van de veehandelaars was er de Maatschappij De Brei(y)delszonen, die in 1898 de organisatie van de jaarlijkse prijskamp de 'Vette Os' had overgenomen van de stad en deze prestigieuze wedstrijd met bijbehorende feestelijkheden zou organiseren tot de sluiting van de veemarkt in 1991. De Breydelszonen kregen daarvoor stedelijke subsidies, als volgt in 1922 verantwoord door de bevoegde schepen De Munnynck: "De Maatschappij De Breydelszonen heeft een verleden dat instaat voor eerlijkheid en werkzaamheid. De betekenis van het feest, waarvoor uwe medehulp is ingeroepen, is de verheerlijking van de bedrijven der hoogergenoemde neringdoeners. Benevens dit eerbiedwaardige doeleinde, moet de toevloed van personen, die vreemd aan onze stad zijn, beweging en voordeel voor al onze stadsgenoten bijbrengen, alsook eene machtige reklaam voor onze markt daarstellen. De inwoners van de wijk 'Het Kasteel' zullen hierbij eene vergelding vinden voor de verlatenheid die hun telkenmale te beurt valt bij gelegenheid der Gentsche Feesten." [47]

Bij de slachters lag het iets ingewikkelder. Daar was immers sprake van een strijd tussen de concurrerende Vereenigde Vleeschhouwers (opgericht in 1876),

De Breidelszonen

de Kleine Beenhouwers van Gent en omliggende (afgescheurd van de Vereenigde Vleeschhouwers in 1912, met kantoor in de Slachthuisstraat) en de Arteveldezonen-Eigene Slachterij (afgescheurd van idem, kort na de Wapenstilstand). Bemiddeling vanuit de nationale landsbond bracht aanvankelijk geen zoden aan de dijk en pas in 1934 werd een akkoord tussen de drie bonden bereikt. Onder leiding van Leopold Mortier smolten ze samen tot De Verenigde Vleeshouwers van Gent en omliggende, in de volksmond het Eenheidssyndicaat, met in het bestuur, behalve Mortier die voorzitter werd, Charles Van de Putte en Charles Zwaenepoel (ondervoorzitters), Leon De Smedt (secretaris), R. Vanderschueren (hulpsecretaris) en H. Van der Sypt (penningmeester). Eerste commissarissen waren Jean Hoste, Henri Van Wesemael en Gustaaf Elaut. In 1936 telde deze vereniging al 512 leden en advocaat Jules Storme, schepen bevoegd voor het slachthuis en de veemarkt, aanvaardde de functie van erevoorzitter. Geen vanzelfsprekende combinatie, aangezien bij onderhandelingen over de tarieven erevoorzitter en bestuur elk aan hun kant van de tafel zouden zitten en beschuldigingen van belangenvermenging niet ondenkbeeldig zouden zijn. Het uitbreken van de oorlog in 1940 maakte deze bedenking echter zuiver hypothetisch.

Broeders in actie.

Het slachtmonopolie van het Gentse slachthuis was echter niet absoluut. Het meest frappante voorbeeld daarvan was het slachtrecht van de Broeders van Liefde in het Guislaininstituut (zowel aan de Palinghuizen als aan de Stropkaai) en in het Instituut voor Doofstommen. Deze regeling, weliswaar in principe beperkt tot slachten voor eigen gebruik, was na de herziening van het slachthuisreglement van 1872 onderhandeld tussen de directeur van het Guislaininstituut en de liberale burgemeester Charles de Kerchove de Denterghem, die sinds zijn aantreden in 1857 ondanks zijn sterk antiklerikaal beleid steeds een heel pragmatische houding had aangenomen in zijn relatie tot de Broeders. Deze 'voorkeursbehandeling' viel van bij de aanvang uiteraard niet in goede aarde bij de slagersyndicaten, desondanks bleef zij overeind tot het interbellum[48]. Het aantal geslachte dieren varieerde sterk, maar was sommige jaren toch zo hoog dat het wantrouwen van de slagers niet geheel en al onbegrijpelijk was. Tijdens de oorlog volgde hun ritme in grote lijnen dat van het slachthuis: 163 runderen en 44 varkens in 1914, 145 runderen en 21 varkens in 1915 met vervolgens een vrije val naar 24 runderen en 4 varkens in 1916 en 3 varkens in 1917. Het herstel na de Wapenstilstand verliep traag: 33 runderen in 1920 naar 24 runderen en 11 varkens in 1925 tot 32 runderen en 25 varkens in 1930. In het instituut aan de Stropkaai werd een laatste keer geslacht in 1926. In 1935 slachtten de Broeders nog 18 runderen en 15 varkens in het Guislaininstituut en hoewel vanaf 1938 ook geslacht werd in het Doofstommeninstituut bleef het aantal ongeveer gelijk tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Net voor de oorlog slachtten zij nog 36 runderen[49].

Voorts mocht uiteraard ook nog geslacht worden in de buitenwijken (verkoop alleen mits keuring door een veekeurder van het slachthuis) en voor eigen gebruik.

Alle schepsels groot en klein.

Net geen vier miljoen. Dat is zowat de helft van de Belgische bevolking halfweg het interbellum, zowat dertig maal de huidige bevolking van de stad Gent zonder zijn randgemeenten, zowat vijfhonderdvijfenzeventig maal de huidige bevolking van de wijk Macharius-Heirnis. Tussen 1914 en 1940 trokken niet minder dan 3.873.954 dieren door de wijk richting veemarkt, zenuwachtig heen, gewisseld van eigenaar of verwerkt door de slachters terug. Jaarlijks gemiddeld 145.000 passages door de straten rond de markt, met uitschieters tot boven de 200.000 in de jaren 1930. De omvangrijkste groep was die van de runderen (vaarzen, kalveren, koeien, stieren en ossen), in totaal 1.855.000 dieren of zowat de helft van de populatie. De varkens, de speenvarkens en de biggen, samen goed voor om en bij 1.800.000, volgden op de voet. De resterende aantallen werden geleverd door schapen, lammeren en geiten.

In 1931 werd ook de verkoop van slachtpaarden tijdelijk ondergebracht op de veemarkt. Schepen Anseele had vastgesteld dat in de winter op maandagvoormiddag al enige tijd officieus slachtpaarden werden verkocht op de veemarkt en hij stelde een heel pragmatische oplossing voor. Door deze verkoop niet te verbieden of te bestraffen maar te reglementeren kon het slachthuis plaatsingsrechten aanrekenen, wat de stad financieel goed uitkwam. De gemeenteraad keurde daarom op 7 december de inrichting van een markt voor slachtpaarden goed op elke maandagochtend tussen 1 oktober en 1 april[51].

En voor elk van deze dieren moest ruimte worden voorzien op het krappe marktplein. Om zowel veiligheidsredenen als gezondheidsredenen was het noodzakelijk gebleken om aan elke diersoort een minimaal areaal toe te wijzen. Het bestaande reglement daaromtrent uit 1896 werd in 1929 bijgestuurd en de gemeenteraad keurde op 9 december op voorstel van schepen Désiré Cnudde een nieuw reglement goed. Het plaatsingsrecht op de veemarkt werd opgetrokken van 1 frank per halve vierkante meter naar anderhalve frank per halve vierkante meter, bedoeling was uiteraard het dekken van de kosten voor de overkapping en de herinrichting van de veemarkt. In datzelfde reglement wordt ook herinnerd aan de minimale oppervlakte die per diersoort wettelijk moest worden voorzien: 2,5 vierkante meter voor een paard, ezel, stier, os, koe of vaars; 1 vierkante meter voor een kalf, zwijn of drie biggen; 0,5 vierkante meter voor een schaap, geit of lam. Ruim bemeten kan je dat bezwaarlijk noemen[52].

Het slachthuis verwerkte in diezelfde periode één en een kwart miljoen dieren, gemiddeld 45.544 stuks per jaar, 48.120 als we de oorlogsjaren buiten beschouwing laten, sowieso echter een heel pak lager dan aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog (80.679 in 1913 en 73.118 in 1914). Opnieuw vormen de runderen de grootste groep, niet minder dan 624.380 ossen, koeien, stieren, vaarzen en kalveren kwamen op de slachtvloer terecht. Tweede grootste groep bestond uit varkens en

biggen ('viggens'), samen 445.010 dieren. Schapen en lammeren (114.662), paarden (35.910), geiten (9.223) en honden (501) vervolledigen het overzicht. Ook het geïmporteerde vlees werd in het slachthuis gekeurd, maar cijfers daarover zijn minder eenduidig. Wel duidelijk is het feit dat het niet ging over een echt structurele aanvoer maar veeleer over een occasioneel gebeuren.

Begin jaren 1920 bijvoorbeeld werd het slachthuis geconfronteerd met een laag aanbod (onder meer veroorzaakt door de hoge prijzen van de voedergewassen), wat leidde tot een snelle prijsstijging waardoor de traditionele afnemers afhaakten (van 46.764 slachtingen in 1922 naar 40.307 in 1923). Dit werd gecompenseerd door een verhoogde invoer van bevroren vlees, zowel runderen, varkens als paarden, wat het aanbod van Gents slachtvlees nog meer deed dalen[53]. De markt begon zich in 1924 echter te herpakken en het aantal slachtingen overschreed opnieuw de 50.000 per jaar. De import zakte heel even in elkaar, om in 1927 opnieuw te stijgen, wat echter geen effect bleek te hebben op het aantal slachtingen in het slachthuis. Paarden uit Engeland en Polen, varkens en kalveren uit Nederland vulden het Gentse aanbod aan. In 1930 en 1931 werd de markt tijdelijk opgeschrikt door de massale levering van runderkwartieren uit Denemarken, 22.012 in twee jaar tijd, maar dit bleek opnieuw een eenmalig fenomeen te zijn. De import bleef, voor wat het Gentse slachthuis betreft, vervolgens tot 1940 heel beperkt, alleen de invoer van paardenvlees uit Groot-Brittannië valt op.

Een flink deel van de productie van het slachthuis kwam ten slotte bij de Gentse kleinhandel terecht. Een telling uit 1920 leverde 377 gewone slagerijen op, 25 paarden- en 2 schapenvleeswinkels, 110 spekslagerijen of charcuteriezaken en 5 winkels voor 'geveugelte', aangevuld met 421 handelszaken waar men eetwaren met vlees als bestanddeel verkocht, samen goed voor 940 kleinhandelszaken[54].

Een komen en gaan.

De wekelijkse doortocht van tussen de twee- en de vierduizend dieren, waarvan een goede helft runderen, was een niet te onderschatten operatie met impact op zowel de wijk als de stad. De toegangswegen tot de veemarkt waren allemaal nauwkeurig in kaart gebracht en de veehandelaars dienden zich aan een heel reeks regels en een strak routeplan te houden. Een politiereglement dat op 23 maart 1914 werd goedgekeurd door de gemeenteraad beschrijft heel minutieus en stap voor stap langs welke routes en op welke wijze vee naar de markt mocht worden getransporteerd. Acht toegelaten invalswegen werden gedetailleerd beschreven van begin- tot eindpunt, vertrekkend aan de Antwerpse- en Dendermondsesteenweg via de Dampoort, de Meulestedebrug via de Koopvaardijlaan, de Brugsevaart via de Gasmeterlaan en het Houtdok, de Drongense- en Brugsesteenweg via de Rooigemlaan, de Kortrijkse- en Oudenaardsesteenweg via de Stropkaai en de Sint-Lievenslaan, de Ottergemse-, Zwijnaardse-, Brusselse- en Hundelgemsesteenweg via

Visserij

Directeurswoning

Voorhoutkaai

de Sint-Lievenspoort, het Zuidstation via de Tweebruggenstraat en het Rabotstation via de Blaisantvest. Voor dieren in doorvoer van de Brugsepoort naar Kortrijk werd een extra route vastgelegd die de kleine ring volgde tot de Oude Bijloke, vervolgens richting Sint-Pietersstation ging, door de viaduct onder de spoorweg en zo via Voskenslaan en Maaltebruggestraat naar de Kortrijksesteenweg liep.
Deze routes moesten worden gebruikt voor zowel vervoer per wagen als te voet. Voor dat laatste werd nog een reeks extra regels opgelegd, die alle met veiligheid te maken hadden. Runderen werden in groepen van maximaal 25 samengebracht en werden geleid door minimaal vier volwassenen, stieren werden met touwen aan de halster en de neusring aan de hand geleid. Het was ook ten strengste verboden om tussen de stadsgrenzen en de veemarkt halt te houden. Bovendien vond men het blijkbaar ook noodzakelijk om expliciet in het politiereglement te vermelden dat het vee onderweg geen gebruik mocht maken van de voetpaden. Dit reglement werd regelmatig bijgestuurd en op 20 september 1937 vervangen door een nieuw algemeen politiereglement waardoor enkele routes licht werden gewijzigd. Zo werd een deel van het vee vanaf dan ook via de Hofbouwlaan en de Heuvelpoort richting veemarkt geloodst[55].

Niet alleen de dieren moesten op een ordentelijke wijze naar de markt of het slachthuis worden gebracht, ook voor handelaars, slachters, bewoners van de wijk en passanten allerhande werd een verkeersregeling uitgedokterd. Een van de grootste problemen was het parkeergedrag en het al dan niet wildparkeren met alle mogelijke karren, wagens en vrachtwagens in de wijk. In een poging om dat in te perken voerde de gemeenteraad op 3 november 1926 op marktdagen in een straal van 200 meter rond de veemarkt en het slachthuis het parkeergeld in, weinig nieuws onder de zon. Zij die "eene bestendige standplaats innemen", betaalden vanaf dan een zogenaamd erkenningsrecht of vergunningsrecht van twee frank per zeven vierkante meter. Op de gemeenteraad van 30 april 1928 werd de prijs al opgetrokken naar zes frank, indicatie dat de afschrikking niet echt functioneerde zoals gehoopt. Het is niet ondenkbeeldig dat de stad in deze prijsverhoging ook gewoon een mooie extra bron van inkomsten zag. Op de gemeenteraadszitting van 10 oktober 1933 kwam de kwestie opnieuw ter sprake en keurde de raad een nieuw politiereglement goed dat meer duidelijkheid moest scheppen. Er kwam geen prijsverhoging deze keer, maar er werden wel parkeerzones ingesteld waarin een voorafgaande parkeervergunning van de politie verplicht was. In een aantal straten mochten handelaars, bezoekers en bewoners op de marktdagen tegen betaling "eenig voertuig aan zichzelf overlaten", in andere straten mochten onder geen beding veetransportwagens worden geparkeerd en in de resterende straten mocht op marktdagen al helemaal niet worden geparkeerd. Het sprak daarbij natuurlijk voor zich dat langs de wegen waarlangs het vee werd aan- en afgevoerd, niet of slechts beperkt mocht worden geparkeerd, in dit geval de Lucas Munichstraat en Voorhoutkaai, de Heirnislaan en Kasteellaan, de Visserij en een deel van de Lousbergskaai. Na betaling kreeg de chauffeur een

toelatingsbewijs dat (voor wagens en vrachtwagens) in de linkerbovenhoek van het windscherm werd gekleefd. Ook de parkeerrichting werd vastgelegd: "achter elkander, met eene tusschenruimte van een meter", met een uitzondering voor de Slachthuisstraat en de ruimte rond de Machariuskerk, waar "nevens elkander, in schuinsche richting, behoudende eene tusschenruimte van een meter, met de voorzijde van het voertuig gericht naar den openbare weg, zoodoende het verlaten der standplaats te vergemakkelijken", een maatregel die na een zware dag afgesloten in een van de vele cafés rond de markt ongetwijfeld verstandig was[56].

Eindstation: vilbeluik.

Niet alle vlees dat het slachthuis verliet, was bruikbaar voor consumptie. Afgekeurd vlees moest worden vernietigd. Het vleesafval en de karkassen van afgekeurde dieren werden tijdens de oorlog verwerkt in Gent zelf aan de Nieuwe Vaart bij De Taeye. Na de oorlog werd voor enige tijd gebruik gemaakt van de staatsvilderij in Destelbergen, maar dat bleek geen permanente oplossing te zijn en men ging op zoek naar een betere regeling. Via een ministerieel besluit van 26 april 1923 werd het vilbeluik in Schoten daarvoor aangewezen en het Gentse afval werd onmiddellijk richting Antwerpen gedirigeerd[57]. Een tweede ministerieel besluit van 19 februari 1925 veralgemeende deze regel en verplichtte alle slachthuizen om hun afgekeurde vlees te laten verbranden in een erkend vilbeluik.

Tien jaar ging alles relatief goed, hoewel van tijd tot tijd klachten over de afvalverwerking in het slachthuis bleven opduiken. Zo was er op de gemeenteraadszitting van 17 december 1928 een vraag over de "plaats waar de afval der geslachte dieren wordt opgehoopt. Het is daar zeer ongezond; zelfs komen daar veel ratten. Het is een soort van tunnel, en de werklieden van den Reinigingsdienst werpen den afval in scheepjes. Ik wenschte graag aan den bevoegden schepen te vragen een stelsel te bestudeeren dat zou toelaten den afval met den eersten keer weg te nemen." Schepen Cnudde beloofde een onderzoek en beterschap[58]. Deze beruchte tunnel, die nu nog bestaat, mondde uit in de Schelde en zou tot het einde van het slachthuis controverse blijven veroorzaken.

In 1933 sloot ook het vilbeluik van Schoten de deuren en moest opnieuw een vervanger worden gezocht. Dat verliep heel moeizaam en de stad nam zijn toevlucht tot een noodoplossing. Het slachtafval en het afgekeurde vlees werden afgevoerd richting haven en (tijdelijk) begraven op terreinen in de omgeving van de nieuw te graven dokken. Deze oplossing was ver van ideaal en ook heel duur. Er moest stadspersoneel worden ingezet, de transportkosten waren ten laste van de stad en men was ook niet uitgerust voor dergelijk werk, onder meer de ontsmettingskosten van vrachtwagens liepen heel hoog op. Jules Storme, die na het debacle van de Bank van den Arbeid Anseele had opgevolgd als verantwoordelijke schepen, stelde op 24 juni 1935 voor een overeenkomst te sluiten met een nieuw vilbedrijf in Denderleeuw, de nv Animalia Produkten. Die bood aan minimaal viermaal per

week vleesresten te komen ophalen, rekende een vaste vergoeding van 200 frank per week aan, onafhankelijk van de hoeveelheid afval, en vroeg een contract voor 25 jaar, om de vijf jaar opzegbaar, zelfs op één jaar indien in het nieuwe slachthuis een eigen destructor zou worden geïntegreerd. De oppositie bij monde van Anseele protesteerde daartegen met luide stem: contracten met dergelijke bedrijven waren volgens hem zinloos aangezien dergelijke bedrijven zelden een lange levensduur hadden en via een faillissement aan hun verplichtingen ontkwamen, daardoor de stad opzadelend met hogere kosten dan nodig. De gemeenteraad keurde de overeenkomst met Animalia goed, maar hield de mogelijkheid van een eigen verwerkingsinstallatie of destructor open. Die kwam er echter nooit. Animalia, het huidige Rendac, verwerkt tachtig jaar later nog steeds afgekeurd vlees uit België, Nederland, Duitsland, Polen en Tsjechië[59].

Noten

1 Charles (Leen), Laleman (Marie Christine), *Het Gent Boek*, Gent en Zwolle, Stad Gent (De Zwarte Doos) en Waanders Uitgevers, 2006, p. 327.
2 Loveling (Virginie), *Oorlogsdagboeken. Een vrouw vertelt over haar Eerste Wereldoorlog. Bezorgd door Ludo Stynen en Sylvia Van Peteghem*, Antwerpen en Amsterdam, Meulenhoff en Manteau, 2005, p. 43. Vermeld op datum van 25 november 1914.
3 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1915*, p. 704. In het Frans is de term échaudoir gebruikt wat in het Nederlands zowel broeibak voor geslachte dieren of een wasplaats in een slachthuis betekent. Beide activiteiten zijn een onderdeel van het slachten.
4 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1916*, p. 449.
5 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1917*, p. 786.
6 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1918-1919*, p. 1138.
7 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1915*, p. 740.
8 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1916*, p. 462.
9 Nath (Giselle), 'Stad in de storm. Arbeidersvrouwen en het hongerjaar 1916', in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, nieuwe reeks, dl. 65, 2011, pp. 205-228 en *Stad Gent. Verzameling der officiële bekendmakingen tijdens den oorlog in Gent en omgeving (Ledeberg, St-Amandsberg, Gendbrugge). 1 augustus 1915-31 juli 1916*, pp. 303-304.
10 Capiteyn (André), De Backer (Christian), *Gent en de eerste wereldoorlog: het stadsleven in de jaren 1914-1918*, Gent, Stad Gent, 1991, p. 77.
11 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1916*, p. 462-464.
12 *Gemeenteblad* over 1917, p. 196.
13 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1917*, p. 1142.
14 *Gemeenteblad* over 1917, p. 244-246, 354-355.
15 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1917*, p. 788, 794 en Lievevrouw-Coopman (Lodewijk), *Gents woordenboek*, *met tekeningen van Gilbert van Geert*, Gent, Broers, 3 dln., 1974.
16 Despretz (André), 'Een schelleken boeboe', in: *Ghendtsche Tydinghen*, 21:3, mei 1992, pp.166-168 en Devriese (Luc), 'Vlees eten, mag dat wel? Voorgeschiedenis van het hedendaags vegetarisme', in: *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*, 82, 2013, pp.283-297.
17 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1915*, p. 729.
18 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1914*, p. 734 en dank aan Luc Devriese.
19 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1920-1921*, p. 400.
20 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1916*, p. 450-451.
21 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1916*, p. 450-451; *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1918-1919*, p. 1166; *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 192*0, p. 424; *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1924*, p. 318.
22 Charles (Leen), Laleman (Marie Christine), *Het Gent Boek*, Gent en Zwolle, Stad Gent (De Zwarte Doos) en Waanders Uitgevers, 2006, p. 333.
23 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1918 en 1919*, p. 1372.

VREEMDE 'EEND' IN DE BIJT – ALICE BUYSSE

We sluiten deze bijdrage graag af met een korte schets van een van de merkwaardigste vrouwen uit de tussenoorlogse geschiedenis van het slachthuis. Alice Buysse (1868-1963) werd in 1926 het eerste vrouwelijke liberale gemeenteraadslid van Gent. Ze kon bogen op een uitzonderlijke reputatie als zakenvrouw (niet haar broers maar zij runde het familiebedrijf in Nevele) en had zich in Gent geliefd gemaakt door haar inzet voor tal van liefdadige verenigingen, zowel tijdens als na de oorlog. Haar grootste faam dankte ze echter aan haar rol als boegbeeld van de Gentse dierenbeschermers. In 1897 behoorde ze tot de oprichters van de Maatschappij voor Dierenbescherming in Gent en ze was er tot haar overlijden voorzitster van. Ze werkte projecten uit voor de scholen, informeerde het gerecht in geval van inbreuken op de bestaande wetgeving rond de dierenbescherming en nam zelf verschillende initiatieven om de regelgeving daarrond te verstrengen. Zo zette ze onder meer samen met haar broer, de schrijver Cyriel Buysse die een van de mecenassen van de vereniging was, in de jaren twintig een campagne tegen de vivisectie op en schreef ze tal van teksten voor *Beschaven*, het Gentse tijdschrift over dierenwelzijn. Ze was gedurende haar gehele politieke loopbaan ook lid van de stedelijke slachthuis-commissie waar ze de grote dierenrechtenadvocate werd en streng toezag op de gang van zaken op de veemarkt en in het slachthuis. Een belangrijke verwezenlijking van deze activiste was de invoering van het schietmasker waarbij een stalen pin in de schedel van de dieren werd geschoten zodat die op zijn minst volledig verdoofd waren voor de slachting zelf begon (besluit van de gemeenteraad van 30 juli 1928)[60]. Alice Buysse was die hele periode een van de grote stemmenkanonnen van de Gentse liberalen (met een traditioneel tweede grootste aantal voorkeurstemmen) en bleef gedurende twintig jaar lid van de gemeenteraad. Op 76-jarige leeftijd trok ze zich terug op haar landgoed in Drongen waar ze zich nog alleen bezig hield met de zorg voor haar vele huisdieren, van honden en katten tot koeien en kalveren[61].

Alice Buysse (uiterst rechts) in Drongen

24 Het gebouw langs de huidige Voorhoutkaai werd aangekocht door de stad op 27 febr. 1919: zie *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1922*, p. 880.
25 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1918 en 1919*, p. 974.
26 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1918 en 1919*, p. 1138 en 1140.
27 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1918 en 1919*, p. 1151.
28 SAG XVII/1988/354 en art. 4 van de "Verordening over den vleeschhandel, den dienst en de politie van het stedelijk slachthuis" van 23 maart 1914 (*Gemeenteblad*, 1914/1, pp. 962-1003).
29 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1914*, pp. 733-765, *idem* 1915, p. 713.
30 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1916*, p. 450 en Flama (Wouter), *De wetgeving in het Etappengebiet (West- en Oost-Vlaanderen) van het Vierde Duitse leger,* Gent, Universiteit Gent, onuitgegeven master-paper (vakgroep Sociaal en Economisch Recht), 2010, p. 94.
31 Koninklijk Besluit van 12 december 1924.
32 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1925*, p. 258.
33 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1924*, p. 316 en p. 344, *idem 1925*, p. 258, *idem 1930*, pp. 98-105; *Gemeenteblad*, 1928/2, pp. 400-402.
34 Brysse (Adrien), 'De strijd om het Albert-1 park na de sluiting van het Zuidstation (1928-1970)', in: *Ghendtsche Tydinghen*, 43:5, september 2014, pp. 306-322.
35 *Gemeenteblad*, 1933, pp. 983-990.
36 SAG reeks G 4369 (lastenkohier 1625), 30 april 1934).
37 SAG G 4369 (lastenkohier 1648), 1937, p. 83-84: "WC werklieden, stuks 2, gebruik elk 15 maal per dag, WC leerlingen, stuks 1, gebruik 10 maal per dag, WC bedienden, stuks 1, gebruik 10 maal per dag, WC huis bestuurder, stuks 1, gebruik 7 maal per dag, WC portier, stuks 1, gebruik 4 maal per dag, urinoirs, stuks 10, automatische chasse-bak, 20 maal werkende per dag. Alle WC's zijn voorzien van chassebak van 10 liters inhoud."
38 SAG XVII/1988/488: schrijven van het "Wettelijk Erkend Syndikaat der Vereenigde Vleeschhouwers van Gent & omliggende, gesticht den 1 Februari 1876 (Bureel Slachthuislaan 43 Gent)" op 18 februari 1937.
39 SAG reeks XVII/1988/488.
40 Koninklijk besluit van 9 februari 1891.
41 "Verordening over den vleeschhandel, den dienst en de politie van het stedelijk slachthuis" van 23 maart 1914 (*Gemeenteblad*, 1914/1, pp. 962-1003).
42 *Gemeenteblad 1919*, pp. 700-714.
43 SAG/reeks XVII/1988/399, redactioneel ingekort.
44 Langendries (Elienne), Simon-Vander Meersch (Anne-Marie), *175 jaar Universiteit Gent – Ghent University 1817-1992*, Gent, Universiteit Gent en Stichting Mens & Kultuur, 1992, p. 168 en p. 173.
45 "Verordening over den vleeschhandel, den dienst en de politie van het stedelijk slachthuis" van 23 maart 1914 (*Gemeenteblad*, 1914/1, pp. 962-1003).
46 Dewaele (Maria), 'De aristocraten van de Middenstand. Beenhouwers en slagers in Gent (1850-1990)', in: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, dl. 83, 2003/3, pp. 15-72.
47 *Gemeenteblad 1922*, pp. 764-766.
48 Dewaele (Maria), 'De aristocraten van de Middenstand. Beenhouwers en slagers in Gent (1850-1990)', in: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, dl. 83, 2003/3, pp. 15-72.
49 Aantallen afkomstig uit het *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent* en het *Gemeenteblad*, [1914-1940].
50 Aantallen afkomstig uit het *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent* en het *Gemeenteblad*, [1914-1940] en inclusief de slachtingen in de instellingen van de Broeders van Liefde.
51 *Gemeenteblad 1934*, pp. 96-97.
52 *Gemeenteblad 1929*, pp. 836-837.
53 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1923*, pp. 292-327.
54 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1920-1921*, p. 420.
55 *Gemeenteblad 1914/1*, pp. 962-1005 (Verordening over den Vleeschhandel, den dienst en de politie) en *Gemeenteblad 1937*, pp. 666-678.
56 *Gemeenteblad 1928/1*, pp. 554-557 en *Gemeenteblad 1933*, pp.769-773.
57 *Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1923*, pp. 292-327.
58 *Gemeenteblad 1928/2*, pp. 397-399.
59 *Gemeenteblad 1935*, pp. 716-720.
60 *Gemeenteblad 1928/2*, pp. 82-85.
61 D'hondt (Bart), 'In de schaduw van de naam Buysse. De rijke sociale en politieke inzet van Alice Buysse (1868-1963)', in: *Historica*, jg. 33 nr. 1, februari 2010, pp. 3-8 en 'De Keyser-Buysse Alice (1868-1963)', in: *Nationaal Biografisch Woordenboek. Deel 16*, Brussel, Koninklijke Academiën van België, 2002, kol. 507-515.

VAN ‘ULTRAMODERN’ TOT VOORBIJGESTREEFD

Slachthuis en veemarkt van 1940 tot 1987-1990

Luc Devriese

Het Gentse slachthuis was kort voor de oorlog grondig vernieuwd (*zie de vorige bijdrage*). Het werd in 1948 als 'ultra-modern' omschreven, een installatie die zich kon meten met gelijkaardige voorzieningen in andere Europese steden[1].
Een revolutionaire verbetering was het spoorsysteem aan de plafonds dat toeliet de karkassen zonder moeite op te trekken, op de gewenste hoogte te laten dalen en, opgehangen, een 'rondgang' doorheen de slachtlijn te laten maken om diverse bewerkingen te ondergaan. Ook het overvloedig beschikbare zuiver water, warm en koud, was zeer welkom en nuttig.

In het slachthuis. Tijdens de Tweede Wereldoorlog.

In het Gentse verliep de voedselbevoorrading tijdens de Tweede Wereldoorlog niet zoals in WO I. Anders dan toen lag Gent niet vier jaar lang dichtbij een immobiel front, in het '*Etappengebiet*', een volledig in functie van het Duitse leger ingerichte zone. Dankzij de vlugge opmars van de geallieerde legers in 1944 kwam het ook niet tot een bijna-hongersnood zoals in 1917-1918. De extreem bureaucratische militaire 'Pruisische' reglementering van 1914-1918 in verband met de voedselvoorziening werd vervangen door een regime van verplichte teelten, contingenteringen en rantsoenering[2]. Daarop werd streng toegezien door gehate controleurs, Belgische burgers in dienst van de eveneens Belgische secretaris-generaal voor de bevoorrading,

Landbouw en veeteelt werden in een strikt planningsysteem gedwongen.
De voedselproductie zou voortaan van a tot z op dirigistische leest worden geschoeid. Een van de pijlers daarvan was de gedeeltelijke omschakeling van veeteelt naar akkerbouw, verplicht en precies omschreven uiteraard. De vrije markt werd grotendeels uitgeschakeld. Ten minste dat probeerde men. Mede doordat, in tegenstelling tot WO I, de mogelijkheid bleef bestaan om vrij te reizen (te voet, per fiets, per stoomtram of per trein), werd er op nooit geziene schaal gesmokkeld. Ongeveer de hele bevolking was erbij betrokken. Zelfs met de Duitsers werd zwarthandel gedreven.
In een van de weinige onderzoeken daarover wordt de vraag gesteld: 'Is het de zwarte markt en de clandestiene productie van levensmiddelen die de Belgische bevolking overeind hield?' Jammer genoeg is dat moeilijk te beantwoorden. Cijfers op papier zijn nu eenmaal taboe in de zwarthandel. De sluikslachterij betrof overigens vooral varkens en schapen, terwijl het zwaartepunt van de officiële slachtactiviteiten in het Gentse slachthuis en elders vooral bij het volwassen rundvee lag.

De florissante smokkelhandel betekent niet dat er geen schaarste was. Wie de dure smokkelwaar kon betalen, was er goed aan toe. Maar, zo getuigt een Gentse charcutier, die dit als jonge beenhouwerszoon meemaakte, ook in de jaren 1940-1944 werden 'een schelleke boeboe' (hond) of een 'gestoofd stukske dakhaas' (kat) niet

ELECTRISCHE-AUTOMATISCHE VERKOELMACHIEN
FRIGETHYL
ALGEMEEN AGENT DER VLAANDEREN
VAN DE COTTE · GENT · TEL. 141.40
ALLE SLAGH BEENHOUWERS ARTIKELEN en MACHIENEN
Fr. VAN DE COTTE
OUDSTE HUIS DER STAD
TELEFOON 14140
VRYE INGANG
FRANS VAN DE COTTE

Hier is de firma
VAN DE COTTE GEBR

GRAFF
GRAFF
WELK

versmaad, zeker niet door wie niet te weten kwam wat er in de pot zat[3].
Het enige verschil met WO I was dat er geen gedetailleerde reglementeringen aan te pas kwamen over wie honden mocht slachten en hun vlees verkopen, met gedrukte 'Verordnungen' en dergelijke.
Speciaal over het Gentse slachthuis, moeten we hier een intermezzo inlassen.

> Een opmerkelijk gebeuren in die oorlogsjaren waren de opgravingen door de gereputeerde kerkarcheoloog broeder Firmin De Smidt in en naast het slachthuis, onder andere tussen de opgehangen karkassen van de geslachte dieren[4]. De spectaculaire bevindingen lieten toe het volledige grondplan te reconstrueren van de gedeeltelijk onder het slachthuis aangetroffen massieve abdijkerk die kort na de Gentse opstand van 1540 op de bevel van Karel V afgebroken was. Niet alleen dat, maar ook de fundamenten van een nog ouder, kleiner kerkgebouw werden teruggevonden samen met sporen van het middeleeuwse abdijleven. Daarvan getuigt nu de 'Groene Kerk', een evocatie van de romaanse abdijkerk.

Het Gentse slachthuis bleef dus draaien tijdens de oorlog, de beestenmarkt eveneens. Het vee was er en de behoefte aan vlees bleef bestaan. Alhoewel het ongehavend uit de oorlog gekomen was, werd het slachthuis tijdens de eerste maanden na de bevrijding stilgelegd. Vlees werd toen uit Amerika aangevoerd. Men wilde de gehavende Belgische veestapel tijd geven om te herstellen[5].

Na de oorlog kon het slachthuis profiteren van enkele succesvolle, relatief kleine moderniseringen. Een elektrische verdovingsinstallatie werd in de varkensslachtlijn aangebracht. Voordien werden de dieren de kop ingeslagen, vooraleer ze in het hart 'gestoken' werden. Enkele kleine werkzaamheden betroffen de bouw van een vergaderzaal en een leszaal, kantoren, een conciërgewoning en een fietsgarage aan de naar de veemarkt georiënteerde zijde van het slachthuiscomplex. Verder nog de modernisering van de stookinstallatie en – niet onbelangrijk – het aanbrengen van een goede verlichting voor de veemarkt[6].

Slachten in de jaren 1960-1980.

De beschrijving van het slachten in de jaren 1960-1980 ontlenen we aan directeur Pol Van Hende, die bij de Vlaamse boeren en veehandelaars alom bekend stond als de 'Lintworm'. Deze veearts-keurder had een buitengewoon scherp oog voor 'vinnen', de tussenstadia van de bij mensen meest voorkomende lintworm *Taenia saginata* die verborgen zitten in runderspieren.

In de eerste stadia van het slachtproces ging het er als volgt aan toe.
"Runderen en paarden worden langs een opdrijfgang vanuit de stallingen naar de schietbox gedreven, waar ze door middel van een slagpintoestel ongevoelig gemaakt

worden. Het slagpintoestel wordt tegen de kop van het dier gedrukt en bij het overhalen van de haan, dringt een pin tot 12 centimeter diep in de hersenen. Het lijden van de dieren is van korte duur. Na het schot vallen ze neer in de box, daarna opent de schutter de zijdeur en laat het dier uit de schietbox kantelen, het valt tot onder de ophaaltakel waarna het aan een ontbloedingsspoor (spoor aan het plafond met rollende takels en haken) wordt opgehesen. Hangend aan één achterpoot wordt het dier gekeeld en 'bloed gelaten' boven de bloedgeul. Het bloed dat geschikt is voor menselijke consumptie, wordt opgevangen in een daartoe bestemd recipiënt en naar een roestvrijstalen tank gepompt waar het onmiddellijk wordt afgekoeld. Het overige bloed wordt vanuit de grote bloedgeul naar een tweede roestvrijstalen tank gepompt en door het karkasdestructiebedrijf van Denderleeuw weggehaald.."

Tot in het begin van de jaren 1970 werden de runderen en paarden na de bloeding via sporen overgebracht naar de verschillende 'slachtstanden' waar het slachtproces werd voortgezet. Daartoe werden de karkassen neergelaten op slachtberries voorzien van wieltjes (met de rug onderaan). Daar werd de 'onthuiding' op het liggende rund ingezet: de buikzijde en een groot gedeelte van voor- en achterpoten. Vervolgens werden de karkassen weer getakeld om de rest van het uitslachten op de individuele slachtplaatsen te laten gebeuren: de verdere onthuiding, het opensnijden van buik- en borstholte, het verwijderen van de ingewanden en ten slotte ook de post mortem keuring toe te laten.

Zeer hygiënisch en comfortabel was die manier van werken niet. In de jaren 1970 werd het slachthuis aangepast en werd het volledige slachtproces op het hangende dier uitgevoerd, zo vervolgt directeur Van Hende zijn verhaal. "Na de bloeding worden de voorpoten met een zware tang afgenepen en wordt de huid van de schenkels en de buik opengesneden. De dieren worden nu naar het eerste werkplatform geduwd, waar ze van het ontbloedingsspoor op een hoger gelegen luchtspoor worden overgeheveld. Daarop staan twee mannen. De ene nijpt de vrije achterpoot af, onthuidt de achterbil en past een haak door de achterpees. De tweede nijpt nu de andere achterpoot af en maakt de huid van de andere schenkel en de bil los, past een tweede haak in de andere vrijgekomen achterpees en geeft de ontbloedingshaak vrij. Nu hangt het dier in spreidstand voor het verdere slachtproces."

Het slachthuis 'bloedt' dood.

Het slachthuis werd echter slachtoffer van een grote geldverslindende mislukking: de koelinstallatie (1963-1966) in een nieuwbouw ontworpen door stadsarchitect J. Trefois aan de hoek met de Lousbergskaai bij de Slachthuisbrug. Het gebouw in naoorlogse modernistische stijl oogde fraai, maar de koeling werd een nachtmerrie. Een groot gedeelte, de slecht bereikbare verdieping, werd nooit in werking gesteld. Toen het slachthuis ruim twintig jaar na de bouw van dit onderdeel gesloten werd, was deze miljoenen franken kostende mislukking net afbetaald[7].

Gebrek aan planning, aan kennis van zaken, maar ook een foute investering op een moment dat alles aan het veranderen was, zoals we verder zullen zien. Die koeling vol asbestisolatie zou nog flink wat problemen veroorzaken bij de afbraak van het slachthuis in 1991. Er moest driemaal meer van dat goedje worden verwijderd dan gepland. De afbraakkosten liepen op tot het dubbele van wat begroot was. Een magere troost: het was niet de stad maar de Vlaamse gemeenschap die de centen moest ophoesten[8].

Afval lozen in het Visserijkanaal.

En er was meer aan de hand. We kunnen het ons nog nauwelijks voorstellen. Heel wat fecaliën en andere afvalstoffen, die niet konden worden gerecupereerd voor meststof (bijvoorbeeld bloed uit de bloedput, zeer gewild voor de rozenkweek) of door de stadsreiniging afgevoerd, belandden samen met het spoelwater ongezuiverd in het water van het Visserijkanaal via een nu nog altijd in de kaaimuur goed zichtbare (maar niet meer gebruikte) afvoer. Op de slachtdagen gulpte bloedgekleurd spoelwater in het kanaal, getuigt buurtbewoner en activist, dierenarts Walter Fagot.
Dat werd halverwege de jaren tachtig paginabreed in de kranten uitgesmeerd en met smeuïge foto's geïllustreerd. Er waren in 1986 problemen met de nog maar pas (in 1982) geïnstalleerde eigen waterzuiveringsinstallatie die de taak niet aankon en veel (of het meeste) vuil liet overvloeien naar het open water aan de Visserij, waarvoor men geen lozingsvergunning had, zo bleek. Een petitie werd door een honderdtal buurtbewoners ondertekend. Een klacht werd ingediend. Tegen een (te laat) aangevraagde exploitatievergunning werden een paar honderd bezwaarschriften ingediend[9].

Het probleem had pas echt verholpen kunnen worden door de grote omvorming van het gehele stedelijk riolenstelsel met de bouw van collectoren en de van het oppervlaktewater afgescheiden ondergrondse afvoer van het afvalwater naar het nieuwe zuiveringsstation in de Ossemeersen[10]. Maar in die grootscheepse en jarenlang durende werkzaamheden kwam de Machariuswijk pas in 1997-1998 als allerlaatste aan de beurt. Toen was het al lang amen en uit met het slachthuis en de veemarkt.

Nochtans was men zich al heel lang van het probleem bewust, maar efficiënte oplossingen lagen niet voor de hand. Er zat trouwens ook nog een netelig hygiënisch kantje aan vast: wat daarmee aanvangen bij epidemieën, zoals bij het Mond- en Klauwzeer, de Koeiplaag of Muilplaag, van 1947, 1951, 1952 en 1953. De slachthuisbibliotheek bevatte werken en rapporten daarover[11]. Directeur-professor De Deken dacht in 1948 utopisch dat ze in Gent weldra zouden beschikken over een drooginstallatie die de fecaliën zou omtoveren in een compacte droge stof die zou kunnen worden verkocht als meststof. Een nieuwe bron van inkomsten!
Het goedkopere alternatief, beerputten, riskeerde immers de hele buurt te verpesten, met in de zomer massa's vliegen, zo redeneerde de eminente man[12].

Massificatie van de veeteelt.

Maar er was nog heel wat meer en ongemeen krachtig aan het evolueren. Mede door de massificatie en de industrialisatie van de veeteelt met sterk vergrote aanvoer, groeiden privéslachthuizen uit tot geduchte concurrenten. Door de ontwikkeling van het wegvervoer en vooral ook de mogelijkheid om met koelwagens vlees over bijna onbeperkte afstanden te transporteren, verviel de noodzaak van slachtmogelijkheden dichtbij de stedelijke consument[13]. De privéslachthuizen werden niet meer in of vlakbij stadscentra ingeplant, maar op afgelegen industrieterreinen in grotendeels landelijke streken. Daar was de overlast veel geringer, bleken de mogelijkheden tot uitbreiding bijna onbeperkt. Doordat alles nieuw opgebouwd werd, waren de installaties moderner, efficiënter en rendabeler. Het Gentse slachthuis kon wel in zekere mate profiteren van de pal ernaast op woensdagen gehouden veemarkt. Die opereerde lange jaren afzonderlijk, tot slachthuis en veemarkt op 1 januari 1976 samen één stadsregie, één stadsbedrijf werden.[14] (*zie verder*)

Klassieke beenhouwer in de verdrukking.

Ook aan het andere uiteinde van de voedselketen was een ingrijpende evolutie aan de gang. De individuele beenhouwer die vroeger zelf zijn dieren uitzocht, kocht, slachtte of liet slachten door een welbepaalde meester-slachter en die de 'kwartieren' naar zijn zaak liet vervoeren, betrok zijn vlees nu van de 'vleesgrossist'. Alleen in uitzonderlijke gevallen werd daarvan afgeweken, bijvoorbeeld als de beenhouwer zelf kweker was, of voor een prestige- (en publicitaire) zaak zoals de aankoop van de winnaar van de fameuze 'Prijskamp van de Vette Os'. Dat was de hoogdag van de sector, ieder jaar opnieuw met liefst zoveel mogelijk fiere omstanders op de foto in de krant. Maar – teken aan de wand – wat lezen we in 1987 in een advertentie? 'Eens te meer neemt Sarma-Nopri de Vette Os bij de horens'. De grootwarenhuizen waren aan hun opmars begonnen, ook in de vleesverkoop[15]. Sarma-Nopri (nu Carrefour) kon betere prijzen betalen dan de zelfstandige beenhouwers, die nochtans via hun 'Koninklijke Maatschappij De Breidelzonen' inrichters waren van dit stilaan folkloristisch wordende evenement, dat bovendien zeer zwaar onder druk kwam te staan door de hormonenschandalen in de rundvetmesterij. In 1991 verliep de 93ste en laatste prijskamp in mineur. Een jaar later – de veemarkt was toen al uit Gent verdwenen – weigerde het stadsbestuur toelating te geven om de 'Paasveeprijs' te laten doorgaan op de terreinen van de Groothandelsmarkt[16]. Daarmee viel het doek voor dit illustere onderdeeltje van de Gentse vleesgeschiedenis.

Het aantal zelfstandige beenhouwers daalde in duizelingwekkend snel tempo. In de jaren 1940 was er nog een duizendtal actief in Gent en agglomeratie. In 1955 werden er in Gent zelf nog 500 geteld, twintig jaar later, in 1975, was dat aantal gehalveerd. In de eerste jaren van het nieuwe millennium was er nog een tweehonderdtal actief[17].

V.D.TIOLEN

MARTINI

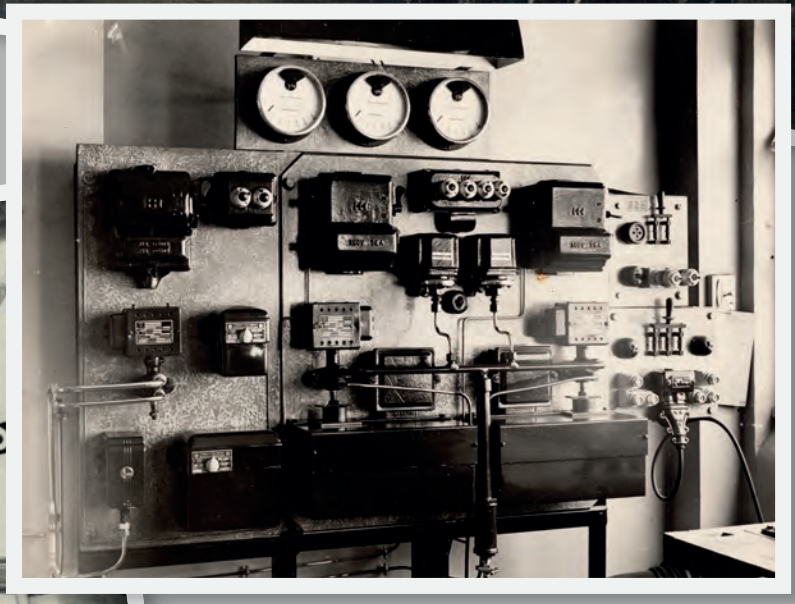

Structureel verlieslatend.

Grootscheepse, niets ontziende initiatieven gericht op de gehele vleesmarkt in landelijk en Europees perspectief, pasten ook niet in een relatief kleine stedelijke instelling in het volle stadscentrum. Het openbaar slachthuis was een uitermate verdienstelijk negentiende-eeuws concept, een gemengd bedrijf waarin het slachten niet door eigen personeel gebeurde maar door mensen in dienst van meester-slachters. In de winstgevende commercialisering van de productie had het slachthuis part noch deel.

Om dat te begrijpen moeten we terugkijken naar het ontstaan van het slachthuis. De stedelijke overheid voelde zich in de jaren 1800 geroepen om de her en der in totaal onhygiënische omstandigheden op 'middeleeuwse' wijze opererende beenhouwers en slachters de mogelijkheid te bieden hun beroep in hygiënisch verantwoorde omstandigheden uit te oefenen. Het verhaal daarvan staat in de voorgaande hoofdstukken beschreven. De stad verschafte terreinen en gebouwen, zorgde ervoor dat de zaak kon draaien, dat er duchtig gereinigd werd en dat de veterinaire controle in goede orde kon verlopen. Slachten, verwerken en commercialiseren bleef in handen van privépersonen en -ondernemingen. Kort samengevat: de lasten waren voor de inrichter, de stad, terwijl de baten maar met mondjesmaat naar het moederbedrijf vloeiden.

Voor het stedelijk slachthuis zag het er niet goed uit. Het zat gekneld in een ingewikkelde en rigide, moeilijk te wijzigen structuur waarin ook de politiek een woordje meesprak[18]. Financiële manoeuvreerruimte was er evenmin: het was jarenlang verlieslatend. In 1976, laatste jaar van het autonome slachthuisbedrijf, voorzag de begroting een deficit van 16 miljoen. In 1983 moest de stad bijna 6 miljoen Belgische frank bijpassen bij een totale ontvangst van circa. 33 miljoen[19]. Naar het einde toe daalden de verliezen, vooral doordat er niet meer geïnvesteerd werd. In 1985 werd zelfs voor de eerste keer in jaren winst geboekt[20]. In de jaren 1984–1985, heel kort voor de sluiting dus, werden 50.000 of meer runderen geslacht, recordcijfers. Na Luik was Gent wat dat betreft het grootste slachthuis van het land in de publieke sector[21].

Toch was het Gentse slachthuis ten dode opgeschreven. Er heerste een malaise die in breed perspectief vooral te verklaren was door de hierboven geschetste structurele problematiek. In 1985 werden nieuwe EU-normen van kracht waaraan het Gentse slachthuis niet kon voldoen, tenzij met een zeer zware financiële inspanning[22]. De investeringen voor de vereiste aanpassingswerken werden door de technische diensten van de stad geschat op meer dan 33 miljoen BEF. Dat vormde voor het schepencollege de directe aanleiding om aan de gemeenteraad toelating te vragen een studie te bestellen bij het Instituut voor Management-begeleiding van Ondernemingen (IMBO). Dat kwam in 1986 tot de conclusie dat noch het behoud van de ondernemingsstructuur, noch de omvorming tot één of meer, al of niet

gemengde privéondernemingen met behoud van de site in het stadscentrum bij het Spaans Kasteel perspectieven bood[23]. Kleine, al of niet echte schandaaltjes en het schijnbaar onoplosbare lozingsprobleem droegen ertoe bij om de sfeer te verzieken[24]. Nog datzelfde jaar viel het verdict van het stadsbestuur: op 31 december 1987 ging het slachthuis dicht[25]. De varkensslachtlijn was al in april opgedoekt.

Aanvoer voor slachthuis en veemarkt.

Het laatste schot.

"Het laatste schot na 130 jaar", zo luidde de titel van een groot en prachtig geïllustreerd artikel in de ochtendkrant van 1 oktober 1987[26]. We lezen de eerste alinea mee. "Het laatste schot was voor een merrie. Een mooi slank dier, met van die ogen zoals alleen een vrouw kan kijken. Ik weet niet of ze een naam had. Wel had ze een huidziekte, en er was ook iets mis met een van haar poten. 'Maar dat doet niets af van haar vlees', zegt slachthuisdirecteur Vandermander, 'het zal zeer lekker vlees zijn.'"

Er werd vaag gedacht aan de inrichting van de bestaande gebouwen voor vleesverwerkende bedrijven. Daarvan kwam niets in huis. Voor de veemarkt waren de plannen iets concreter, maar ook die mislukten. Dat verhaal komt hierna aan bod.

Kort na de Tweede Wereldoorlog.

Keren we nu terug naar de Gentse veemarkt in betere tijden. Die werd gemeenzaam Beestenmarkt genoemd, een term die vooral slaat op rundvee: de eigenlijke 'beesten', soms ook als hoornbeesten (*bêtes à cornes*) of koeibeesten aangeduid. Veel meer dan het eigenlijke slachthuis kwam de Gentse veemarkt ten goede aan de hele provincie en tot zelfs een heel eind daarbuiten. Naast de zuivelfabrieken was de markt motor en draaischijf voor de rundveehouderij, lange tijd het belangrijkste segment van de veeteelt. Het stedelijk slachthuis bleef zijn hele bestaan door vooral gericht op de lokale bevoorrading in vlees, weliswaar niet alleen van de stad, maar ook van de hele regio.

Bekijken we even een slachtdag of een marktdag kort na de oorlog. Lange tijd liep er een tramlijn door de Slachthuisstraat. De dieren werden gelost ongeveer ter hoogte van café Het Gouden Hoofd[27]. Omdat alles in de voormiddag moest gebeuren, werden vooral runderen dikwijls de dag voordien aangevoerd, zeker wanneer ze van ver moesten komen. Ze werden ondergebracht in de stallen en binnenkoeren van de cafés rond de beestenmarkt. In de achterbouw van Het Gouden Hoofd en wellicht van nog andere huizen zijn de voerkribben nog goed te zien. Trein en tram werden na de oorlog niet meer gebruikt voor dat doel. Maar kort na de oorlog waren er nog niet zoveel veewagens met het bekende bord 'Vervoer van dieren' op de baan.
De veehandelaars uit de dorpen rond Gent kregen in de jaren 1940 nog steeds een vaste route via welbepaalde straten voorgeschreven. Ze mochten bijvoorbeeld hun dieren stapvoets niet over het Sint-Pietersplein leiden. Een grote veehandelaar

VERVOER VAN DIEREN

vertrok iedere week te voet in het holst van de nacht met een kleine kudde runderen vanuit Overmere om in de vroege morgen de Gentse markt te bereiken[28].

We lezen mee in een krantenverslag geschreven in 1946 door een onbekende journalist, iemand die de gang van zaken blijkbaar zorgvuldig geobserveerd had[29]. Ook vroeger en nog vele jaren later ging het er op dezelfde manier aan toe, mogen we aannemen. Alleen de vervoermiddelen veranderden. Voor een goed begrip van wat volgt: de aantallen dieren bestemd voor het Gentse slachthuis die werden aangevoerd op een gewone slachtdag, waren heel wat kleiner, de drukte en de herrie was heel wat minder dan op de veemarkt op marktdagen, wanneer grote massa's runderen aangevoerd werden, verhandeld en levend opnieuw getransporteerd werden naar andere slachthuizen of naar andere veetelers of handelaars. Nauwelijks 10 percent van het voor de markt aangevoerde slachtvee werd in het Gentse slachthuis zelf geslacht en verwerkt.

Naar het slachthuis geleid (1946).

"De dieren worden met tram, trein of vrachtwagen, soms ook na een lange voetreis naar de markt gebracht. Van daags te voren of 's morgens in 't half duister kunt ge ze aan de leiband zien opstappen. Ze schijnen vermoeid. We zien ze voor de getraliede opening van de goederenwagen, loeiend van honger en likkend aan het ijzeren belegsel. Hoelang zijn ze reeds op weg?

Nu zal men de dieren vastbinden aan lange ijzeren staven, die aan stevige palen met dikke schroeven zijn bevestigd. Er zijn er honderden, de een nevens de ander. Ze zijn vastgesnoerd met korte strengen en raken met de kop aan de balies. Ze kunnen zich moeilijk bewegen, alleen het achterlijf is vrij. Soms trekken ze wild aan dat bindsel en stoten de woeste lijven tegen elkaar. Prijsbeesten naast gemeen slachtvee, schapen en zwijnen,'t kreeg elk een plaatske. Zie me daar een luie os die met zijn logge gedaante stokstil en onverschillig op die vreemde wereld toekijkt. Zie die wilde stier met een koord doorheen zijn neusring door een 'koeier' (hulpje van de boer of veehandelaar) in bedwang gehouden. Zijn geloei overstemt de markt, de spieren zijn als vuisten gebald, de staart slaat woest in het rond als een pezige zweep. Men moest hem blinddoeken: het schuim vlokt aan zijn muil.

Een domme 'mutte' (jong rund, kalf) schijnt zich af te vragen waar het met de beestenwereld naartoe gaat. En dan die kalveren: wat een povere vertegenwoordigers van onze schone veestapel. Dat weerspannig, altijd verkeerd doend goedje, voor niets redelijks vatbaar, dol springend op de hoge te grove poten, de pest van leider en drijver, nu eens voorthollend, de hele straat afzettend, als een tol draaiend en kerend om dan weer stil te staan en met onverzettelijke koppigheid de achterpoten naar buiten, in de straatvoegsels te planten tot men verplicht wordt het dier met drie of vier man op te pakken.

De zwijnen zijn al even onhandelbaar. Raakt je hun vel aan of strijkt je eens even

IJsfabriek Paardenstraat

over kop en oren, je hoort ze meteen protesteren. Met hun geknor, dat tot een vervaarlijk geschreeuw kan uitgroeien, zetten ze de hele buurt in rep en roer. Deze logge vetbeesten leven slechts om te eten of te slapen. Het marktrumoer is niet naar hun zin, noodgedwongen moet men ze aan de oren voortslepen, de poten onder het achterkasteel (het achterste), terwijl een sterke slager, door fors te heffen aan het staartje, het dier tot de zonderlingste sprongen weet te bewegen. De vele kleinen zijn evenveel 'roer me nietjes'. Til ze uit hun manden en ze roepen moord en brand en opgelet dat ge ze niet meer loslaat, in een oogwenk wippen ze tussen de broekspijpen weg en 't zal een ruim tijdje duren vooraleer ze weer worden gevangen.

Zachte, gedwee dieren zijn schapen en lammeren. Vooraan aan de ingang van het slachthuis wachten ze hun beurt af: meewarigheid leest ge in die ogen, een berusting die zich gewillig schikken doet naar het onverbiddelijke lot dat hen weldra wacht. Men zegt dat schapen wenen, ik heb het nog niet gezien."

Sfeerbeelden van een marktdag (1946).

"Op marktdagen is het een heksenketel. Een roekeloos spel van onvervaarde mensen te midden van woelig en vaak ook gevaarlijk angstig vee. Wie dat wil gaan zien, moet wel voorzichtig zijn. Wanneer je in de verte onbestemde klanken hoort, is het geraden op het voetpad dicht tegen de huizen te lopen, om aan de opgejaagde kudde te ontsnappen. En toch vinden de geleiders het gewoon, ze zwaaien hun knotsen en ze bedwingen, al gebeurt het wel eens dat ze zwichten moeten voor aanvallen van dolheid en razernij. Dan komt het onbeteugeld beest opzetten en verplettert de vermetele die het aandurven zou hem de pas af te snijden. De mensen vluchten de huizen in totdat een goed gemikt schot een einde komt stellen aan de beroering.

Wie door dagelijkse omgang vertrouwd is met vee, kent de gevaren van zo'n plotselinge paniek. Daarom nemen de begeleiders steeds maatregelen die hen daartegen kunnen beveiligen. De veekoopman is hier de hoofdfiguur. Hij is man met de wijde kiel en de mispelstok in de hand. Stel u geen luidruchtig personage voor die met een stortvloed van woorden en een ongewone luidruchtigheid zijn beesten zoekt aan de man te brengen. Je bent fout, zakelijkheid, overtuiging, kennis, zijn de middelen. Hij looft en biedt, hemelt op wat hij niet nodig heeft, kent de gebreken van wat hij aanschaffen wil, somt de voordelen die de boer moeten overtuigen afnemer te worden van wat hij zelf tracht te verkopen. De handslag bekroont altijd een afgedane zaak. Het 'sans gêne' dat hem kenmerkt, de knepen die hij gebruikt, doen niets af van zijn eerlijkheid. Weet hij bijvoorbeeld dat er op de hofstede een stal vol vette zwijnen zit, wel, dan vraagt hij naar een rund en laat de pachter zelf uit zijn schelp komen. In de regel is hij solidair met zijn collega's, het komt er op aan door stille overeenkomsten met de 'steege' (stugge, taaie) boeren een slag te doen... Zijn rijk gevulde portefeuille schept altijd het nodige vertrouwen. Slagers, knechten en drijvers mogen een pintje meedrinken en voor een boer is hij nooit gierig.

BLOED
P

Lozing afvalwater slachthuis

KONINKLIJKE MAATSCHAPPIJ
DE BREIDELSZONEN
GESTICHT IN 1898
GENT
1960 - Stad GENT
Grote Prijskamp en Tentoonstelling van
BEST GEVORMD SLACHTVEE EN SLACHTPAARDEN
Ingericht door de Koninklijke Maatschappij «DE BREIDELSZONEN» onder de hoge bescherming
en met geldelijke steun van het Stadsbestuur
OP ZONDAG 3 APRIL 1960
om 10 uur voormiddag op de NIEUWE VEEMARKT te Gent, dewelke prachtig zal versierd zijn
Eremetalen en
De Ere-Voorzitter
De Kommissarissen: Remi

Honderd jaar De Breidelszonen Gent en prijskamp Vette Os
«Een welgevormde os is als een mooie vrouw»
GENT/AFSNEE
«Voor een veekweker is een welgevormde os zoals een mooie vrouw. Daar komt men graag mee buiten», glimlacht Norbert Van Speybroeck, voorzitter van de Koninklijke Maatschappij De Breidelszonen Gent. Deze Vlaamse vereniging van veehandelaars, slagers en groothandelaars
KONINKLIJKE MAATSCHAPPIJ DE BREIDELSZONEN
GENT
1972
1967

Het doek valt om 11 uur. De markt is leeggelopen, de huizen en cafés vol... Nieuwe drukte heerst op de marktplaats. De straatvegers zijn gekomen en laden de stootkarren vol. Men spuit de vuiligheid in de riolen. Er hangt een stalreuk over het wijde plein en je ruikt er de straffe ontsmettingsmiddelen."

In de jaren 1960-1980.

Tot zover dit relaas. Dat het er ook nog veel later in grote lijnen zo aan toeging, vinden we bevestigd in de kranten. Zo bijvoorbeeld in 1986: "Elke woensdag op de Beestenmarkt. Rodeo in de vroege morgen". De journalist beschrijft het lawaaierige marktgebeuren, 51 keer per jaar[30]. Alleen in de Gentse Feestenweek was er geen activiteit. De markt boerde toen niet slecht. De aanvoer was stijgend. In 1985 werden per marktdag gemiddeld 1.385 runderen verhandeld. Daarnaast werd op nog een andere dag vleesmarkt gehouden in de hallen van het slachthuis. Die laten we hier onbesproken.

Een beschrijving, vermoedelijk uit de jaren 1970, schetst in grote lijnen dezelfde toestanden. We ontlenen ze aan de hierboven al uitvoerig geciteerde beschrijving van directeur Van Hende, een eersterangsgetuige[31].

"Het te verkopen vee wordt aangevoerd tussen 5 en 7 uur in de morgen. Verkopers en kopers wachten nu op het signaal dat om 7 door de marktpolitie gegeven wordt. Iedereen staat klaar, de veekoopman in wijde kiel, de stok in de hand en de ongeduldige kopers en zie, 't signaal is gegeven en iedereen rent de markt op. De verkoper looft zijn dieren, hemelt hun kwaliteiten op, de koper biedt, breekt de kwaliteiten af, en allebei zijn ze vast overtuigd. Er worden weinig woorden aan vuil gemaakt en ineens zie je de 'handklap', de zaak is geklonken. Binnen het uur zijn alle dieren verkocht en om 8 uur begint de koers met de dieren naar de weegbascules.

Op één marktdag wordt voor meer dan 50 miljoen frank verhandeld. De gewogen dieren worden weer opgeladen op de veewagens en weggevoerd naar andere slachthuizen in het land of binnengeleid in het Gentse slachthuis.
De drukte van de markt vermindert en de herbergen lopen vol, men betaalt er de aankopen, men drinkt een koffie, een glaasje bier of een goeie borrel. Om 10 uur begint het reinigen van de markt, één hectare groot. Mest en stro worden opgeladen, alles wordt schoongemaakt en tegen 16 uur is er van het hele marktgebeuren niets meer te merken, alles is weg, de dieren, de mensen, de vuilnis."

Tot zover dit verslag van de gewone gang van zaken. Maar soms liep het mis en begon er nog wat anders te roeren. In 1984 zien we een krantentitel "Koeienleed" opduiken[32], lang voordat Gaia-voorman Michel Van den Bosch het (letterlijk) aan de stok kreeg met boze veedrijvers en handelaars in Anderlecht. Wat was er gebeurd? Een veetransporteur

ERNA WAS VEEL TE NIEUWSGIERIG

Koe overleeft bezoek aan krantenwinkel niet

Erna, een 5-jarige koe van 700 kilo, profiteerde gistermorgen om 7.30 u. van een onbewaakt moment om in de buurt van de Gentse veemarkt op avontuur te trekken. Nieuwsgierig stapte ze op de hoek van de Puinstraat de krantenwinkel van Henk Goossens binnen, maar zakte daar met al haar gewicht pardoes door een valluik. Met man en macht werd gesleurd om de koe met touwen uit haar benarde situatie te bevrijden. Bij haar redding brak het dier echter de nekwervels en moest het ter plaatse worden afgemaakt. Lees meer blz 8. / Foto Rol-Action

Pronketalages
beenhouwerijen

met autopech had acht runderen aan hun lot overgelaten, moederziel alleen op de beestenmarkt, zonder eten, zonder drinken, zonder stro, een dag en een nacht lang. Volgens de proteststemmen gebeurde dat regelmatig. Maar men nam dat niet langer: een symptoom van een veranderende houding tegenover dierenleed.

Succes en overlast.

Het waren niet de financiële problemen die de Gentse veemarkt de das om deden. De overlast voor de buurt begon alsmaar meer door te wegen. "Beestenmarkt knalt omwonenden uit slaap. Vier uur 's morgens en iedereen is wakker", zo luidde al in 1975 een niet mis te verstane krantentitel[33]. Soms liep het flink mis. Een koe door het dolle heen, belandde achterna gezeten door de politie in een chique winkel in de Brabantdam. Een stier kon pas na een twee uur durende safari overmeesterd worden in een doodlopend steegje bij de Zondernaamstraat[34]. En dan was er nog het drukke aan- en afrijden, het parkeren, enzovoort.

De veemarkt werd min of meer het slachtoffer van zijn succes. Dat laden en lossen van zo'n 1.500 dieren midden in een dichtbebouwde wijk was verre van ideaal. De marktplaats zelf werd in de jaren 1950 te klein[35]. Om daaraan te verhelpen was de in die tijd nog bloeiende varkensmarkt vroeger al naar een andere dag verschoven. Hetzelfde gebeurde met de vleesmarkt. Een afzonderlijke huidenmarkt was al veel langer verdwenen. Er werden nog uitbreidingsplannen uitgebroed. Achter de Machariuskerk werden twee huizenblokken gesloopt. Er zou een ontsmettingsstation voor vrachtwagens gebouwd worden[36]. Het is er nooit gekomen. Nog in 1985 werden er op de veemarkt 71.440 dieren verhandeld, goed voor 13 miljoen BEF ontvangsten voor het stadsbedrijf. Drie jaar eerder was dat slechts 7,5 miljoen. Gent had na Sint-Truiden nog steeds de belangrijkste veemarkt van Vlaanderen, met een aandeel van 18 procent tegenover 10 procent voor Brugge[37]. In de laatste jaren was er nog een stijgende aanvoer van schapen voor de migrantenbevolking uit het mediterrane gebied.

De overlast riep steeds meer weerstand op. De buurt begon zich te roeren. Daar waren geleidelijk aan meer mondige mensen komen wonen die voor hun bestaan niet afhankelijk waren van de markt[38]. Geleidelijk ontstond er een tamelijk geslaagde sociale mix met onder andere de inrichting van de grootste Gents-Turkse moskee in de Kazemattenstraat. (bestonden toen nog lang niet!)

Einde in breed perspectief.

De toestand van de veemarkt was vrij lang gunstig, maar ook dat was aan het veranderen. In de jaren 1980 werd nog driftig gezocht naar en gespeculeerd over andere plaatsen om de veemarkt te houden. De Groothandelsmarkt bij de Ottergemsesteenweg (nu Ghelamco Arena) en de Proeftuinstraat was de meest naar voor geschoven optie[39], maar daar rezen hygiënische problemen. De groente- en fruithandelaars waren er niet van gediend.

Uiteindelijk waren het niet de voor het wegvervoer ongunstige ligging van de marktplaats midden in de stad, of de restauratiekosten voor de dakconstructie[40] en zelfs niet het verdwijnen van het slachthuis die de veemarkt de das om deden. In 1991 deed oud-directeur Van Hende, die kon steunen op een studie van landbouw-econoom professor Jacques Viane, hierover een boekje open in een kranteninterview: "Mettertijd komt er hoe dan ook de klad in de veemarkten, het kan niet anders", zo zegt hij en hij verwijst naar de aan de gang zijnde concentratiebeweging in de vetmesterij. Sommige bedrijven hebben tot duizend en meer runderen en steeds meer handelaars gaan zich rechtstreeks daar bevoorraden. De conclusie was onverbiddelijk: "Op lange termijn was een veemarkt toch niet houdbaar."[41] Profetische woorden. De ooit zo grote, beroemde en beruchte markt van Anderlecht, waar decennialang de prijzen van het vee 'op voet' en andere wijze bepaald werden, verdween eind 2008. Andere veemarkten schrompelden ineen. De ooit zo fiere veekoopman in zijn wijde zwarte kiel was stilaan aan het verdwijnen.

Toen de Machariuswijk in 1985 tot herwaarderingsgebied werd uitgeroepen, waren slachthuis en markt nog in de plannen opgenomen. Op 30 oktober 1990 nam de Gentse gemeenteraad echter een besluit dat slechts enkele korte, maar wel belangrijke punten omvatte. Het eerste was dat de veemarkt het jaar daarop zou sluiten; het vierde en laatste: "De stad Gent neemt geen verdere initiatieven om op Gents grondgebied zelf een nieuwe veemarkt te bouwen." Op 18 februari 1991 stemde de raad in met de voorlopige versie van een Bijzonder Plan van Aanleg (BPA) Sint-Macharius. Daarin was geen plaats meer voor de veemarkt, wel voor sociale woningbouw.

Op 1 september was het zover: de veehandelaars trokken overwegend naar de markt in Brugge[42]. Na de spoedig daarop volgende afbraak van de marktoverkapping gingen de stadsarcheologen aan het graven naar resten van de al lang verdwenen kleine parochiekerk Sancti Chisti, (des)'s Heligs Kersts, 't Seleskest voor de Gentenaars, die na 1540 verhuisd was naar de Sleepstraatbuurt. Een gedeeltelijke evocatie van het grondplan is te vinden in het straatplaveisel bij de Gandastraat en het Sint-Baafsdorp. De sociale nieuwbouw kwam in heel korte tijd klaar. Het uitzicht en ook de naam 'Sint-Baafsdorp' lokten overwegend niet al te bijster gunstige commentaren uit, maar het project was uitermate welgekomen. Het kwam een heel klein stukje tegemoet aan een enorme woningenbehoefte.

Nevenactiviteiten. De hele wijk leeft ervan.

"De drankhuizen in de omgeving blijken het voornaamste slachtoffer van de sluiting van de markt te zijn (...). De exploitante van een belendend café hoopt het tot het einde van dit jaar uit te zingen. Het 'zwarte schaap' van de historie zijn wij", zo luidt haar commentaar in de krant[43]. Het verhaal daarvan werd in een vorige uitgave van 'Buren van de Abdij' in een artikel van Dirk ketelaere mooi geïllustreerd. Daarin wordt ook uiterst beknopt het belang van de talrijke, indirect

met het slachthuis en de veemarkt gelieerde en in de buurt gevestigde bedrijfjes, winkels en kantoren even aangeraakt. Zij stelden wel tien keer meer mensen tewerk dan het slachthuis personeel had. We laten dat boeiende aspect hier onbesproken[44].

Universitaire uitloper.

Tot slot van dit verhaal moet hier nog worden vermeld dat het Gentse slachthuis ook ingeschakeld werd in de opleiding van de in 1934 opgerichte veeartsenijschool, onderdeel van de vernederlandste Gentse universiteit. Twee slachthuisdirecteurs, vader en zoon De Deken, combineerden hun stedelijke functie jarenlang met een professoraat. In de jaren 1970 werd het bestaande slachthuislaboratorium dat routinecontroletesten uitvoerde, stilaan omgevormd tot een kleine onderzoeksinstelling onder de leiding van beenhouwerszoon Jan Van Hoof, als professor (maar geen directeur) opvolger van professor Leon De Deken. De stilaan groeiende onderzoeksgroep kreeg onderdak in bestaande gebouwen in de Wolterslaan, aan de overzijde van stadsring (Heirnislaan) en spoorweg. In 1994 verhuisde de groep naar de universitaire campus Diergeneeskunde in Merelbeke, waar de vakgroep Veterinaire Volksgezondheid en Voedselveiligheid nog steeds actief is in opleiding en onderzoek. Na de sluiting van het Gentse slachthuis kon het praktijkonderwijs 'slachtkeuring' nog een tijdlang gebeuren in de kleine experimentele slachtinrichting van de faculteit Bio-ingenieurswetenschappen in Melle. Toen die in 2004 haar deuren sloot wegens te grote investeringskosten, zagen studenten en assistenten zich genoodzaakt naar andere slachthuizen in de provincie te trekken.

Met dank aan proeflezer Marc Hanson en aan de experts Dr. L. Van Damme, Dr. G. Vandenbrande, Dr. Arsène Vandermander en Prof. Dr. Jan Van Hoof.

Noten

1 R., Une installation ultra-moderne. l'Abattoir communal de Gand, in: *La Flandre libérale*, 4 nov. 1948.

2 De Both (Michiel), *Le paysan rend le code inapplicable? Zwarte markt en landbouwers in België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, UGent scriptie, 2009-2010.

3 (Interview) Allerlaatste van een eeuwenoud Gents beenhouwersgeslacht. Charcutier André Van Loo in de Brugsepoort, in themanummer 'Vlees', *Van Mensen en Dingen*, 2013, jg. 11 nr. 4, p. 67-75

4 De Smidt (Firmin), *Opgravingen in de Sint-Baafsabdij te Gent. De abdijkerk.* Provincie Oost-Vlaanderen, Cultureel Jaarboek, 1956, p. 295.

5 Vandermander (Arsène), persoonlijke mededeling, 2014.

6 B., Construction d'une salle de réunion à l'abattoir communal, in: *La Flandre libérale*, 13 juni 1954; Anoniem, De werken aan de nieuwe koelinstallaties, in: *De Gentenaar*, 17 aug. 1964; Anoniem., Werken aan Gentse stadsinrichtingen. Modernisatie slachthuis, in: *De Gentenaar*, 10 feb. 1968.

7 De Keyzer (Laurens), Het laatste schot na 130 jaar, in: *De Gentenaar*, 1 okt. 1987.
8 Pauwels (Hilde) (H.P.), Slachthuis vreet miljoenen!, in: *De Gentenaar*, 14 nov. 1991.
9 Reynebeau (Guy), Mysterie rond het Gentse slachthuis, in: *De Dulle Draak*, 25 april 1986; Van Acker, (Daniël), in: *De Gentenaar*, 21 jan., 12 en 14 maart, 16 april 1986.
10 Devriese (Luc), De rivieren van der stede dat scoenste juweel es dat de stede heeft. Deel 5. Totale ommekeer door waterzuivering, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 2013, jg. 42, p.507-517.
11 O.m. Liebmann (Hans) (red.), *Die Reinigung von Abwâssern aus Slachthöfen und Krankenhäsern*, Oldenbourg, München, 1961, pp. 151; Van Dyck (Ludovicus), *Slachthuisafvalwater ... milieu-probleem?*, Proefschrift Ugent, 1976.
12 (B.), in: *La Flandre libérale*, 4 nov. 1948.
13 Decoster (J.), Kostelijke verhalen over de Belgische slachthuissector, in: *Belgian Business* nr. 113, feb. 1978, p. 16-23.
14 KB van 12 juni 1975.
15 Advertentie in *De Gentenaar*, 23 april 1987.
16 Rosiers (J.), Kat gestuurd naar Vette Os, in: *Het Laatste Nieuws*, 11 maart 1991; Vdm (W.), De stad verwijst de "Vette Os" definitief naar de geschiedenisboekjes, in: *Thuiskrant*, 19 feb. 1992.
17 De Waele (Maria), M., De aristocraten van de middenstand. Beenhouwer en slagers in Gent (1850-1990), in: *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, 2003 nr. 3 (deel 83), p. 58.
18 In een kranteninterview somt directeur Van Hende negen redenen op waarom zijn slachthuis niet vergelijkbaar is en ook niet kon opboksen tegen privébedrijven (*De Gentenaar*, 18 jan. 1980).
19 *Stadsbedrijf Slachthuis en Veemarkten*. Jaarverslag 1983, p. 71; (Dv), Gent moet slachthuis 15 miljoen bijpassen, in: *De Gentenaar*, 29 dec. 1975.
20 D'hont (Leo), (LD), Directeur Vander Mander. Laat het slachthuis dan ten minste eervol sterven, in: *Het Volk*, **maart, 1986
21 D'hont (Leo), (LD), 1986, ibidem.
22 E.E.G. richtlijn 83/90, Gemeenteraad van juli 1985.
23 Coppens (L.), Dechaene, (T.), *Verslag Stadsbedrijf, slachthuis en veemarkten Gent*, deel I, II, III en IV, IMBO, Brussel, pp. 207.
24 Van Acker (Daniël), (DAL), Rotte beesten in Gents slachthuis, in: *De Gentenaar*, 27 april 1985; De Tremerie (Manu) (MDT), krijgt Gentse slachthuis eerlang het nekschot?, in: *Het Volk*, 12 maart 1986.
25 Van Acker, (Daniël) (DAL), Slachthuis van Gent gaat dicht, in: *De Gentenaar*, 4 sept. 1986.
26 De Keyzer, (Laurens) (LDK),in: *De Gentenaar*, 1 okt. 1987.
27 ketelaere (Dirk), Van mensen, dieren en dingen. 19de en 20ste eeuw, in: *De buren van de abdij*. 2011, p. 82-98.
28 Persoonlijke mededeling Dr. Arsène Vandermander (geboren in 1924).
29 Licht bewerkte weergave van een niet ondertekend artikel 'De nieuwe Veemarkt' in *De Landwacht*, 25 nov. 1946. Knipsel in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis Maurits Gysseling (DSMG), Begijnhof Sint-Amandsberg, collectie 'Vliegende Bladen', reeks Milieu - Plant - Dier. De tekst van een getypte transcriptie zonder bronvermelding verscheen in *Van Mensen en Dingen*, 2013, jg. 11 nr. 4, p. 48-55.
30 D'hont (Leo)(LD), in: *Het Volk*, 14 maart 1986. Alle hier geciteerde krantenberichten worden als knipsel bewaard in de in noot 3 aangehaalde collectie in DSMG.
31 Van Hende (Pol), Stadsbedrijf Slachthuis en Veemarkten (gedrukte tekst bewaard in DSMG, herkomst onbekend, fragment, licht bewerkt).
32 (E.C.), in: *24 Uur*, 26 okt. 1984.
33 Dauw (Dirk) (DD), in: *De Gentenaar*, 26 november 1975.
34 Anoniem, Safari gantois: ah la vache!, in: *Le Courrier de Gand*, 26 jan., 1979.
35 (PVL), De veemarkt wordt te klein, in: *Het Laatste Nieuws*, 5 feb. 1955.
36 BPA nr. 62/2 'Slachthuis', goedgekeurd bij KB van 15 okt. 1971.
37 Anoniem, Gent wil slachthuis en nieuwe veemarkt, in: *Het Volk*, 4 sept. 1986.
38 Van Acker, (Daniël), Slachthuis blijft vraagteken. Informatieavond in dienstencentrum over gevolgen van BPA Macharius, in: *De Gentenaar*, 1 feb. 1989.
39 Van Acker (Daniël), Wijnakker twijfelt aan veemarkt, in: *De Gentenaar*, 12 juni 1989.
40 De Keyzer (Laurens), (LDK), Slachtvee zonder (veilige) markt. Stad Gent heeft geld nodig voor restauratie van dakconstructie en / of nieuwe veemarkt, in: *De Gentenaar*, 29 okt. 1988.
41 Moerman (Bart), (BM), Veemarkt was op termijn toch niet te handhaven, in: *Het Volk*, 8 aug. 1991.
42 Van Acker (Daniël), Het einde van de Vette Os bezegeld, in: *De Gentenaar*, 20 feb. 1991; Clippeleir (Walter), (WCW), Veehandelaars massaal naar Brugge, in: *Het Volk*, 8 aug. 1991.
43 Verhoest (Filip), (FVG), Gentse veemarkt ten grave gedragen, in: *De Gentenaar*, 29 aug. 1991.
44 Enkele cijfers bij Bracke (Georges), Gents Stadsbedrijf Slachthuis en Veemarkten. Beesten voor de Bijl, in: *Financieel Economische Tijd*, 10 sept. 1983.

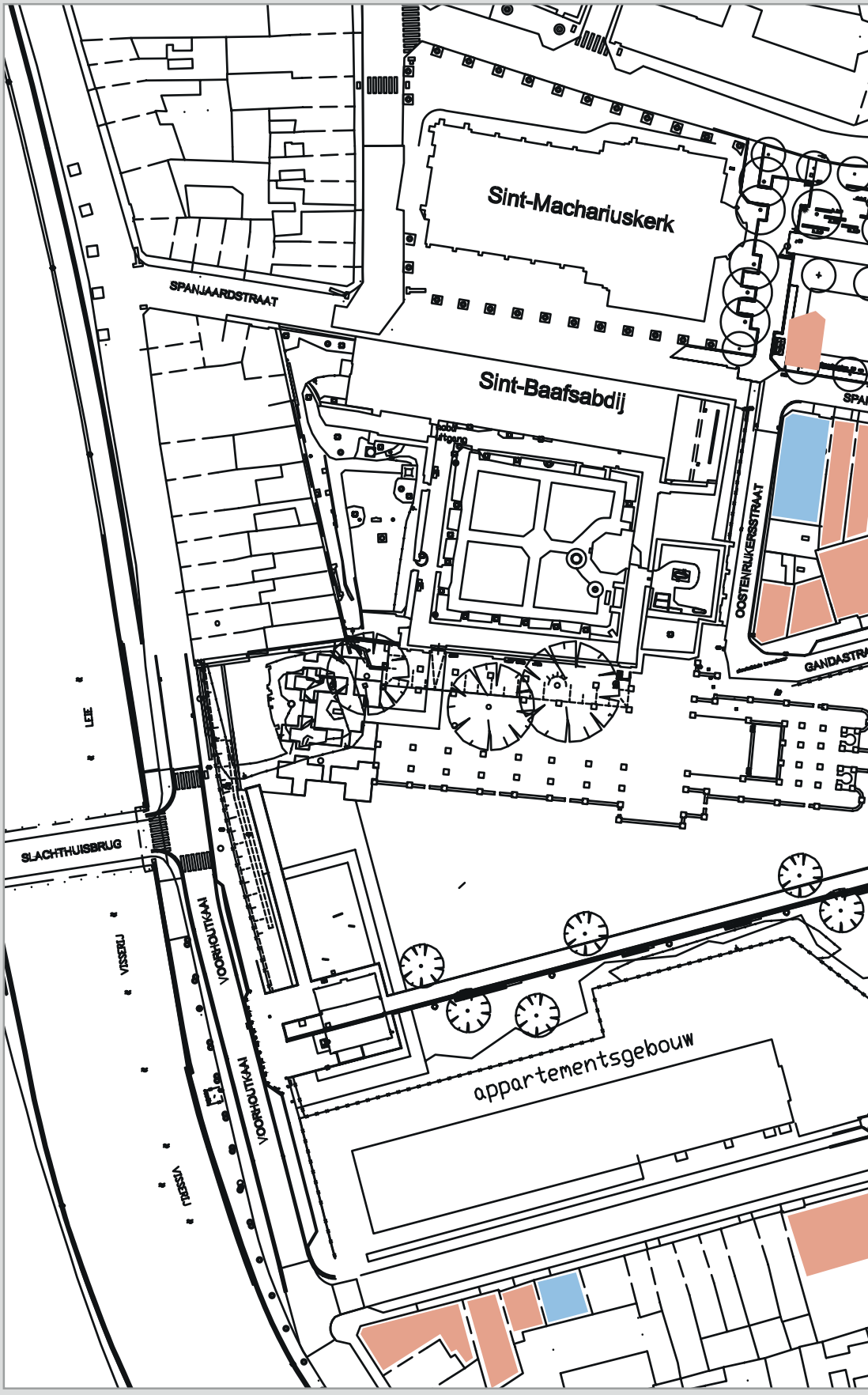

Herbergen

Zelfstandigen

PROOSTSTRAAT
SCHOOL
SPAANSKASTEELPLEIN
School
Kindsheid Jesus
BUS
AARDSTRAAT
Gandastraat
KABINE
Sint-Baafsdorp
ADALWINSTRAAT
1-9
10-18
Slachthuisstraat
Ossenstraat

DE GALANTE GEDAANTEWISSELING VAN MACHARIUS

John Vandaele

Nog maar eens een heropstanding.

Toen uiteindelijk de beslissing viel om het slachthuis en de veemarkt te sluiten, moest onze wijk een nieuwe gedaante aannemen – iets anders worden dan de plaats waar runderen, paarden, varkens en schapen werden verhandeld of gedood. De buurt moest als het ware een nieuwe identiteit verwerven, al was niet heel duidelijk in welke richting het zou gaan. Nieuw was zo'n omslag evenwel niet voor deze plek. Meer dan enige andere wijk van Gent heeft deze buurt in het verleden immers grote gedaantewisselingen ondergaan.

Eerst bevond zich ten oosten van de samenvloeiing tussen Schelde en Leie de Keltische nederzetting Ganda (Keltisch voor samenvloeiing). Dat verklaart waarom de stadsarcheoloog in onze wijk nu en dan, op twee, drie meter diepte, zogenaamde Gallo-Romeinse sporen aantreft uit deze lang vervlogen tijd.

Later, vanaf de zevende eeuw, werd hier de Sint-Baafsabdij en het daarbij horende Sint-Baafsdorp gevestigd. Die periode is uiteraard veel beter gedocumenteerd vermits de Sint-Baafsabdij zelf vele geschreven documenten produceerde en er aan deze machtige abdij ook veel teksten werden gewijd. Het oudste document in het Belgische Rijksarchief (een perkament uit 829) slaat zelfs op de Sint-Baafsabdij.

In 1545 werden de abdij en het omliggende dorp grotendeels afgebroken om er het enorme Spanjaardenkasteel te bouwen – een dwangburcht waarmee keizer Karel zijn geboortestad Gent onder controle wilde houden. Decennialang leefden hier vele honderden, soms zelfs duizenden soldaten, waarvan een groot deel Spaans sprak. Toen dat kasteel dan vanaf 1790 werd afgebroken, werden in onze wijk een slachthuis en veemarkt en een heuse 19de-eeuwse wijk – met zijn herenhuizen, beluiken, gratis school, neogotische kerk en wat nog al niet – gebouwd. In die lange overgangsperiode – de afbraak van het kasteel vergde liefst zestig jaar – liepen de vervallen barakken van het kasteel alsnog vol met de proletariërs die massaal naar de snel groeiende industriestad Gent migreerden.

In vergelijking met die lang vervlogen omwentelingen – toen tabula rasa werd gemaakt over een veel grotere oppervlakte – was de afbraak van het slachthuis en de beestenmarkt eigenlijk klein bier, maar toch veranderde die beslissing het aangezicht van de wijk grondig.

Tot begin jaren negentig ademde de wijk immers nog op het ritme van de veemarkt en het slachthuis. Ik heb dat als inwijkeling begin de jaren negentig van de 20ste eeuw nog even meegemaakt: elke dinsdagnacht streken de veehandelaren en boeren van heinde en ver met hun vrachtwagens in de wijk neer. De straten rond de veemarkt leefden ervan: cafés, vleesverwerkende bedrijven, de winkel met indrukwekkende messen en andere snijtuigen, een postkantoor, een bankkantoor dat de veehandelaren toeliet het verdiende geld meteen in veiligheid te brengen… De Ossenstraat telde toen nog meerdere kruidenierswinkels en een krantenwinkel

Nog bouwproject voor de Macharius-wijk

■ **GENT**

De Gentse veemarkt wordt definitief gesloten op 1 september 1991 en vervolgens zo snel mogelijk afgebroken. In de plaats allicht een groot bouwproject met 250 nieuwe woningen van de groep Bontinck-Vandersmissen.

Schepen Wijnakker, bevoegd voor Economische Ontwikkeling en Tewerkstelling, verstrekte meer details bij het scenario dat werd uitgewerkt. Het slachthuis werd inmiddels door het stadsbedrijf al overgedragen aan de stad Gent en kan in principe vrij snel worden afgebroken. Tegen 1 september zal ook de veemarkt aan de stad worden overgedragen en wanneer alles vlot verloopt kan men in principe op 2 september volgend jaar met de afbraak kunnen beginnen.

Afbraak veemarkt

Wijnakker herhaalde nog maar eens dat de activiteiten van die veemarkt met een compleet verouderde infrastructuur niet langer te verzoenen zijn met de woonfunctie, die door het college prioritair is gesteld voor het herwaarderingsgebied. Nachtlawaai, verkeershinder, vervuiling van wegen en voetpaden en nog meer van dat. Bovendien zou het weinig zinvol zijn en 50 miljoen fr. kosten om de verouderde dakconstructie te renoveren. Sluiting van die markt op de St.-Machariuswijk dus, ook omdat een studie had aangetoond dat er niet echt behoefte bestond om te Gent een nieuwe veemarkt op te starten. Bovendien bouwt de uitbater van een privé-rundveeslachthuis te Zele een nieuwe veemarkt aldaar met een capaciteit van ongeveer 1.200 dieren.

In opdracht van het Gentse schepencollege maakte de feitelijke vereniging Bontinck-Vandersmissen een studie over de herbestemming van de site slachthuis en veemarkt. Een groot project met de bouw van zo'n 250 hoogwaardige, maar ook sociaalgerichte woningen, heel wat groen en het revaloriseren van de archeologische site rond de St.-Baafsabdij. De realisatie van dit alles zou mogelijk zijn dankzij hechte samenwerking tussen de privésector, de stad en het Vlaamse Gewest en het systeem van alternatieve financiering. Al deze plannen kwamen al uitvoerig ter sprake in het Gentse college en ook in de stuurgroep van het herwaarderingsgebied St.-Macharius. Die zal volgend week advies uitbrengen. Volgens schepen van Openbare Werken Beke is er wel enige haast bij, want het hele dossier zou tegen 10 december in Brussel moeten zijn om nog in aanmerking te komen voor kredieten van het Vlaamse Gewest ter ondersteuning van woonnoodgebieden. Bij de diverse diensten van het Vlaamse Gewest zou grote bereidheid bestaan om dit project te realiseren. Beke zei verder nog dat snel werk zal gemaakt worden van de wijziging van het BPA-slachthuis en veemarkt. Dat lijkt geen probleem, aangezien het nieuwe BPA-Binnenstad nog niet is goedgekeurd. Over het architecturale concept heeft de stad Gent zich voorlopig nog niet gebogen. Wel bijzonder positief vond Beke het concept, dat helemaal naar de wijk toe is gericht en niet zozeer naar de belangrijke verkeersader Kasteellaan. Verkeerstechnisch worden zelfs minder problemen verwacht dan met de economische activiteiten van de veemarkt daar. De stad Gent lijkt hoe dan ook vastbesloten behoorlijk wat vaart te zetten achter dit project. Gisteren nog werd overleg gepleegd over de financiering en de inbreng van de overheid.

JEF ROSIERS

Volgend jaar volgt de afbraak / foto Rol-Action

(op de hoek met de Puinstraat) waar op een dag een rund binnen kwam gestormd dat, na wat zoeken en in opperste verwarring, door het keldergat naar beneden stortte. Soms werden verschillende functies met elkaar gecombineerd: zo had café 'De Overdekte Veemarkt' achterin ook stallen waar veehandelaren, tegen betaling, de dag voor de markt, hun dieren al konden stallen. Om die reden had het pand ook een hooizolder waar 'we ons soms terugtrokken met de meisjes', getuigt Oscar De Clippeleir die opgroeide in het café. Zo bracht de veemarkt mensen, gewoonten of geuren van het platteland naar de stad. Het was die vermenging van commercie, boeren, de lokale middenstand en het stedelijke slachthuis die goeddeels het karakter van de wijk bepaalde.

Veel van die materiële en immateriële kenmerken zouden in de twintig jaar na de afbraak van het slachthuis en de beestenmarkt stilaan verdwijnen of vernieuwd worden. Macharius zou veranderen. Alleen wist op het moment dat de beslissing viel om veemarkt en slachthuis te slopen, niemand goed wat het zou worden.

Herwaarderingsgebied.

In die transformatie speelde de overheid een centrale en stimulerende rol, beaamt Frank Beke, in die periode eerst schepen van Openbare Werken en vervolgens burgemeester. 'We konden toen ook iets meer doen omdat er vanuit Vlaanderen middelen ter beschikking werden gesteld.' Frank Beke doelt op het feit dat Macharius, net als andere Gentse wijken, door het Vlaams Gewest erkend werd als een zogenaamd herwaarderingsgebied (6 november 1985) en vervolgens als woonnoodgebied (27 juni 1990).

Om als dusdanig erkend te worden, moest een wijk aan bepaalde criteria voldoen: een duidelijk achtergebleven sociaal-economisch ontwikkelingspeil, een bouwfysisch verval en acute leegstand, een verouderd gebouwenbestand, een toenemende ontvolking en vergrijzing, verkeers- en parkeerdruk, een slechte toestand van het openbaar domein en een ontoereikende verzorgingsfunctie.
Onze wijk beantwoordde moeiteloos aan sommige van deze criteria: vijftien procent van de woningen stond leeg, en negen procent verkeerde in slechte toestand. Ook de meeste straten lagen er slecht bij. In 1979 had de Stad Gent nog 1.124 woningen geteld (waarvan er 140 leeg stonden en 150 een sociale of economische functie hadden.) Dat maakte dus 934 bewoonde woningen. De kernen van verwaarlozing bevonden zich vooral in de beluiken (Rietgrachtbeluik tussen Ossenstraat en Kasteellaan, Kazemattenstraat, Lucas Munichstraat…) De bevolking was gedaald van 2.422 in 1970 naar 2.299 in 1979.

Het Vlaams Gewest kwam tussen bij de uitvoering van herwaarderingsprojecten. De ondersteunde werkzaamheden hadden tot 'doel de woon- en leeffunctie te behouden, te bevorderen of te herstellen'. De werken waren dus gericht op 'het

TONNY LEYNSE
MIDDELBURG

NIEUWE
BEESTENMARKT

behoud, de bevordering of het herstel van de woonfunctie, waarbij prioriteit wordt verleend aan de huidige bewoners en aan integratie van nieuwe bewoners.' Tevens was de herwaardering 'gericht op de verwezenlijking en/of verbetering van de gemeenschapsvoorzieningen op buurtniveau'.

Opmerkelijk was dat een erkenning als herwaarderingsgebied vereiste dat inspraak van de bewoners werd ingebouwd. Inspraak werd als een middel gezien om 'een inzicht te verwerven in het behoeftepatroon van de bewoners van het herwaarderingsgebied.' Dat overleg tussen bewoners en bestuur moest in de zogenaamde stuurgroep gebeuren. Deze stuurgroep moest volgens het Vlaams Gewest samengesteld zijn uit 'vertegenwoordigers van de bewoners van het herwaarderingsgebied, deskundigen, beleidsverantwoordelijken, initiatiefnemers en ontwerpers…. De stuurgroepvergadering, waarvan telkens een verslag wordt opgemaakt, moet dus het bewijs leveren dat over de wensen van de betrokken bewoners wordt beraadslaagd.'

Een bewonersgroep.

In Macharius werd dus al in 1982 een bewonersgroep opgericht en die kwam geregeld samen met ambtenaren en politici in de lokale stuurgroep. 'Op die manier kreeg je als buurtbewoner geregeld rechtstreeks contact met uw bestuurders. Dat was voordien toch onbekend,' zegt Willy Du Bois die naar het einde van de jaren negentig het voorzitterschap van de bewonersgroep overnam van August Mast. Du Bois: 'De bedoeling was om te onderzoeken waar er wat kon gebeuren in de wijk. Zeker, de rol van de bewoners bleef puur raadgevend maar dankzij de dialoog stond de wijk toch achter de meeste realisaties.'

De bewonersgroep kwam jarenlang praktisch elke maand samen, de stuurgroep met de schepenen erbij tweemaal per jaar. Robert Bosmans die in het stedelijk buurtcentrum Macharius-Heirnis werkte in die periode, benadrukt dat de bewonersgroepen in beide wijken sterk waren: 'Op sommige plaatsen zag men vlug dat bewoners te zwak stonden in die stuurgroepen: zowel qua aantal als inhoudelijk konden ze niet op tegen ambtenaren en experten. Om die reden zijn sommige bewonersgroepen gaan werken onder begeleiding van opbouwwerkers zoals BIRO in de Heirnis. In Macharius wou men geen organisatie die hen begeleidde. Ze waren van mening dat zo'n groep hen zou gebruiken om haar eigen visie door te duwen. Macharius was mondig genoeg. Ik zou het eerder een koppige en eigenzinnige bewonersgroep noemen. In zekere zin waren die van Heirnis nog eigenzinniger: zij slaagden erin om het oorspronkelijke plan om het Lousbergsinstituut af te breken voor sociale woningen helemaal om te buigen tot de huidige oplossing. Ze kwamen daartoe zelf met de private ontwikkelaar Lofting aandraven om het oude gebouw te renoveren.'

In Macharius slaagde de bewonersgroep erin de bouwplannen van de projectontwikkelaars op de veemarktsite in te krimpen. Wel moest de bewonersgroep als compensatie aanvaarden dat de luxeappartementen in de Slachthuisstraat tot zes bouwlagen hoog gingen.

De bewonersgroep had een waarde op zich: hij bracht een kern van mensen bijeen, die elkaar beter leerden kennen en van wie sommigen, in de vele, latere jaren van herwaardering, elkaar nog geregeld zouden ontmoeten. Het maakte het makkelijker om gezamenlijke initiatieven te nemen.

Ook Frank Beke vond het betrekken van de bewoners heel positief. Het was pionierswerk. 'Je moet weten dat inspraak in de jaren tachtig nog in de kinderschoenen stond. In zekere zin was de formule van een stuurgroep interessanter dan die van publieke hoorzittingen waar vaak de grootste roepers alle aandacht naar zich toe trekken en er weinig ruimte is voor dialoog. Dat was hier anders: in de stuurgroep konden de voor-en nadelen van bepaalde keuzes rustig worden doorgepraat. Belangrijk is daarbij dat de stuurgroep voldoende representatief moet zijn voor de wijk en dat is ook niet vanzelfsprekend. Feitelijk legde deze vorm van participatie de basis voor wat later de gebiedsgerichte werking werd (*de manier waarop het stadsbestuur tegenwoordig dialoog en uitwisseling met de wijken organiseert, jvd*).'

Robert Bosmans wijst erop dat de herwaardering in Macharius ook goed werkte omdat de wijk niet heel groot is, en een logische eenheid vormt, gelegen tussen een stroom van water (Schelde) en een stroom van wagens (Kasteellaan). 'Een aantal van 3.000 of 4.000 mensen, dat werkt vlot, maar als je boven de 10.000 gaat, wordt dat moeilijker. In zo'n kleiner geheel hebben de buurtbewoners een gemeenschappelijk belang. Zo kan je een dynamiek ontwikkelen. Zo'n wijk verwerft ook makkelijker een identiteit: de mensen ervaren de wijk als hun wijk, er is meer samenhang. Dat is bijvoorbeeld veel moeilijker in de Dampoortwijk die door al die grote wegen veel meer versnipperd en anoniemer is. Het middeleeuwse stratenpatroon en de pleinen in een deel van Macharius waren eveneens bevorderlijk voor het scheppen van samenhang en dynamiek.'

Met de hulp van 'hogerhand'.

Op de stuurgroep werd een lange reeks projecten doorgesproken. Probleem was wel dat het hele proces veel tijd vergde: zo waren de geplande Vlaamse middelen voor herwaarderingsgebieden al opgebruikt tegen het moment dat de meeste beslissingen in Macharius genomen waren. Het betekende dat de stad elders op zoek moest naar middelen.

Hoeveel geld het Vlaams Gewest uiteindelijk in onze wijk pompte, hebben we proberen te weten te komen, maar blijkbaar kunnen ze dat bij het Gewest zelf niet meer achterhalen. Bosmans en Du Bois wijzen erop dat een belangrijk

deel van de (her)aanleg van parken en pleinen (Rommelwaterpark, heraanleg Spaanskasteelplein) door het Vlaams Gewest is gefinancierd. Ook de heraanleg van straten die moesten worden opengebroken voor de aanleg van de afvalwatercollectoren, werd goeddeels door het Vlaamse niveau betaald.

Veemarkt wordt Sint-Baafsdorp met 143 sociale woningen.

Aanvankelijk had de dienst stedenbouw van de Stad Gent voorgesteld om het slachthuis en de veemarkt om te bouwen tot een soort museum waarin de rijke ondergrond van deze historisch belangrijke site zou worden blootgelegd (waardoor naast het bestaande Museum voor Stenen Voorwerpen in de ruïne van de Sint-Baafsabdij een nieuw museum zou ontstaan op een van de oudste plaatsen van Gent).
Dat beviel de bewonersgroep wel, maar het stadsbestuur wilde woningen – sociale woningen én betere koopwoningen om zodoende een sociale mix tot stand te brengen – en 'daar viel weinig tegen in te brengen door de bewoners', aldus Willy Du Bois.

De veemarkt verdween en in de plaats kwamen 143 sociale huurwoningen in de formule van privaat-publieke samenwerking die de liberale minister Louis Waltniel 'alternatieve financiering' had gedoopt. Het opvallende daaraan was eigenlijk dat alle risico's voor de overheid waren. De private partners waren zeker dat er elke maand per woning een bepaald huurbedrag lag: Stad Gent betaalde immers die huur en als de bewoners hun huur niet betaalden, moest de Stad dat proberen op te lossen. Daarbovenop werd de private investeerders gegarandeerd dat ze na vijftien jaar hun woning zonder verlies zouden kunnen verkopen: aan de huurders, andere private kopers of aan de Stad als die eersten niet genoeg boden. In juli 2007 liep voor het grootste deel van de woningen de periode van vijftien jaar af. Geen enkele huurder heeft zijn appartement gekocht. De stad betaalde 7 miljoen euro voor de eerste 87 woningen. In 2011 werd de hele site overgeheveld naar de Gentse socialehuisvestingsmaatschappij WoninGent.

Ook de bouwkwaliteit – van wat in een verwijzing naar het verre verleden opnieuw het Sint-Baafsdorp werd gedoopt – liet te wensen over. In het grote appartementsblok langs de Kasteellaan – dat volgens architect Dirk Bontinck zou fungeren als een 'geluidswal' tegen het verkeer voor de achterliggende gebouwen – moesten al heel snel de tegels opnieuw gelegd worden. Andere woningen hadden last van opstijgend grondvocht, schimmels, geurhinder, gebrekkige isolatie… zo bleek uit een bevraging een paar jaar na de bouw. 'Het had beter gekund', geeft nu ook Frank Beke toe.

Ook in Buitenhof, de Lucas Munichstraat en op het Spaanskasteelplein werden oude gebouwen vervangen door sociale huurwoningen. 'Die waren van betere kwaliteit', zegt Beke. Met dat alles klom het aantal sociale woningen van tien naar dertig procent in onze wijk, een van de hoogste percentages van de stad.

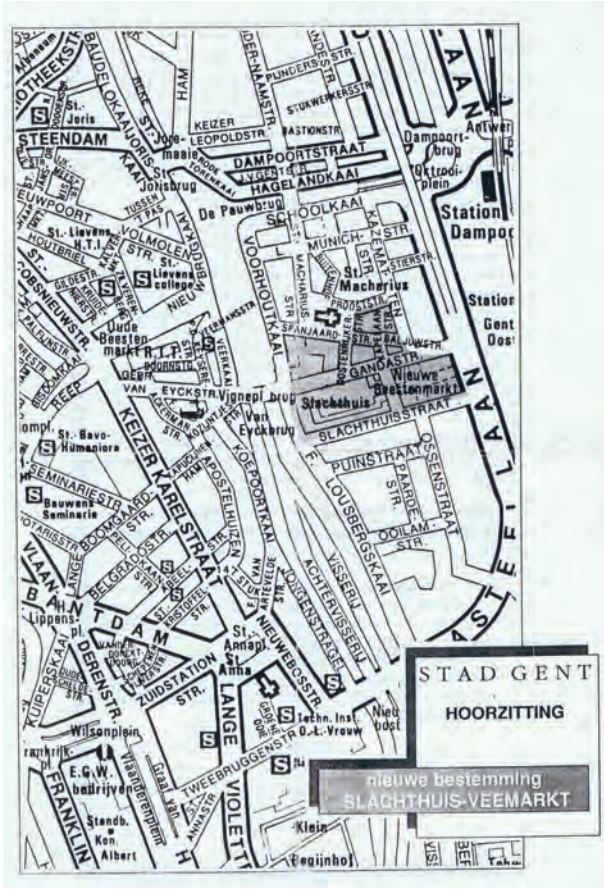

Na de sluiting van het Slachthuis op 1 oktober 1987 en de aangekondigde sluiting van de Veemarkt op 1 september 1991 is deze site aan een nieuwe bestemming toe. Dit gegeven inspireerde de heren D. Bontinck (architect) en M. Vandersmissen (projectontwikkelaar) en resulteerde in een ontwerpproject dat voorziet in de bouw van **270 woningen** en de aanleg van een **groentheater** waarin de blootgelegde **grondvesten van de vroegere Sint-Baafsabdijkerk** (deels onder de huidige Gandastraat) worden geïntegreerd.
Concreet worden in het project zowel sociale huurwoningen met 1 en 2 slaapkamers (ongeveer 210) als privaatwoningen (een 60-tal) voorzien.
Het voormalige slachthuis en de veemarkt zouden gesloopt worden en de totale zone wordt **geherstructureerd**. Zo zou bijvoorbeeld de Gandastraat verdwijnen en de huidige parking aan de Kazemattenstraat opnieuw bebouwd worden. Verder worden een 250-tal parkeerplaatsen gepland en worden centrale pleintjes gecreëerd. De gevelwand aan de Kasteellaan wordt gesloten door de bouw van meergezinswoningen met 5 bouwlagen.

De stuurgroep van het herwaarderingsgebied Sint-Macharius bracht reeds advies uit over het project en vraagt alle bewoners van de wijk Sint-Macharius te raadplegen.

Daarom vindt **op maandag 26 november 1990 om 20 uur in de Gouverneurswoning, Prooststraat 1, een hoorzitting** plaats, waarop U vriendelijk uitgenodigd wordt.

Plannen van het project kan u alvast gaan bekijken in :
- het **Infocentrum van de Dienst Voorlichting** in de crypte van het Stadhuis, open van maandag tot vrijdag van 9.30 uur tot 12.15 uur en van 13 uur tot 16.30 uur;
- het **Stedelijk Wijkcentrum Sint-Macharius**, Nieuwe Beestenmarkt 38, open op woensdag van 8.30 uur tot 11.30 uur, op donderdag van 14 uur tot 18.30 uur en op vrijdag van 8.30 uur tot 11.30 uur.

STADSBESTUUR GENT *
DIENST VOORLICHTING
INFOCENTRUM
Stadhuis
tel .091/25 70 53
091/24 00 24 (bp. 265)

Hoorzitting Gouverneurswoning

Van slachthuis naar luxeflats en vervallen poortgebouw.

De rest van de zone die vrijkwam na het slopen van slachthuis en veemarkt, het westelijke deel naar de Schelde toe, werd een veel complexer en meer uitgesponnen verhaal. Langs de Slachthuisstraat en op de hoek met de Voorhoutkaai waren drie hoogbouwcomplexen met zes bouwlagen gepland. Dat was een stuk hoger dan de bewonersgroep verwacht en verhoopt had, maar ook dat was iets dat de stad samen met de bouwheer doordrukte. In de afspraak met de bewoners werd wel erkend dat het zogenaamde poortgebouw van het slachthuis dat zou blijven staan, door de projectontwikkelaar moest worden gerenoveerd. Aanvankelijk werd er in de stuurgroep van uitgegaan dat het poortgebouw een of andere rol zou gaan spelen in de exploitatie van de Sint-Baafsabdij. Een ander spoor in het traag vorderende besluitvormingsproces was dat dit uitstekend gelegen gebouw (want langs de Schelde en op wat de Sint-Baafsweide zou worden) meer een rol zou gaan spelen als ontmoetingsruimte voor de buurt.

Omdat een eerste hoogbouw van koopwoningen – ze werden aangeprezen als luxeappartementen – minder goed verkocht dan verwacht, aarzelde de bouwheer om de twee andere gebouwen op te trekken. Het duurde enkele jaren vooraleer hij, na enige druk van de Stad, het project voortzette. Uiteindelijk werden de afspraken wat bijgestuurd. Ten eerste werden de twee nog geplande gebouwen samengevoegd tot één enkele hoogbouw – in een andere stijl dan het eerste project. Het was bij de grondwerken van dat gebouw dat de indrukwekkende fundamenten van het Spanjaardenkasteel mooi bloot kwamen te liggen: natuurstenen muren van twee tot drie meter dik! Ten tweede werd afgesproken dat de renovatie van het poortgebouw ten laste van de Stad Gent zou vallen. Dat poortgebouw was er intussen erg aan toe. Zo groeide bovenaan de noordermuur een fikse berk van een paar meter hoog.

Redding van het poortgebouw.

De vrees bestond dat het gebouw zover zou aftakelen dat renovatie niet langer mogelijk zou zijn. Om dat te vermijden bleef de bewonersgroep, die hoopte dat de ruimte ooit de buurt ten goede zou komen, de aandacht vestigen op het gebouw. Zegt Willy Du Bois: ‘Samen met architecten Thomas Serck en Patrick Van Autreve en met John Vandaele bezochten we begin 1997 het poortgebouw. Serck maakte een bestek op van wat de instandhoudingswerken van het poortgebouw zouden kosten. We begrootten die toen op 3,7 miljoen frank (*ruim 90 000 euro’s, jvd*). Met een grote rode strik rond het gebouw probeerden we ook in de media druk te zetten op de instandhouding van het gebouw.’

Stad Gent stond uiteindelijk in voor de renovatie van het poortgebouw (de ruwbouw kostte 250.000 euro), maar je kan gerust stellen dat de bewoners een actieve rol hebben gespeeld in het behoud van het poortgebouw dat dus later de Herberg Macharius en een ontmoetingsplek bij uitstek voor de buurt zou worden.

Bewoners akkoord met toekomstplan Macharius

Groen en bijna 250 woningen

GENT — De bewoners van Macharius gaan in principe akkoord met de toekomstplannen voor hun wijk. Volgens het project dat nu ter discussie ligt, zullen slachthuis en veemarkt binnen enkele jaren de plaats ruimen voor bijna 250 nieuwe woningen en behoorlijk wat groen.
Er zijn weliswaar wat kleine opmerkingen, maar daar valt over te praten, zegt de h. Mast, die de bewoners vertegenwoordigt en maandagavond op de vergadering van de stuurgroep Macharius hun standpunt voorlegde. De bewoners zouden het wel op prijs stellen mocht het stadsbestuur nog een hoorzitting kunnen houden om de hele wijk over de plannen te informeren. Dat zal dan wel snel moeten gebeuren, want, om aanspraak te kunnen maken op subsidies, moet het dossier tegen 10 december naar Brussel.

Op 1 september '91 gaat de Gentse veemarkt definitief dicht. Schepen Wijnakker bevestigde het onlangs nog een keer aan de pers. De argumenten zijn ondertussen gekend.
De markt is niet te verzoenen met de woonfunctie van de (als herwaarderingsgebied erkende) wijk Macharius. De oude hallen zijn er zo erg aan toe dat er maar twee mogelijkheden overblijven: ofwel helemaal renoveren — wat 50 miljoen zou kosten, en dat is te veel, vindt het stadsbestuur — ofwel afbreken. Ook de plannen om de veemarkt elders in Gent te houden, werden geschrapt. Aanpassing van de Groothandelsmarkt stuitte op bezwaren — terechte bezwaren, zegt de schepen — van de groente- en fruithandelaars en zou bovendien veel te duur uitvallen . De raming was 156 miljoen, terwijl een investering van 70 miljoen voor een capaciteit van 1.400 dieren zowat de grens is om rendabel te kunnen werken.
Uit een rapport van experten is overigens gebleken dat er niet echt behoefte is aan een nieuwe veemarkt in Gent en dat Zele, waar de exploitant van het privé-slachthuis tegen het najaar van '91 ook een veemarkt wil bouwen, een volwaardig alternatief vormt.

Alles slopen

De gebouwen van het (vroeger al gesloten) slachthuis en de markthallen worden gesloopt. Helemaal, tenzij de oude stallen, om hun industrieel-archeologische waarde, toch behouden zouden worden, al maakt die denkpiste wellicht niet veel kans. Schepen Wijnakker is daar alvast radicaal in: alles afbreken.
De stallen zijn in elk geval niet verwerkt in de voorstellen die promotor Vandersmissen en architect Bontinck, in opdracht van het stadsbestuur, hebben uitgewerkt voor de toekomst van de site.

Het ontwerp dat het Gentse college uit hun alternatieven overheid als werkbasis, omvat de bouw van eengezinswoningen en enkele (niet zo hoge) appartementsblokken, samen goed voor bijna 250 nieuwe woongelegenheden. Een 100-tal hoogwaardige woningen aan Voorhoutkaai en Slachthuisstraat, en zo'n 145 sociale (huur)woningen elders. De flats komen, volgens de voorlopige plannen, deels centraal, deels aan de kant van Kasteellaan en Lousbergskaai.
Parkeerplaatsen zijn voorzien in de nieuwbouw aan de Kasteellaan en op een deel van het plein voor de kerk. Het andere deel van dat plein, kant Spanjaardstraat, komt in aanmerking voor bebouwing. Aanvankelijk was ook sprake van kantoren, maar die werden uiteindelijk geschrapt.

Abdij

Tweede krachtlijn in het ontwerp van Vandersmissen en Bontinck is een „théâtre de verdure" waarin d

nen fundamenten van de Sint-Baafsabdijkerk gevisualiseerd worden. De historische site zou op die manier opengewerkt worden, tot een deel van het huidige slachthuis. Het eerste deel van de Gandastraat moet daarvoor verdwijnen. Het laatste stuk van de straat en de vernieuwbouw aldaar zouden, in tegenstelling tot de eerste planning, toch behouden blijven.
Nu de bewoners zich in principe akkoord hebben verklaard met de plannen, kan het stadsbestuur opnieuw gaan praten met de promotor over een definitief inplantingsplan (over de architectuur is nog helemaal niets gezegd, aldus schepen

Eén van de positieve punten van het project, zegt de h. Mast van de bewonersgro kans op herwaardering voor de Sint-Baafsabdij.
Eens het slachthuis gesloopt, kan deze historische site worden opengewerkt huidige Gandastraat. Het eerste stuk van die straat zou dan ook verdwijnen.

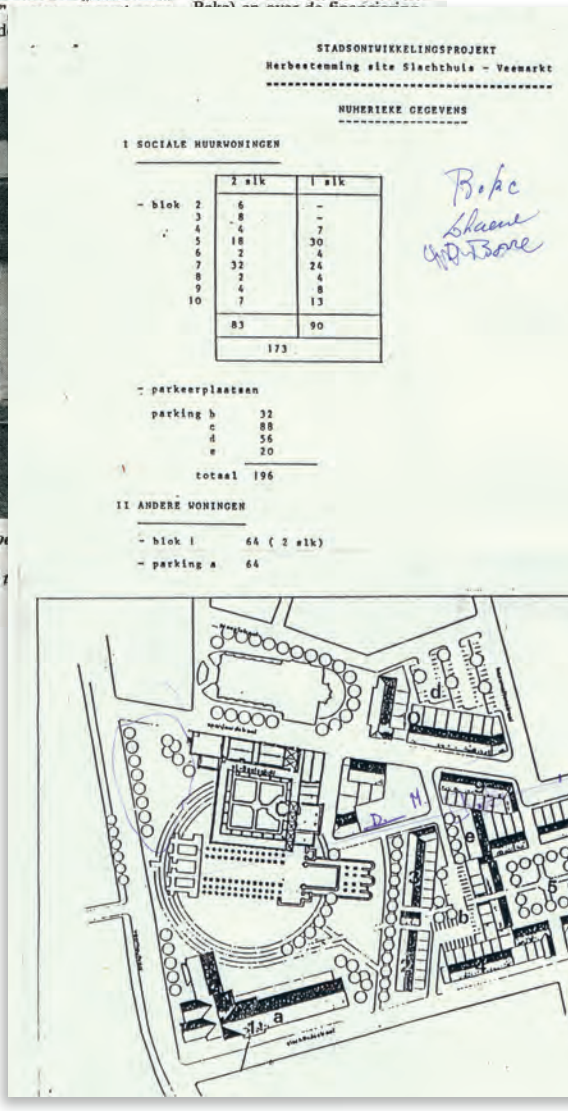

STADSONTWIKKELINGSPROJEKT
Herbestemming site Slachthuis - Veemarkt

NUMERIEKE GEGEVENS

I SOCIALE HUURWONINGEN

		2 slk	1 slk
- blok	2	6	-
	3	8	-
	4	4	7
	5	18	30
	6	2	4
	7	32	24
	8	2	4
	9	4	8
	10	7	13
		83	90
		173	

- parkeerplaatsen

parking b	32
c	88
d	56
e	20
totaal	196

II ANDERE WONINGEN

- blok 1 64 (2 slk)
- parking a 64

Maar voor de Herberg er zijn opwachting maakte, zou het stedelijk buurtcentrum met zijn vier of vijf personeelsleden er gedurende een aantal jaar zijn tenten opslaan. Tot het in maart 2011 zou verhuizen naar de Lousbergssite.

Verrijzenis van de Groene Kerk.

Intussen werd verder gewerkt aan de invulling van de rest van de voormalige slachthuissite. Gedurende enkele jaren was het niet-bebouwde deel van de site een grote grasvlakte. De buurt maakte daar op allerlei manieren gebruik van: er werd menige voetbalmatch op gespeeld en in de zomer werd de site een ligweide voor mensen die de zon zochten. Op 8 augustus 1999 keken we er samen naar de totale zonsverduistering. Ook de Coyendans, het ontkiemende buurtfeest (zie verder) sloeg er zijn tenten op.

Uiteindelijk werd – na vele jaren van overleg en plannen – vanaf 2007 op de fundamenten van de voormalige kerk van de Sint-Baafabdij (afgebroken rond 1545 door Keizer Karel) een zogenaamde 'Groene Kerk' aangelegd door middel van beukhaagstruiken. Deze Groene Kerk werd door de groendienst van de stad en de Buren van de Abdij feestelijk ingewijd op 23 juni 2008: de acht cello's van Octocelli (met onder meer buurman Hans-Ludwig Becker) mochten de abdijrefter 'inzoemen'. De Buren van de Abdij leerden die avond voor het eerst de akoestische kwaliteiten van de abdijrefter appreciëren. De hele monumentale ruimte van de abdijrefter werd gevuld door heerlijke cellomuziek, alsof we allemaal samen in de klankkast van de cello's zelf zaten. Het werd het eerste van wat sindsdien het jaarlijks weerkerende midzomerfeest van de Buren van de Abdij in de Sint-Baafsabdij zou worden.

Aanvankelijk bestond bij sommige bewoners wel wat scepsis tegenover de Groene Kerk – te meer omdat daardoor de Gandastraat ten dele moest verdwijnen die immers tot dan recht door die Groene Kerk naar de Van Eyckbrug liep. De nieuwe regeling leek nogal omslachtig – fietsers en voetgangers, onder wie vele pendelaars, konden voortaan niet langer rechtdoor van op de Van Eyckbrug naar de Dampoort, maar moesten een omweg langs het poortgebouw maken – maar uiteindelijk heeft de buurt toch de charmes van de Groene Kerk leren waarderen. Naarmate de beukhagen voller worden, suggereert de Groene Kerk ook meer het silhouet van wat ooit een immense Romaanse kerk was – een der grootste van de Lage Landen – en het is een aangename plaats om te toeven. Mensen vinden er schaduw als de zon genadeloos op de Sint-Baafsweide schijnt, kinderen spelen er verstoppertje bij valavond, talloze gidsen gebruiken de Groene Kerk om naar het rijke verleden te verwijzen, jonge stelletjes fluisteren er romantische woorden en omhelzen er elkaar achter de beschutting van de groene heggen…

Buren van de Abdij groeien in een vacuüm.

Nu de abdijsite door middel van de Groene Kerk terug wat meer was opgerukt in de richting van het poortgebouw, werd vanuit het departement cultuur ook gedacht aan de mogelijkheid om het poortgebouw via een glazen constructie met daarin een aantal stenen voorwerpen te verbinden met de Sint-Baafsabdij, het Museum voor Stenen Voorwerpen. Uiteindelijk is van die vrome plannen weinig terechtgekomen, bij gebrek aan middelen ongetwijfeld. Om diezelfde reden immers werd de Sint-Baafsabdij vanaf 2001 zelfs gesloten voor het publiek: de stad had niet langer de financiële middelen veil om personeel te plaatsen in het schaars bezochte museum.

Dat was dus het omgekeerde van een verdere uitbouw van het Museum voor Stenen Voorwerpen. 'Maar ieder nadeel heb zijn voordeel', zoals een bekend Nederlands filosoof ooit zei. Het is immers in die luwte dat de Buren van de Abdij ontstonden. Omdat ze de abdij na vijf jaar sluiting echt begonnen te missen, stelden enkele buren eind 2006 voor om de abdij op zondagnamiddag zelf open te houden. Geert Van Doorne, directeur van de dienst monumentenzorg, gaf meteen zijn steun aan dat idee. 'Niemand kan zo'n site bezielen zoals een buurt dat kan,' voorspelde Van Doorne. En inderdaad, zijn woorden hadden iets profetisch: in de loop der jaren ontwikkelde zich een innige verhouding tussen buurt en abdij. De Buren van de Abdij deden van alles in 'hun' abdij: concerten en gesprekken organiseren, bijenkweek, kruidenteelt, dans, toneel, poppentheater,… en vooral genieten van de sfeer van deze unieke site.

Ontstaan van de Herberg.

Het is in die dynamische ambiance dat de Buren begin 2012 voorstelden om het poortgebouw tijdens de vier maanden van TRACK, een internationale tentoonstelling voor hedendaagse kunst, die van mei tot september 2012 ook in onze wijk allerlei plannen had, om te turnen tot een café. Een ideetje van Buur van de Abdij Jos Vanherreweghe die wel vaker 'fantastische' voorstellen doet. Hij zag de kans omdat het poortgebouw toch leeg stond nadat het stedelijk buurtcentrum in maart 2011 verhuisd was naar de Lousbergssite. De enige activiteiten die er sindsdien nog plaatsvonden, waren de maandelijkse vergaderingen van de Buren van de Abdij.

Aanvankelijk aarzelde Historische Huizen, de stadsdienst die intussen de verantwoordelijkheid voor abdij en poortgebouw had overgenomen, omdat ze vreesde dat de Buren de mooie ruimte van het poortgebouw op een ondoordachte manier zouden invullen. Toen de Buren van de Abdij voorstelden dat Historische Huizen samen met de Buren de inrichting van deze Herberg Macharius zou doen, sloeg de vlam over. In een mum van tijd toverde het personeel van Historische Huizen, in overleg met de Buren, het poortgebouw om tot de gezellige Herberg Macharius.

In de 110 dagen dat TRACK duurde, werd in en om deze Herberg Macharius – onder de dynamische leiding van herbergiers Jos Vanherreweghe (die aan de basis lag

van het hele herbergidee) en Henk Mol – liefst 98 buurtactiviteiten georganiseerd. Van optredens (Roland Van Campenhout speelde er drie uur lang) en debatten over fricandonwedstrijden en pimpevenementen tot kapsalons met verhalen en het beschilderen van zijde.

Kortom, het werd zo'n groot succes dat de buurt na afloop van TRACK vroeg om met de herberg door te gaan. Dat kon natuurlijk niet zomaar. De subsidies waarmee de twee coördinatoren werden betaald, duurden maar vier maanden, en bleken niet te verlengen. Een herberg zes dagen lang open houden op pure vrijwilligheid lukt niet en dus werd beslist dat de herberg vooral zou open zijn op vrijdagavond en zondagnamiddag. Dat betekent ook dat de Buren van de Abdij van april tot november elke zondagnamiddag op zijn minst vijf mensen mobiliseren: twee toezichters in de abdij en drie herbergiers.

Om het poortgebouw op een meer permanente basis een ontmoetingsruimte voor de buurt te maken, moest de Stad, tenslotte de eigenaar van het gebouw, uiteraard haar toestemming geven. Vier maanden herberg is niet hetzelfde als een permanente herberg. Het was dus eigenlijk ook een beslissing over de bestemming van het gebouw. We weten dat de meningen wat uiteen liepen: cultuur wilde het gebouw blijven verbinden met de Sint-Baafsabdij, sociale zaken wilde dat het een buurtplek zou worden. De twee denksporen waren feitelijk al aanwezig geweest in de periode van het herwaarderingsgebied. De kwestie was op dat moment relatief makkelijk te beslechten omdat de Buren van de Abdij de twee konden combineren. Ze zijn van nature verbonden met de abdij, maar ze zijn tevens een buurtvereniging. In de onderhandelingen met de stad kon verwezen worden naar de afspraken die in jaren negentig nog met de bewonersgroep waren gemaakt: het poortgebouw zou een polyvalente ruimte voor de buurt worden. Dat is het uiteindelijk ook geworden: met dank aan TRACK, de dynamiek van de Buren van de Abdij en de open geest van Historische Huizen. Een ding is zeker: als het poortgebouw nu de Herberg Macharius is, is dat het resultaat van de inzet en gedrevenheid van vele bewoners sinds de jaren negentig. Vaak krijg je in dit leven de dingen niet voor niets. *Eten kan als je de afwas doet*, zoals een befaamde en onlangs overleden buur het ooit zong.

Wat er intussen verdween.

Naarmate de sites van de veemarkt en het slachthuis verder werden ingevuld, veranderden ook de omliggende straten en pleinen. Verschillende vleesverwerkende bedrijven verdwenen, evenals de winkel met indrukwekkende messen en snijapparaten. Op het moment van de sluiting waren er nog dertien cafés: het Landbouwershuis, De Bonte Koe, Het Gouden Hoofd, De Overdekte Veemarkt, De Bascule, De Trompet, Melle, Zaffelaere (bij Irène), 't Stierke, De Zwarte Ram, O Campina (Portugees), Café du Commerce, en het café Bij Elly. De meeste daarvan verdwenen vrij snel nadien. Alleen het Landbouwershuis, O Campina en De Bonte koe hielden het onder die naam nog een tijdje

Veilige plek
voor
gevaarlijk
afval.

uit. Op de hoek van Oostenrijkerstraat en Gandastraat hield de ontmoetingsplaats van Gentse Algerijnen nog geruime tijd stand, zij het dat het gebouw op de duur in erbarmelijke toestand verkeerde. Sommige cafés in de Slachthuisstraat werden een tijdlang vervangen door Turkse theehuizen. Eén reusachtig pand in de Slachthuisstraat herbergde enkele jaren café De Voorhuid. Zoals de naam misschien al suggereert, werden ook daar enkele keren tentoonstellingen van moderne kunst getoond in de achterliggende stallingen. Later werd hetzelfde gebouw jarenlang een kraakpand waar jongeren nu en dan een volkskeuken bereidden die in principe openstond voor iedereen… die op de hoogte was. In het gebouw daarnaast vestigde de Tibetaanse schilder/kunstenaar Tashi Norbu enkele jaren zijn atelier waar hij zijn traditionele Tibetaanse schilderopleiding probeerde te vermengen met de hedendaagse Westerse kunst. Later vertrok Norbu – Monet achterna naar Zaandam – en na hem volgden andere kunstenaars. Het Gouden Hoofd vervelde in een nieuw... Gouden Hoofd van Jan Dewulf, eerst in het voormalige Gouden Hoofd, later in het oude postkantoor en vleeshandel Dyna-meat. Het werd een van de weinige cafés in de wijk en bovendien slaagde het 'Hoofd' erin een ruim publiek van buiten de wijk aan te trekken. Café du Commerce werd met een aantal tussenstations het huidige café Hoekske (op de hoek van Gandastraat en Kazemattenstraat). Het kantoor van de Kredietbank in de Gandastraat verdween omzeggens onmiddellijk na de sluiting van de Veemarkt. Veel later zou ook het postkantoor in de Slachthuistraat verdwijnen, niet zozeer omdat de omgeving was veranderd, maar omdat De Post veranderde.

De laatste winkels in de Ossenstraat gingen dicht. Alleen een parttime bloemenwinkel kwam in de plaats. En op de hoek met de Slachthuisstraat kwam de winkel van Tuncer Mavzer. Een meer discrete aanwezigheid was de zaak van Lydia Martens waar toneelkostuums en aanverwante benodigdheden voor feestelijkheden te verkrijgen zijn. Vooraleer hij in de lokale buurtschool Het Trappenhuis verscheen, kwamen de Sint en zijn pieten er altijd even langs bij mevrouw Martens. Kwestie van er treffelijk uit te zien.

Ook een aantal van de oude(re) bewoners zou de wijk verlaten, juist onder invloed van het herwaarderingsgebied en de instroom van nieuwe bewoners die dat in de hand werkte. Heel wat nieuwe bewoners wensten immers een huis te kopen – iets wat sommige van de oude bewoners niet konden. Die verhuisden dan maar. Een deel daarvan kon terecht in de vele nieuwe sociale woningen – die de sociale verdringing in principe konden tegengaan – maar anderen verlieten de wijk. Maar per saldo vond tijdens de periode van de renovatie geen sociale verdringing plaats in Macharius (zie verder).

Het aantal inwoners in de Machariuswijk steeg overigens van 2.299 in 1979 naar 2.691 in 2013, een toename met bijna vijfhonderd mensen of meer dan twintig procent. Dat heeft uiteraard veel te maken met de creatie van de nieuwe wooneenheden die we hierboven beschreven.

VEVO

Instroom nieuwe bevolking.

Waarom trok de wijk zoveel nieuwe inwoners aan? In de eerste plaats omdat er nieuwe woningen bijkwamen natuurlijk. Maar de wijk had in de periode 1990-2000 ook heel wat te bieden aan gezinnen mét kinderen en zonder een dikke portmonnee. Er speelden meerdere factoren: de lage woningprijzen, een station dat vlakbij ligt, de nieuwe dynamiek na de afbraak van slachthuis en beestenmarkt, de aantrekkelijke ligging vlakbij het stadscentrum en de historische samenvloeiing van Schelde en Leie…. Dat alles samen maakte dat Macharius heel wat jonge gezinnen met kinderen aantrok. Voorts waren er de subsidies in het kader van het herwaarderingsgebied en het woonnoodgebied. Wie een woning kocht in de wijk, kon van het Vlaams Gewest 15.000 euro subsidiëring en meer – al naargelang het aantal kinderen – krijgen voor de renovatie van die doorgaans verouderde 19de-eeuwse woningen. De stad Gent legde er nog iets bovenop: ook zij subsidieerde renovatieprojecten tot 6.000 euro.

In het kader van het zogenaamde woonnoodgebied konden kopers dus serieuze verwervingspremies (tussen de 9.000 en 18.000 euro, al naargelang het aantal kinderen) krijgen voor de financiering van de renovatie. Robert Bosmans licht toe: 'Turkse bewoners kregen in die periode geen toegang tot de sociale woningen en konden niet veel anders dan slechte woningen kopen. Met die verwervingspremie konden ze die woningen echt renoveren.' Bosmans telde in de Machariuswijk, die opnieuw meer dan duizend bewoonde wooneenheden telde, op een bepaald moment meer dan 300 woningen die een dergelijke verwervingspremie ontvingen. 'Laat ons zeggen dat dit een publieke investering was van 210 miljoen frank of 5 miljoen euro. Dat was heel wat minder dan de investering die nodig was voor de 150 sociale huurwoningen van het Sint-Baafsdorp.'

Bosmans is er zeker van dat er in Macharius geen sociale verdringing plaatsvond: 'We hebben het gemeten. Er waren na de renovatie meer mensen met een laag inkomen dan ervoor, al waren dat niet noodzakelijk exact dezelfde mensen: soms waren er verschuivingen. Dat wordt verklaard door de vele sociale woningen en de subsidiëring van de renovaties.'

Bij die ruimhartige investeringen van publieke middelen in de renovatie van woningen, kwam nog dat het publieke domein stap voor stap werd opgefleurd, ook dat gebeurde vaak, zoals gezegd, met Vlaams geld aangevuld met Gentse middelen.

Op de Kazemattenstraat en de Schoolkaai na, werden de voorbije twintig jaar alle – ja, u leest dit goed: alle – straten van de Machariuswijk heraangelegd. Het Spaanskasteelplein kreeg, in overleg met de bewoners, een speelpleintje. Op de hoek van de Prooststraat en het Buitenhof werd de ruïne van de voormalige brouwerij van de abdij wat in ere hersteld.

De Ossenstraat is misschien wel het voorbeeld bij uitstek van een straat die een nieuwe dynamiek kreeg. Dat had veel te maken met het mooie project van het Rommelwaterpark.

Dat park verscheen op de plaats waar zich tot de jaren tachtig een van de meest bouwvallige en trieste beluiken van Gent bevond – binnen in het huizenblok van Ossenstraat, Kasteellaan en Slachthuisstraat. Bovendien werd de mogelijkheid voor de omwonenden geschapen om achter hun woning een perceeltje van dat park te kopen als een privétuintje dat uitgaf op het park met speelplein. Dat was uiteraard heel aantrekkelijk voor gezinnen met kinderen: wie wil niet in het centrum van Gent, een eigen tuintje hebben met aansluitend een ruim park met speelplein? Op die manier kregen gezinnen ruimte voor hun kinderen zonder dat ze zich blootstelden aan de grootste onveiligheid van de hedendaagse stad: het autoverkeer. De Ossenstraat werd dan ook een kinderrijke straat.

Lichaam én geest.

Een belangrijk deel van de materiële infrastructuur werd dus na de afbraak van slachthuis en beestenmarkt ofwel nieuw gebouwd, ofwel danig gerenoveerd door private en publieke spelers. Er was de (her)aanleg van pleinen en parken, maar evenzeer de investering in nieuwe sociale woningen en renovatie van woningen. Ook het historisch erfgoed werd gerenoveerd: de Sint-Baafsabdij kreeg een nieuw dak, de zwaar vervallen Gouverneurswoning werd vernieuwd,… Het blijft een schatting, maar als we inderdaad aannemen dat alleen al de verscheidene premies voor renovatie van de woningen in de wijk 210 miljoen frank kostten, is het wellicht niet overdreven om te stellen dat de overheden allerhande tot 1 miljard oude frank of 25 miljoen euro hebben geïnvesteerd in de vernieuwing van de wijk. Als een wijk een nieuwe start maakt, zoals Macharius dat heeft gedaan, dan kost dat geld, veel geld, belastinggeld.

Maar de gedaantewisseling was niet alleen een kwestie van stenen en mortel. Er waren ook allerlei meer immateriële impulsen die de 'spirit' van de wijk wijzigden. We doen een greep uit de vele voorbeelden.

Coyendans.

In 1992 werd met financiële, logistieke en personele steun van het stedelijk buurtcentrum en onder de bezielende impuls van Mario Polfliet en zijn Coyendanswerkgroep, begonnen met een nieuw buurtfeest in Macharius-Heirnis: de Coyendans verwees naar een feest dat hier al zou zijn gehouden in de zestiende eeuw, toen de Sint-Baafsabdij nog *alive and kicking* was. Ten zuiden van de abdij strekten zich in die tijd immers weiden uit zover het oog reikte. Deze prairie werd begraasd door heel wat koeien en omwille van de verbondenheid met de koe zou hier in het Sint-Baafsdorp jaarlijks een Coyendansfeest zijn gehouden. Tot de abdij en het bijbehorende dorp werden afgebroken door keizer Karel de vijfde.

De nieuwe Coyendans had van bij het begin de bedoeling om de sociale samenhang in de wijk te bevorderen. Het nieuwe feest vond vanaf 1992 meestal plaats tijdens het voorlaatste weekend van september. Het feest ging de eerste jaren gepaard met een stoet van allerlei historische figuren (monniken, een abt, heirnismeesters,…)

die verwezen naar het rijke verleden, door de straten van de wijk. Doorgaans liep ook een mooie bonte koe mee aan de hand van haar eigenaar. De koe die verwees naar het nabije en het verre verleden, werd het symbool van het nieuwe wijkfeest. Na de stoet, op zaterdagnamiddag, werd in en om de Sint-Baafsweide de rest van de zaterdag en de daarop volgende zondag van alles georganiseerd met financiële steun van de stad: een rommelmarkt, spelen voor kinderen, een dansfeest in een tent,... Later kwam daar het rockconcours De Beloften bij, en de middeleeuwse brunch in de abdijrefter onder leiding van Paul Plinke.

De zaterdag voor de Coyendans trekt sinds vele jaren vanuit de wijk een uitgebreide fietsdelegatie naar Zeeuws-Vlaanderen om daar contact te leggen met Zuid-Beveland, waar eeuwen geleden de zogenaamde witterugstier vandaan zou zijn gehaald om de koeien van de Sint-Baafsweiden te bevruchten met versterkend zaad.

Geleidelijk aan grifte dat weekend in september zich in het geheugen van de wijk en zelfs van een deel van de ruimere stad. Het feest werd een moment waarop mensen elkaar ontmoetten, en met elkaar konden praten over… koetjes en kalfjes, en het leven in de wijk.

De werkgroep Coyendans was uiteraard op zich ook weer een kern van sociale samenhang in de wijk, al wilde het spijtige toeval dat een aantal kernleden geleidelijk aan de wijk verliet en elders ging wonen. Waardoor een situatie dreigde te ontstaan van een buurtfeest dat vooral door niet-wijkbewoners werd georganiseerd, met personele en financiële steun van het stedelijk buurtcentrum.

Sinds een jaar heeft het stedelijk buurtcentrum zijn engagement voor de Coyendans afgebouwd naar één dag (de zaterdag), en werd de Buren van de Abdij gevraagd of zij de tweede dag, de zondag, wilden organiseren. Dat gebeurde voor het eerst echt in 2014.

Blokkendoos wordt Trappenhuis.

Ook een school is een plaats waar ouders en kinderen van een buurt elkaar kunnen leren kennen. Begin de jaren negentig kon de stedelijke basisschool De Blokkendoos die functie maar ten dele vervullen. Ze was immers in de loop der jaren een zogenaamde concentratieschool geworden waar vooral buurtkinderen met Turkse roots school liepen.

In de jaren zestig en zeventig had zich immers een belangrijke groep Turkse immigranten in de wijk Macharius gevestigd omdat de woningen in de ietwat verloederde slachthuiswijk zeer goedkoop waren, mede door de stadsvlucht van veel 'oude Belgen'. Die lagere woning- en huurprijzen maakten de wijk aantrekkelijk voor de Turkse nieuwkomers die nog hun plaats moesten vinden in de Gentse samenleving. Macharius kreeg dus in die periode een Turks cachet, ook al omdat eind de jaren zeventig een Turkse moskee – het zou later de grootste van de stad worden – zijn tenten opsloeg in een oude azijn- en mosterdfabriek.

Het gevolg van dat alles was wel dat de Blokkendoos steeds meer Turkse kinderen aantrok. En zoals dat zo vaak gaat: als in klassen net iets te veel anderstaligen zitten,

haken ook bijna alle autochtone kinderen af omdat de ouders vrezen dat ze te weinig Nederlands zullen leren.

Het gevolg was dat De Blokkendoos half leeg stond. Andere stedelijke scholen hadden dan weer te veel leerlingen. Dat was bijvoorbeeld het geval met de stedelijke Freinetschool De Harp uit de Bagattenstraat. Het Freinetonderwijs was door het stedelijk pedagogisch centrum in de jaren zeventig opgediept. Het was destijds door de Franse onderwijzer Célestin Freinet ontwikkeld als ervaringsgericht onderwijs dat aansloot bij de leefwereld van arbeiderskinderen en zo eigenlijk de democratisering van het onderwijs en van onze samenleving kon bevorderen. Dat sprak de jonge generatie pedagogen die in het stedelijk pedagogisch centrum werkten, en die net de universiteit van de wilde en wulpse jaren zestig hadden verlaten, zeer aan. Zij beslisten om de Freinetprincipes in te voeren in sommige stedelijke scholen.

Kennelijk sloeg dat Freinetonderwijs aan bij heel wat ouders – zeker bij hoger geschoolde Vlamingen die wel iets zagen in een kleuter- en lager onderwijs dat aansluit bij de leefwereld van hun koters. Sommige Freinetscholen konden het aantal leerlingen amper nog huisvesten. Zo groeide begin de jaren negentig het idee om de overbevolkte Harp te ontlasten door het opstarten van De Kleine Harp in het leegstaande deel van de Blokkendoos. Het idee was om een Freinet-afdeling – met veel Vlaamse kinderen – op te starten in De Blokkendoos en die dan geleidelijk te vermengen met de bestaande stroom van de concentratieschool. Zo kon de school opnieuw een gemengde buurtschool worden waarin ook de Turkse kinderen echt in een Nederlands taalbad konden opgroeien.

Zo gezegd, zo gedaan. De Freinetschool De Kleine Harp nam een goeie start, en trok meteen heel wat leerlingen aan, sommigen van ver buiten de wijk – vaak van ouders die in Gent kwamen werken en het wel zagen zitten om hun kinderen Freinetonderwijs te laten volgen in Gent.

Gedurende enkele jaren bevonden zich in de gebouwen van De Blokkendoos twee zogenaamde ‘gescheiden stromen’. Een stroom van meer traditioneel onderwijs met vooral Turkse kinderen, een stroom van Freinetonderwijs met vooral Belgische kinderen vaak uit een wat ‘alternatieve’ omgeving – ouders, zeg maar, die wel wat anders wilden dan het klassieke, strakke onderwijs. Ideaal was die opsplitsing niet want de twee groepen kinderen ontmoetten elkaar eigenlijk vooral op de speelplaats. Ze kenden elkaar dus niet goed, en neigden er daarom toe over elkaar te spreken als ‘de’ Turken en ‘de’ Belgen: dat werkte de tegenstelling tussen de twee groepen zelfs in de hand.

Na enkele jaren trokken enkele Turkse ouders aan de alarmbel: ze wilden dat de vermenging van de twee stromen niet langer werd uitgesteld. De toenmalige schepen voor onderwijs, Fientje Moerman, had daar wel oren naar. Wel wilde men voorkomen dat in bepaalde klassen door de vermenging zoveel anderstaligen zouden komen te zitten dat de Belgen opnieuw zouden wegtrekken. Daarom werd in stilte

Voormalige uitgang voor slachtafval en mest

afgesproken dat men zou proberen om het aantal anderstaligen per klas te beperken tot dertig procent. Dat was onwettelijk maar pragmatisch: als je dat niet deed, dreigde de school opnieuw te kapseizen richting concentratieschool.
De aanpak lukte: op een paar uitzonderingen na wist men het zo te organiseren dat het aantal anderstaligen niet ver boven de dertig procent kwam. Enkele ouders – vaak niet uit de buurt afkomstig – die alleen op het Freinetaspect waren afgekomen, haakten af, maar de uitstroom bleef beperkt. Daardoor bleef het gemengde karakter van de school behouden en werd de school voor het eerst sinds jaren weer een heuse buurtschool die min of meer een afspiegeling was van de lokale bevolking.

Daardoor kon de school op haar manier bijdragen tot de sociale samenhang in de wijk. Heel wat ouders leerden elkaar via de school kennen: in de klassen, in de ouderwerkgroep, in het feestcomité dat bij momenten bijzonder actief was en tal van feesten organiseerde die soms tot diep in de nacht duurden. De schooldirectie gaf de ouders immers heel wat speelruimte: tijdens feesten kregen de ouders de sleutels van de school in handen. Wel was het zo dat de meeste Turkse ouders niet intensief deelnamen aan de buitenschoolse activiteiten waardoor de kennismaking in de school ook haar beperkingen had. Toch leerden Belgen en Turken elkaar beter kennen op school. Een vriendelijke hoofdknik is ook een vorm van kennismaking en dus van sociale samenhang. Het maakt het makkelijk om – als de nood daartoe zich voordoet – elkaar aan te spreken om iets samen te doen.

Een zeer sportieve schuur.

Een ander project dat bijdroeg tot samenhang, was De Sportschuur, dat zich net buiten de Machariuswijk bevond, met name in de parking van textielbedrijf Milliken, aan de Regattenlaan op het einde van de Zondernaamstraat. Milliken stelde zijn parking tijdens de weekends – wanneer er toch geen wagens op stonden – ter beschikking van de buurt om er aan sport te doen. Dat was meegenomen, zeker in een dichtbevolkte wijk waar niet veel ruimte was. In de Sportschuur werd gepingpongd, maar vooral gevoetbald tussen Turken, Vlaamse jongeren en nieuwe Belgen van andere origines. Ook in de zaalvoetbalploegen van De Sportschuur werd 'gemengd' gevoetbald. De eerste ploeg van zaalvoetbalclub Sportschuur bestaat in meerderheid uit Gentse Turken maar staat zeer open voor andere nationaliteiten onder wie momenteel een Pool en een Belg. Ze speeelden al meermaals kampioen in de eerste provinciale afdeling van het zaalvoetbal.

Intussen is de oude moskee in Kazemattenstraat helemaal gerenoveerd. De Turkse gemeenschap werkte decennialang heel hard aan de renovatie van het gebouw. Wie dat wil, kan er voor een prikje thee drinken in het daarbij horende theehuis.

Stedelijke impulsen.

Het stedelijk buurtcentrum droeg op zijn manier bij tot samenhang. Behalve de Coyendans waren er allerlei andere initiatieven – het buurtcontactcomité, de nieuwjaarsreceptie – die mensen uit de wijk bijeen brachten. Ook gewoon het naakte feit dat het stedelijk buurtcentrum vergaderruimtes ter beschikking kon stellen, maakte buurtinitiatieven makkelijker.
Via het maandelijkse buurttijdschrift konden bewoners tevens gratis boodschappen aan alle andere bewoners overbrengen: het werd immers – via het buurtcentrum en zijn vrijwilligersploeg – in de meer dan vierduizend brievenbussen van Macharius-Heirnis verdeeld.

Als Buren van de Abdij ondervonden we aan den lijve hoe interessant dat was voor wie een initiatief wilde lanceren in de wijk. Onze vergaderingen, doorgaans twintig mensen of meer, kunnen immers moeilijk plaatsvinden in een woonkamer. En met het buurttijdschrift konden we vrij snel aan iedereen laten weten dat we graag als buurt de abdij wilden openhouden.

De gebiedsgerichte werking van de Stad werkte eveneens zeer stimulerend. Niet alleen omdat onze verantwoordelijke, Stefaan Vervaet, heel bereikbaar en flexibel is, maar doorgaans ook goede raad had. En geld. De Wijk aan Zet-geldschuif stelde op een vrij eenvoudige manier tot 2.500 euro ter beschikking voor lokale initiatieven. De Buren en meerdere andere buurtinitiatieven maakten er meermaals gebruik van.

De artistieke injectie van MiramirO.

Het Gentse straattheaterfestival werd in de loop der jaren een steeds belangrijker deel van de Gentse Feesten. De eigenheid van het straattheater maakte onze wijk, een beetje buiten de decibeldrukte van het stadscentrum gelegen, en met open ruimtes zoals de Sint-Baafsweide en het Spaanskasteelplein, uiterst geschikt om een steeds groter deel van het festival te huisvesten. Het hielp uiteraard dat de directeur van het festival, Fabien Audooren, in onze wijk was komen wonen, waardoor hij alle hoekjes en kantjes van Macharius leerde kennen.

Waar vroeger stieren en paarden de straten onveilig maakten, zag je nu Koreanen, Russen of Spanjaarden onmogelijke en/of grappige exploten neerzetten. Het publiek kwam er in steeds grotere aantallen op af. Dankzij MiramirO werd Macharius een heel eigen onderdeel van de Gentse Feesten, een aparte attractiepool.

Omdat Fabien Audooren een van de stichtende leden van de Buren van de Abdij was, kon MiramirO makkelijker de relatie met de buurt uitbouwen. Jaarlijks gaven de Buren een rondleiding over ‘abdij en buurt’ tijdens het festival. Soms traden de Buren mee op als toezichter tijdens theatervertoningen in de abdij. De Buren beslisten dat MiramirO tijdens het festival de Herberg als coördinatiecentrum kon gebruiken waardoor het festival definitief verankerd werd in de wijk. In 2013 en 2014 zorgden de Buren dan weer, met hun poppentheater onder leiding van Jan Vandemeulebroeke, voor een eigen vertoning tijdens het festival.

Dorp met enige bohème.

MiramirO werd een voorbeeld van een cultureel festival dat zich nestelde in een wijk maar ook rekening hield met de leefbaarheid van de wijk. Het was tevens een fameuze artistieke injectie voor de wijk. *Art was in the air.* Op allerlei manieren trouwens. Het lijkt erop dat er in Macharius in plaats van pensen nu vooral verzen in elkaar gedraaid worden. In de plaats van die half boerse, half stadse beestenwereld van bloed, vlees, stro en geloei nestelde zich een meer artistiek universum in de wijk. Mensen die artistieke of immateriële producten voortbrachten: schrijvers, dichters, musici, zangers (met als meest bekende zonder twijfel Luc De Vos die ons helaas te vlug ontviel)… woonden voor korte of langere tijd in de wijk.

Bij momenten kreeg je de indruk dat als Macharius niet het *Greenwich Village* van Gent is, het in elk geval een dorp met een zekere bohème is geworden. Als de Buren van de Abdij artiesten willen uitnodigen om mee te werken aan een project, moeten ze dikwijls niet ver zoeken. We ondervonden tevens dat de ruïne van de Sint-Baafsabdij op zich ook een attractiepool is: heel wat Gentse artiesten willen graag eens 'iets doen' in dit inspirerende Stonehenge van Gent. 'De abdij, dat is voodoo', zei Roland Van Campenhout daarover. Er gaat in elk geval een soort spirituele kracht vanuit, welke levensbeschouwing je ook aanhangt.

De Buren van de Abdij.

De sociaal-artistieke projecten van Pier De Kock in onze wijk brachten meermaals heel wat volk samen in de openbare ruimte. Op die manier droegen ze bij tot sociale samenhang en tot weer nieuwe initiatieven. Zo ontstond het idee om samen als buurt de abdij te openen toen de stichtende leden elkaar op het lijf liepen op een van Piers projecten. De Buren van de Abdij zijn op zich natuurlijk ook een element van sociale samenhang: ze vormen een uitgebreid en redelijk divers netwerk van mensen die elkaar kennen en samenwerken op tal van terreinen. Buren met voorstellen die binnen de werking passen, worden verwelkomd zodat de Buren van de Abdij in de loop der jaren een huis met vele kamers zijn geworden. Wil je met een aantal buren Engelse gesprekken voeren in de herberg op vrijdagvoormiddag? Why not? Wil je graag van tijd tot tijd een spelavond of een quiz in de herberg? Geen probleem. Willen we kruiden of bijen kweken in de abdij? Laat er ons aan beginnen. Denk je aan poppentheater? Doe maar…

Idem voor zoveel andere initiatieven. Het hangt van de creativiteit en de goesting van de Buren wat er gebeurt. Sommige zaken zoals het paaseitjes rapen, het jaarlijkse Jenny Walrygesprek, het midzomerconcert, het Goûts de Gandfestival in samenwerking met De Centrale, de pannenkoeken-met-verhalen rond Allerheiligen zijn intussen al zo ingeburgerd in de abdij dat ze bijna als vanzelf op het programma staan. Toch moeten ze telkens weer georganiseerd worden. Op vrijwillige basis. Zonder goesting lukt dat niet.

De herberg en de abdij staan open voor allerlei passende activiteiten die bijdragen tot de doelstellingen die de Buren zich stellen. En waar die doelen eerst onuitgesproken aanwezig waren, werden ze in 2013 op papier gezet toen de Buren van de Abdij, na zes jaar werking, een vzw werden. Artikel 3 van de oprichtingsakte stelt dat 'de Buren de Sint-Baafssite (de abdij, de Groene Kerk, de Sint-Baafsweide en het poortgebouw) willen bezielen door er passende activiteiten te organiseren'. Daarmee willen de Buren 'bijdragen tot de sociale samenhang en het gemeenschapsgevoel, het welzijn van buren en bezoekers, een meer duurzame ontwikkeling, het historisch inzicht en de culturele verrijking van de bezoekers'. Deze doelen zijn zo breed dat er zeer veel kan in de schoot van de Buren, binnen de beperkingen uiteraard van wat een pure vrijwilligersorganisatie aan kan.

En nu?

Macharius heeft meer kwaliteitsvolle woningen dan twintig jaar geleden. Er zijn twee groene ruimtes (het Rommelwaterpark en de Sint-Baafsweide, nu Coyendanspark genoemd) bijgekomen. Pleinen en straten zijn heraangelegd. Publieke gebouwen werden gerenoveerd. De buurtschool vond een tweede adem. De overheid speelde een belangrijke rol in de gedaanteverwisseling: door te investeren in renovatie en door sociale dynamiek te faciliteren.

Opvallend is dat de grote economische activiteit – beestenmarkt en slachthuis – van vroeger niet is vervangen door iets vergelijkbaars: het aantal handelszaken is sterk afgenomen. Net als voor Gent in zijn geheel is het cultureel-artistieke in brede zin belangrijker geworden: wat volk op de been brengt in de wijk, zijn meestal culturele evenementen.

Waar we het nog niet over hadden: door de waterzuivering en door het wegnemen van vele tonnen slib uit de Portus Ganda stinkt het water van de Schelde niet langer, er zit weer vis in, en elk jaar in juli doen we er een *Big Jump* in. Net als elders in de stad gebruikt de groendienst ook bij ons geen bestrijdingsmiddelen meer. We kunnen gewagen van een zeker ecologisch herstel in de wijk, al zorgt de klimaatverandering ook hier voor een versterking van soorten uit warmere contreien. Vorig jaar oogsten de Buren van de Abdij vijftig kilogram honing in hun bijenkassen in en om de abdij.

De gedaantewisseling van Macharius bleef niet zonder gevolgen voor de woningprijzen. Was Macharius mét slachthuis een veeleer goedkope wijk, dan werd het door al die herwaarderingen en veranderingen een eerder dure wijk. Wie op tijd kocht, heeft een goeie zaak gedaan. Laatkomers moe(s)ten zwaar dokken. Een voorzichtige schatting leert dat de woningprijzen in twintig jaar tijd vervijfvoudigd zijn. Het spel van de markt was, wat dat betreft, niet zeer rechtvaardig. De komst van de jachthaven in de zogenaamde Portus Ganda droeg daar verder toe bij. Enkele stukken grond of woningen met zicht op de haven werden in elk geval voor zeer hoge prijzen verkocht.

Het klopt dat Macharius dankzij de vele sociale huurwoningen een relatief diverse

MACHARIUS: SPIEGEL VAN DE GLOBALISERING

De wereld is niet aan onze wijk voorbijgegaan. Het zogenaamde tijdperk van de globalisering met zijn vrije verkeer van goederen, kapitalen en (in mindere mate) mensen, is duidelijk af te lezen aan de bevolkingssamenstelling van Macharius dat in 2013 bijna 70 nationaliteiten telt.

Van de 2.691 inwoners hebben er 1.069 (veertig procent) een migratiegrond. Van hen hebben er 469 de Belgische nationaliteit verworven, waardoor de wijk zo'n zeshonderd inwoners telt, die niet over de Belgische nationaliteit beschikken.

Zoals we elders beschrijven, streek vanaf de jaren zestig een beduidend aantal Turkse mensen in Gent neer. Onze economie groeide baldadig veel en er was werkvolk te kort vooral in zware of slecht betaalde sectoren zoals de mijnbouw of de textiel. Nadat de interesse om hier te komen werken, was opgedroogd in Zuid-Europa, trok België daarom op zoek naar arbeiders in Turkije en Noord-Afrika. Met succes. Gent mocht vooral veel Turkse immigranten verwelkomen. Ze kwamen in groten getale in zijn dan nog bloeiende textielfabrieken werken. Het kan niet verbazen dat de slachthuiswijk die veel goedkope woningen telde, heel wat van die migranten op zoek naar een beter bestaan aantrok. In de Turkse gemeenschap werd onze wijk daarom soms ook *Mezbahane* ofte slachthuis genoemd.

In 2013 leefden in Macharius 419 mensen van Turkse origine, zij het dat de meesten (305) van hen intussen de Belgische nationaliteit bezaten. Daarmee blijven de 'Turken' – als we de West-Vlamingen even buiten beschouwing laten – de belangrijkste groep bewoners met een migratie-achtergrond. Met 223 vormen de Bulgaren veruit de tweede belangrijkste groep van migranten in Macharius. Bij de Bulgaren hebben er maar twaalf de Belgische nationaliteit verworven.

Alle andere nationaliteiten komen daar inzake aantallen ver achter. Alleen de Nederlanders (33), de Slovaken (32) en de Marokkanen (30) komen nog boven de dertig uit. Van hen zijn alleen de Marokkanen hier lang genoeg om in meerderheid de Belgische nationaliteit te hebben verworven. De Polen, Afghanen en Ghanezen komen aan meer dan twintig eenheden (slechts bij die laatsten is ongeveer de helft genaturaliseerd). Bij de 'tientallen' zien we Duitsers (15) en Fransen (19), Nepalezen (14) en Sri Lankanen (11), Russen (16) en Tsjechen (12), Irakezen (10) en Iraniërs (10). Alle overige nationaliteiten zijn met minder dan tien vertegenwoordigd in onze wijk.

wijk is gebleven. Maar het private deel van de huisvesting is meer gesloten geworden. Was de wijk bij de aanvang van de herwaardering nog zeer vloeibaar – mensen van diverse pluimage konden er makkelijk gaan wonen en daardoor was het een zeer open wijk – is dat nu enigszins veranderd. De stijging van de woningprijzen en de huurprijzen legt een zekere selectie op: wie niet over een zeker inkomen beschikt, kan moeilijker dan vroeger in Macharius terecht. Macharius is daardoor – anders dan in de jaren zestig en zeventig – niet echt meer een wijk waar arme pas aangekomen immigranten neerstrijken. De aanwezigheid van heel wat sociale woningen heeft de sociale verdringing zeker beperkt. Toch stelt zich de vraag wat de hoge woningprijzen op termijn zullen betekenen voor de sociale mix en het buurtleven.

Maar intussen … maken we er het beste van. Want het mag duidelijk zijn: met dat alles is Macharius een wijk geworden waar veel mensen graag wonen. Een wijk waar veel gaande is. Waar mensen initiatieven nemen en daartoe ook ruimte krijgen of nemen. Waar heel wat mensen elkaar kennen – hoe vaak 'strandt' een zomers avondwandelingetje niet in een gesprek met een buur? – en samen leuke dingen doen. Dat is moeilijk in cijfers of bedragen te vatten. Het is 'iets' dat in de lucht hangt en ervoor zorgt dat je je thuis voelt in je wijk.

GETUIGEN UIT DE RIJKE SLACHTHUISTIJD

Juliette D'Havé

Ik voelde mij thuis op de veemarkt. Heel mijn familie woonde er.

Het is de plaats van mijn kindertijd. De jongens voetbalden of sprongen over de 'baeldekes' (balustrades) voor de herbergen waaraan de dieren werden vastgemaakt. Mijn grootouders aan moederskant, Camiel Van Oostende en Justine De Guchteneëre, hadden een herberg 'In de Schaapherder' genaamd, met tien kamers en stallingen met een bascule – want de vier bascules op de veemarkt waren ontoereikend. Langs vaderskant was er de vleesgroothandel D'Havé. Die had vijf van de tien slachtvloeren in het slachthuis. Onze werknemers brachten het in twee gehakte dier naar ons magazijn met paard en kar. Daar werd het vlees versneden. We slachtten ongeveer honderd dieren per week. Dat was een mooi cijfer in die tijd.
Meetje De Guchteneëre, die lange tijd weduwe was, heeft de zaken schitterend beheerd. Ze was afkomstig van een boerderij, en had met grootvader een beenhouwerij uitgebaat. Met dode en levende dieren kon ze dus goed overweg. De herberg had achter de gelagzaal een grote keuken, want er moest ook veel gekookt worden. Die mannen aten alleen het beste, filet pur. Meetje was ook een goede bankier. Voor iedere boer of koopman had ze een sigarenbak die achter de toog stond met hun naam erop. De handelaars kwamen vooraf binnen met hun geld.
Het bedrag werd op een briefje geschreven. Als de koopman een koe kocht, bij handjeklap, kwamen ze de herberg binnen en bij een pint of een druppel werd de verkoop afgesloten. De beide bakjes kwamen op tafel. De betalingen gebeurden en mijn grootmoeder schreef een nieuw briefje. Het waren grote bedragen. Nooit zijn er discussies geweest, nooit heeft een centiem ontbroken.

Arsène Vandermander

In 1948 ben ik in het slachthuis gekomen. Ik heb veertig jaar lang de veemarkt geopend met de bel.

Ik ben afgestudeerd als dierenarts in juli en kon de week nadien beginnen. Mijn taak was de dierenkeuring.
De aanwezigheid van een veearts is verplicht omdat dieren levend gekeurd worden om te zien of ze geen ziekteverschijnselen hebben.
Op een bepaald moment 's morgens moest iedereen de markt verlaten. Dan werden de dieren geteld. Zo kwam de stad aan haar geld. Daarna mocht men er weer op. Dan belde ik met de bel. Zo had iedereen dezelfde kansen om dieren te kopen. De verkochte dieren mochten meteen naar de slachters gaan.
In het slachthuis werd veel gewerkt, van 's morgens vroeg. In het begin werd er zelfs op zaterdag geslacht, veel verlofdagen waren er niet. Pas toen er koelzalen gekomen waren, kon er eens gesloten worden.
Op de slachtvloer waren vooral zelfstandigen actief die met volk werkten. Stakingen waren er nooit. De stad was eigenaar van de gebouwen en de uitrusting. Ik was de laatste directeur en ik was ambtenaar. Om een dier te slachten moest er een taks, het slachtrecht, worden betaald. Toch is er veel verlies geweest. Het slachthuis is slecht beheerd geweest. Daarom besliste de stad ermee te stoppen. Alleen de laatste jaren, toen ik directeur was, was er een winst van 2,2 miljoen frank. Maar mistoestanden zijn moeilijk uit te roeien. Onder invloed van de EEG zijn er maatregelen voor de hygiëne genomen, maar die uitrusting verslijt snel.
Bovendien begonnen de jongere gezinnen in de wijk te klagen. De vrachtwagens werden te groot. Het transport bracht vuil mee, en gevaar ook: je bent met dieren bezig. Een veemarkt hoort niet in een woonwijk.

Raymond Hutse

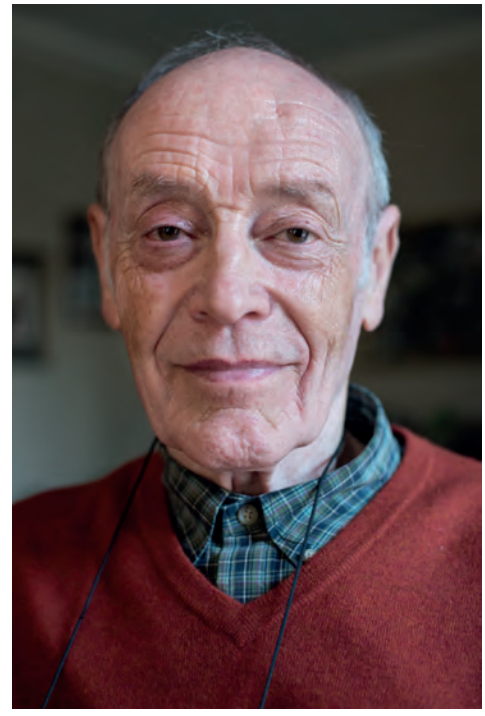

Ik ben het slachthuis binnengekomen in 1950. Ik was zestien jaar.

Ik leerde de mensen kennen en hielp slachten. Dat deed ik graag. Even dacht ik eraan om slachter te worden.
Mijn vader raadde me aan vetopkoper te worden. Hij dacht aan de oorlog, toen was vet veel geld waard. Ik vroeg dus aan handelaars, groothandelaars en beenhouwers of ze hun vet aan mij wilden verkopen. Daardoor kwam ik in conflict met de dekenin, madame De Schepper. Zij liet de slachters het vet in een box verzamelen en kwam dat in de namiddag ophalen. Dat ik het vet rechtstreeks tijdens het slachten verzamelde, is haar fataal geworden. We hebben later zelfs de vetsmelterij van De Schepper in Sint-Amandsberg opgekocht.
Toen ik opgeroepen werd voor het leger, heeft mijn moeder mijn handeltje in slachthuis voortgezet. Met 'spekken' (snoep) is ze erin geslaagd mijn klanten te behouden en mijn omzet te verdubbelen. Ze was een cafédochter uit de Muide en was gewoon om met dokwerkers om te gaan. Rachelle Declerck is een bekende vrouw geworden in het slachthuis. Ze is nog tien jaar in het slachthuis gebleven, tot ik getrouwd ben.
Na het slachten werd het vet van de maag gesneden en opgehangen aan een haak.
Raoul Van Oostende en Georges Engels waren ook vetopkopers. Zij werkten samen. Naargelang ik een kwartje, een halve frank of een frank meer bood dan mijn concurrenten, mocht ik het hebben. Het vet verkocht ik aan een vetsmelterij. Daar werd frietvet van gemaakt, later diende het voor het maken van veevoer.
Na de sluiting ben ik oud frituurvet gaan opkopen, bij beenhouwers, frituren en restaurants. Ik was te jong om te stoppen. Dat is goed gelukt. Maar hier ben ik echt gelukkig geweest.

‘Op een middag zat een boer thuis op mij te wachten. “Meester, Ik heb een stier verkocht en de voerman die de stier kwam halen, heeft mij zo’n stukje papier gegeven in plaats van te betalen.” Het was een cheque. Ik heb de bank gebeld en gevraagd of hij even wou opendoen. Achteraf heb ik gehoord dat hij uitbazuinde dat ik een lange arm had bij de bank, want dat ik door een papiertje te tonen, geld had gekregen.’

– Arsène Vandermander –

‘Met een pistool met een ijzeren pin wordt de koe in de kop geschoten. Ik ben als kind het slachthuis binnengeglipt om te zien wat er met de dieren gebeurde. Iemand met een langwerpig rietje van soepel hout ging in het gat langs boven in de kop naar de kleine hersenen. Ze proberen zo weinig mogelijk te beschadigen want ook de hersenen werden verkocht.’

– Juliette D’Havé –

‘Het politiereglement over het slachthuis en de veemarkt, was in onze opleiding een taaie, saaie brok, maar dat was een groot verschil met hoe het er in de praktijk aan toeging. We hielden toezicht op marktdagen met de wijkinspecteur en drie of vier agenten. We begonnen om vier uur en droegen verplicht, zomer en winter, rijbroek, hoge schoenen en beenkappen tegen de stront.’

– Franklin Tombeur, agent rond de veemarkt in ’70-’75 –

‘Op de hoek van de Ossenstraat en de Puinstraat was een winkeltje met kranten, boekjes en snoep. Daar is (op woensdag 11 april 1990) een koe binnengelopen die ontsnapt was. Dat was een groot verlies voor de brave uitbater. De houten vloer is ingestort en het beest viel de kelder in en kon er niet meer uit. Ze hebben het afgemaakt.’

– Irène Van Bastelaere –

‘Onze inspecteur, die rondliep met een kepie, die typische grijze stofjas, zwarte rubberen laarzen en een stok net zoals de beestenkoopmannen, zei me dat, als er iets was dat niet volgens de regels was, ik bij hem terecht kon. Boetes werden niet uitgeschreven – die mannen hadden pakken geld, wat kon de veehandelaars een boete van twintig frank schelen, maar de inspecteur ging dan bemiddelen.’

– agent Franklin Tombeur –

‘Ik heb enorm veel stoelen geschuurd op woensdag na school. Zowel bij tante Alida als nonkel August en tante Margriet, die allemaal een zaak hadden rond de veemarkt. We staken de pikkels in vier emmers water zodat het beetje afweekte. Ik deed dat graag.’

– Juliette D’Havé –

‘Mijn moeder ging met haar vriendin wel eens iets drinken in het café op de hoek van de Kazemattenstraat, waar nu appartementen staan, terwijl de vaders naar het voetbal gingen. Wij mochten mee. Als ze Elexir d’Anvers hadden gedronken, kwamen ze blij thuis. Beenhouwer Guido Coppens leverde elke woensdag zeer lekker gehakt voor de pistolés.’

– Dirk ketelaere –

‘Na een bepaald belsignaal mochten er geen kalveren meer op de wagens staan. Dan deden we onze ronde in de straten die vol stonden met kleine en grote beestenwagens en we meldden aan de inspecteur: “Daar staat nog een camion met een dier op.” “Heb je de plaat genoteerd? Heb je de naam?” en hij nam de zaak over. Niet dat hij zich liet omkopen met koteletten, maar met het reglement alleen kom je er niet. We leerden niet te streng te zijn. Ze kenden mekaar en ze regelden alles onderling.’

– agent Franklin Tombeur –

Irène Van Bastelaere

Mijn familie is in 1930 in de Ossenstraat komen wonen. Ik was nog klein. Er waren toen negen beenhouwers in de wijk en een heleboel goed draaiende winkeltjes. De mannen van de markt, de grossisten en veekoopmannen waren fatsoenlijke lui. In de nacht van maandag op dinsdag sliepen we niet. De mannen kwamen binnen met de beesten. Ze zetten ze op onze koer en als ze niet verkocht waren, bleven ze staan tot de volgende marktdag. Dan gaf de knecht ze eten en maakte de boel schoon. Ieder café had zijn cliënteel. In Café Zaffelaere kwamen mensen van Scheldewindeke, Oosterzele en omgeving. We hadden ook veel vreemde klanten. Er waren Franstalige en Duitssprekende beestenkoopmannen en veel Hollanders. Op de Visitatie had ik het diploma van secretaresse behaald. Mijn moeder had daarop aangedrongen. Ze vroeg ook dat iemand van ons zou helpen in het café. "Ik zal dat wel doen", zei ik en ik zit hier nu nog. Toen ik een kind was, hadden we zeven gastenkamers. Vaak bleven klanten uit Eeklo slapen omdat ze geen vervoer hadden. Toen mijn ma gestorven is, in de jaren zestig, heb ik de zaak overgenomen, op mijn eentje. Mijn moeder kookte, ik heb dat niet gedaan. Ik had ook geen pensionaires. Ik gaf hen wel boterhammen. Ik heb het altijd graag gedaan. Toen de betalingen nog cash gebeurden, kwamen ze binnen met een pak geld in gazettenpapier en ik bewaarde het onder de toog, zonder te tellen! Volk, volk, volk is alles wat ik gekend heb. Daar kan ik moeilijk afscheid van nemen. Toen de markt gestopt is, heb ik op de tanden moeten bijten. De baskuul heb ik verkocht. Op vrijdag zijn er nog lang mensen van de vleesmarkt blijven komen om een glas te drinken en te kaarten.

Lou (Jozef) Van Germeersch

Bijna veertig jaar lang had ik in het slachthuis mijn eigen zaak in slachtafval. Ik was de 'koppenman'.

Bij het slachten werden de dieren omhooggetrokken. De darmen en longen werden eruit gehaald en de koppen afgesneden. Na keuring mocht ik die meenemen. Ik kapte de koppen open met mijn bijl en haalde de hersenen eruit. De groothandelaars wilden die terug om ze te verkopen aan de beenhouwers. Dan waste ik de koppen met water en voerde ze op mijn kar naar huis. De dag nadien beende ik de koppen uit en het vlees ging naar de fabriek. Daar verwerkten ze het tot goedkope salami of cornedbeef. Later vroegen ze me om ook het tandvlees eraf te doen. Dat draaide ik dan door de molen als hondenvoer. Het vlees van de kaken is zeer lekker als stoofvlees, weinig mensen weten dat.
Het openkappen van de koppen deed ik in drie keer. De hoorns moesten eraf. Ik sloeg één keer, draaide de kop om op het kapblok, kapte een tweede keer – normaal drie keer – maar let op, mijn bijl woog wel zeven tot acht kilo.
Ik betaalde pacht voor mijn plaats in het slachthuis. Ik heb in het poortgebouw gezeten en op de hoek. De plaats waar ik werkte, was hygiënisch gezien niet in orde, maar toen werd zo nauw niet gekeken. Op maandag gingen minstens 150 koppen door mijn handen, op andere dagen twintig tot vijftig. Ik verdiende zeer goed mijn boterham. Ik deed mijn werk graag en ik had er veel vrienden. Natuurlijk was het ook een vuil werk. En het waren lange dagen. Van 's morgens vroeg tot het einde van het slachten om vijf, zes uur. Daarna moest ik de boel nog opkuisen, dikwijls tot zeven of acht uur 's avonds. En dan had ik thuis nog werk. Maar ik was dat gewoon, ik sliep weinig.

Raymond Stadius

Ik had een beenhouwerij in de Gasmeterlaan. Mijn vader Richard is er in 1929 mee begonnen in een werkmanshuisje.

Als jongen mocht ik mee naar het slachthuis. Een paardenkar bracht het vlees naar huis. Het halve beest werd aan een katrol opgetrokken, dat was telkens een belevenis. Later liet vader wekelijks een stier van duizend kilo slachten, samen met een beenhouwer uit de Sleepstraat. Dat was de naoorlogse periode: iedereen was gelukkig met het vlees en de charcuterie.
Ik ging op maandag, dinsdag en woensdag naar het slachthuis om er van grossisten runds- en varkensvlees te kopen. Op de markt stonden mensen met kraampjes met verpakkingen en snaren om worsten te draaien.
Je kon er alles vinden. Op vrijdag werd op de veemarkt charcuterie verkocht, maar dat maakte ik altijd zelf. Rond de Machariuskerk was er een vleesmarkt, waar vlees in kleinere delen te koop was. Het was weinig hygiënisch, toch kwamen er veel particulieren op af.
De sluiting van het slachthuis maakte het voor ons moeilijk om aan materiaal te geraken. 'Gekookte uier', van de koe, was nog moeilijk te vinden, net als vette darmen, van varkens. Voor bloedworst gingen we met een kan naar het slachthuis en snel hadden we liters vers bloed. En van Lou, die de koppen uitbeende, kochten we vlees voor honden.
De hormonen hebben me met een kater achtergelaten. We zagen het vlees achteruitgaan, maar we wisten niet wat er aan de hand was. Bij het versnijden bleef het vlees bloeden, de bereidingen lukten niet meer, we troffen afgebroken naalden aan in de nek van varkens. We meldden het aan de veeartsen, maar we konden het niet oplossen. Dat was het meest spijtige in dit vak dat ik heel graag gedaan heb.

Georgette Van Geertruy

Op een dag kwam mijn man thuis en zei "Ik heb een café overgenomen."

Ik was beschaamd. Ik kende niemand, ik ging naaien, maar ik heb het geleerd. Ik heb veertig jaar café gehouden.
Op dinsdag was er beestenmarkt. Ik opende het café om drie uur. Dat was zeer vroeg, maar dat went. Er waren in de Slachthuisstraat vijf cafés met stallingen en aan de overkant twee. Het Landbouwershuis kon geen beesten plaatsen omdat onze stallen te smal waren.
Die mannen kregen eerst soep met boterhammen. Er werd veel gegeten want ze waren al van de vorige avond op weg. Wanneer ze rond acht uur van de markt moesten, kregen ze pistolets met kaas of hesp. Een tas koffie met een druppel in, dat deed deugd als ze daar in de kou moesten staan. Daarna deden ze zaken aan hun tafeltje en gingen naar huis.
Slachters wilden soms testen of het vlees van hun beest mals was en kwamen met een stuk om te bakken vooraleer het aan een slager te verkopen. Mijn dochter zette liters koffie en ik kocht een kist appelsienen want ze wilden vers fruitsap.
Mijn man deed in verzekeringen tegen de lintworm. De verzekering kostte 10.000 frank, 80.000, 130.000 of 150.000. Als een beest afgekeurd werd, werd een deel terugbetaald.
Mijn man regelde ook de reclame voor het boekje van de Vette Os, de wedstrijd op de paasmarkt. Alle handelaars deden met plezier mee. Op een keer zat de eigenaar van het winnende dier tijdens de keuring in mijn living te wachten. Toen bleek dat hij gewonnen had, vloeide de champagne en was het groot feest. Het was hard werken, maar het was de beste dag van het jaar.
Toen ik in 2006 stopte, heb ik de klanten gemist. Het was een mooie tijd, veel mooier dan te gaan naaien.

Luc Rosseel

Ik ben in 1968 in de Krediet-bank op de beestenmarkt begonnen en ik heb er bijna dertig jaar gewerkt.

Het kantoor is gesloten in 1996. Ik heb daar veel meegemaakt. Er werden op dinsdag soms 2.000 tot 2.500 beesten verhandeld. De betaling gebeurde met veemarktbonnetjes. De bonnetjes waren in drievoud, wit, geel en rood.
Het rode was voor de bank: het was de opdracht van de verkoper aan de koper, daarop stond het gewicht van het beest en de prijs, en eventueel -100 frank, de prijs van de verzekering voor de lintworm. Ik was kassier. We rekenden uit en betaalden uit. Op elke verkoop kregen we een commissie. Tegen de avond hadden we twee grote tafels vol veemarktbonnetjes. Cliënten die moesten betalen, moesten we debiteren. 'De carré' heette dat: credit en debet moesten op het einde van de dag gelijk zijn. Maar we hebben dikwijls tot zeven, acht uur moeten doorwerken om te zoeken naar een fout. Ik heb dat altijd graag gedaan. Het moest tot op de frank kloppen.
In het begin vertrouwden de boeren de bank niet. Daarom moesten we veel geld in huis hebben, want ze kwamen hun geld opvragen.
Andere banken en kassen hadden geen eigen kantoor, maar hadden een loket in de cafés. In Het Gouden Hoofd (Slachthuisstraat 104) staat nog altijd het bureautje van Bank Vanderperre. We betaalden ook dieren uit voor de cliënten van die banken, maar we "compenseerden" dat bedrag dan, want we moesten ons geld hebben, hé.
We liepen dus dikwijls op straat met veel geld op zak.
Het geld zat meestal in een plastic zakje, maar toen we eens inspectie hadden, moest ik het in een plofkoffer steken.
Dat viel pas op. "Luc, zijt ge met geld op stap, ja?", zei een buur die op straat stond te praten.

‘De gewone mensen kwamen iets drinken op vrijdag nadat ze vlees gekocht hadden. We lachten soms dat ze meer verteerden in het café dan aan vlees. Soms kwamen ze met een taxi. Veel mensen maakten er hun uitgaansdag van.’

– Georgette Van Geertruy –

‘Ik was 25 jaar toen ik van mijn chef Gentse editie Het Volk een bijzondere opdracht kreeg. Een verslag maken van de Vette Os. De collega’s gniffelden, maar ik maalde er niet om. Op de Beestenmarkt was het druk. Koeien stonden in een modderstront te loeien en boeren kwamen keuren. In hun grijze kiel, met een pet op en met een lange stok in de hand keurden ze de dikbillen. “Kom maar mee, iefrouwke, de beesten zullen u niets doen.” En ik stapte mee en hoopte dat ze met hun stok mijn achterkant niet zouden keuren. Op de prijsuitdeling in een café kreeg ik – zowat het jongste “journalistje” – een ereplaats. Er werd gebruld, gegeten en gedruppeld en oudere collega’s, dank aan Jozef Speeckaert en Berten De Keyzer, legden een beschermend cordon rondom mij. Ik was in de war toen ik terugkwam in de lokalen van de Forelstraat. Maar … de missie was geslaagd.’

– Sonja Vanoutryve –

‘In een vroeger beluik in de Spanjaardstraat (nu Spaanskasteelplein) werden in de achterbouw van café Zomergem salami’s, hespen en “bloende” Saucisson de Boulogne (paardenvlees gemengd met varkensvet en kruiden) verkocht.
Hier ligt de basis van het vleesbedrijf “Ter Beke” in Waarschoot.’

– Dirk ketelaere –

‘Er waren drie bordelen waar de boeren eens konden gaan uitslapen. Ook die zaken zijn verdwenen met de markt, dus misschien hebben ze er ook van kunnen leven.’

– Kina Van Geertruy –

‘Onze eerste vrouwelijke collega in debank heette Carine. “Moet je naar de beestenmarkt?! Ge gaat wat tegenkomen”, waarschuwden haar collega’s haar. “Allemaal vloeken en niet van de vrouwen kunnen blijven!” Maar ik begroette haar.
“Zijde gij dat zoetje dat ons komt helpen”, zei ik en het ijs was gebroken. Ze heeft hier altijd graag gewerkt.’

– Luc Rosseel –

‘Mijn neef Robert Zaman (92) vertelde me dat bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog op het Sint-Pietersplein een Duits circus stond. Het circus moest onmiddellijk de deuren sluiten en de dieren werden in beslag genomen. In het slachthuis werden alle dieren, zoals leeuwen, tijgers, paarden enzovoort, geslacht. Maar de grote dieren, zoals olifanten en kamelen, werden gestald in Het Gouden hoofd. Men wou ze enkele weken later naar Duitsland overbrengen. Tante Alida, de moeder van Robert, bracht de olifanten toen een mand “oud brood” en daarbij greep de olifant met zijn slurf de mand en speelde zowel de mand als het brood naar binnen.’

– Juliette D’Havé –

‘Bedriegers waren het soms wel: beesten die gewogen werden met een zak natte jutte over de kop. Of ze gaven de beesten de dag voordien extra veel eten en zorgden dat ze niet konden kakken, zodat ze meer wogen. Maar die mensen waren bekend bij de kopers en die praktijken groeiden eruit. Ik hoorde mijn vader altijd zeggen: ‘Die koopman kan je vertrouwen. Het is goede waar en correct geleverd.’’

– Raymond Stadius –

Marc Meerschaut

Na mijn legerdienst hebben ze mij gevraagd om als bediende te werken voor het syndicaat van de Verenigde Beenhouwers van Gent.

Mijn eerste dag, 2 december 1970, zal ik nooit vergeten: ik moest gegevens van een bord afschrijven terwijl de dieren, grote stieren en vaarzen, dood naast mij neervielen. Dat was schrikken.

Het syndicaat, officieel de Koninklijke Beroepsvereniging van de Verenigde Vleeshouwers van Gent, had toen vijf mensen in dienst. De twee slachters voerden na het slachten de kwartieren met een vrachtwagen naar de slagers. Twee andere mannen haalden met een steekkar de huiden van de dieren op. Ze brachten die naar ons magazijn in de Jozef Paelinckstraat. Daar werden ze opgeslagen tot ze voor een goede prijs verkocht konden worden. Dan betaalde ik de leden uit. Ook deed ik hun btw-administratie. Er waren toen 500 leden van wie er 160 hun btw door mij lieten doen. Toen het slachthuis gesloten werd, verloren de slachters hun werk. De huidenhandel is nog enkele jaren voortgezet, maar dan is het magazijn ook gesloten. Ik heb nu een kantoor in de Gandastraat. Het aantal leden is sterk gedaald, maar ik verzorg nog altijd de btw van 150 leden en we geven veel informatie. Samen met het Federaal Voedselagentschap (FAVV) geven we een gids uit met reglementen voor beenhouwers. Het FAVV komt onaangekondigd controleren. Vroeger controleerden de veeartsen van het slachthuis ook de slagerijen. Dat was even streng, maar meer persoonlijk. De landsbond helpt slagers ook bij juridische problemen (zoals slechte betalers of charlatans met reclamecontracten). Op 1 mei 2015 ga ik met pensioen, maar het bestuur heeft me gevraagd om op zelfstandige basis voort te doen.

Norbert Van Speybroeck

Ik had 27 jaar een slagerij in de Wondelgemstraat.

Als jongen van veertien kwam ik op leercontract bij een slager in Gent. We kregen les in de Tarbotstraat en met een triporteur haalde ik in het slachthuis vlees van noodslachtingen op. Daarmee leerden we uitbenen en versnijden.
Ik heb me altijd ingezet voor de vleeswereld, als lesgever en rond de veemarkt met de organisatie van de wedstrijd van De Breidelszonen. De vereniging heette de Koninklijke Maatschappij De Breidelszonen, maar men noemde het altijd de wedstrijd van de Vette Os. De os had er weinig mee te maken, het waren vooral stieren en vrouwelijke dieren. De wedstrijd vond plaats rond Pasen. De week voor Pasen was de finale in Anderlecht. Drie weken ervoor was het in Zomergem, veertien dagen voor Pasen in Gent. Daartussen zat nog Antwerpen. Op zondag kwamen de beesten vroeg toe. Ze werden gewassen en dan gekeurd in reeksen. Veel beenhouwers kochten een prijsbeest voor de naam van hun beenhouwerij.
Als bestuurslid van de Beenhouwersbond zat, werd ik ook gevraagd voor het bestuur van De Breidelszonen. We hebben de vereniging nieuw leven ingeblazen. We hebben de beenhouwers erbij betrokken en hielden wedstrijden voor koude schotels en fondueschotels – dat was toen nieuw. De mooiste schotels werden geëxposeerd in het slachthuis. Daar kwamen veel mensen naar kijken.
Toen werd het slachthuis gesloten. We wilden met De Breidelszonen heel graag ons honderdjarige bestaan vieren en met verenigde krachten zijn we daarin geslaagd. We zijn uitgeweken naar Syntra (toen IMOV) in Sint-Denijs-Westrem, in een tent. Maar we konden dat niet blijven doen. Je moet een achterban hebben om zoiets te blijven organiseren.

André Huysman

In mijn derde jaar veeartsenijkunde, in 1956, vond de les 'vleeskeuring' van professor Leon De Deken plaats in het slachthuis.

Boven de laboratoria waren leslokalen. De studenten gingen wel eens een pintje drinken in café De Zwarte Ram.
In de eerste jaren dat ik een praktijk opstartte, kwam ik nog twee dagen per week in het slachthuis keuren. Dokter Paul Van Hende was toen hoofdkeurder en hij werd directeur. Hij was zeer streng en vond van tijd tot tijd een lintworm, waardoor men hem 'de Lintworm' noemde. De andere keurder was Arsène Vandermander. Dat was een gezellige collega die veel wist en wij, jonge snaken, waren zeer benieuwd om zijn avonturen in het slachthuis te horen.
Keuren was groepswerk. Iemand deed de levende keuring, een andere de ingewanden, een derde de karkassen. De eindbeslissing lag bij Van Hende en Vandermander.
In 1986 ben ik hoofdinspecteur geworden voor het IVK (Instituut voor veterinaire keuring) in het Meetjesland. Dat moest de EEG-richtlijnen voor de slachthuizen laten toepassen. Ik heb dat gedaan in Eeklo en in Oedelem. Toen heb ik gemerkt dat het slachthuis van Gent problemen had, omdat het niet kon voldoen aan de richtlijnen. Daardoor mocht men het vlees niet afstempelen voor de export en werd het minder waard. Kooplui en slachters trokken weg naar slachthuizen die wel mochten afstempelen. In korte tijd werd het slachthuis zo verlieslatend dat de stad besliste ermee te stoppen. Ondertussen was Arsène Vandermander directeur geworden. Hij heeft een waterzuiveringsstation laten installeren, maar het werkte niet. De Schelde zag rood van het bloed uit de installatie. Er is een EEG-inspectie geweest en ze moesten meteen sluiten.

Ignace Mottart

In 1981 ben ik als elektro-mecanicien bij het slachthuis en de veemarkt begonnen.

Het is een van de slechtste ervaringen uit mijn carrière geweest. Ik had met geavanceerde technologie gewerkt bij Volvo Europa. Alhoewel men al gemoderniseerd had, was die 'moderniteit' voor mij zeer confronterend. Er heerste bovendien een platvloerse mentaliteit vanwege het stadsbestuur die vandaag niet getolereerd zou worden. Dat was veel erger dan de achtergebleven techniek. Ik heb mijn best gedaan om de installaties draaiende te houden. Met mijn collega's en met de slachters heb ik nooit problemen gehad. Het waren leuke collega's. We moesten aanvaarden wat mogelijk was. Ik heb meegewerkt aan de plaatsing van de waterzuiveringsinstallatie onder het poortgebouw. Die werd geregeld afgezet omdat de chemisch producten die ervoor nodig waren, te duur waren, waardoor ongezuiverd water in de Leie is gestroomd. Men heeft dat ontkend en zelfs kraantjeswater naar buiten laten lopen toen er controle was. De controlerende overheid heeft dat ontdekt en dat was de aanleiding tot de sluiting.

Er waren al koeien in de stallen van het slachthuis gebracht, toen ik die maandagmorgen telefoon kreeg. Ik moest alles afleggen, elektriciteit, perslucht, water, koeling, alles.

Ze hebben die dag een andere oplossing voor hun dieren moeten zoeken. Na de sluiting heb ik meegewerkt aan het veilig stellen van de omgeving, maar daarna wou ik niet meer blijven.

Voor de medewerkers van de stad Gent, een tiental mensen, was een andere plaats bij de stad gezocht. Sommigen gingen met pensioen, een lasser kon elders lassen, ik kon elders als elektrotechnicus aan de slag. Vrijwel niemand vond het erg.

Dirk ketelaere

Ik groeide op in de Sint-Machariusstraat. Op weg naar het parochieschooltje in de Kasteellaan kwam ik vaak beestenwagens tegen.

Af en toe ging een dier lopen. Ik herinner me een ontsnapte stier. Daar was mijn moeder heel bang van. Ik herinner me ook het feest van de 'Vette Os'. Dat was een belevenis in de wijk. Er liepen fanfares rond, en je kon de prijsbeesten zien, mooi gewassen en versierd. Je kon dan het slachthuis bezoeken en noodslachtingen zien. Het was wel een arme wijk met veel beluiken. De huisjes achter de kerk zijn gesloopt omdat er plannen waren om het slachthuis uit te breiden.
Toen ik trouwde, konden we een huis huren in de Ossenstraat. Dat leek interessant want burgemeester Jacques Monsaert had plannen om de buurt op te waarderen. We werden echter snel met de ongemakken van de veemarkt geconfronteerd. Als we naar het werk wilden vertrekken, konden we niet buiten. De dieren kwamen dan terug van de markt en ze lieten die beesten in troep lopen. Dat was schrikaanjagend. En de vrachtwagens werden steeds groter.
In 1985 is de wijk herwaarderingsgebied geworden.
De stuurgroep, waar ik deel van uitmaakte, zag in dat het niet haalbaar was om de veemarkt te behouden. In 1983 of '84 zijn er op de markt twee boeren doodgestampt. Dat hebben we aangehaald om erop te wijzen dat een slachthuis niet thuishoort in deze groeiende wijk.
Als we directeur Vandermander voorstellen deden voor een betere verstandhouding, stond hij daar niet voor open.
De hygiënische omstandigheden waren catastrofaal.
De reinigingsdiensten spoten de straat proper, maar tijdens de strenge winters in de jaren tachtig bleef alle mest en sneeuw liggen. Ik voelde me in de middeleeuwen.

Frank Beke

In 1985 is Sint-Macharius stadsherwaarderingsgebied geworden – dit was een wijk met veel problemen, zeker zolang het slachthuis bestond –, maar de eerste jaren gebeurde er weinig.

Pas toen het stadsbestuur van Gilbert Temmerman vanaf 1989 volop inzette op de negentiende-eeuwse gordel, kwam er schot in de zaak. Ik was toen schepen van Ruimtelijke Ordening en Openbare Werken. We hebben het slachthuis afgebroken. Alleen het poortgebouw is blijven staan. En we hebben de veemarkt afgebroken. Op die plaats werd een sociale woonwijk gebouwd met een grote inbreng van de private sector. Het Sint-Baafsdorp had zeker beter gekund, maar van de bewoners heb ik toch ook gehoord dat het voor hen een hele vooruitgang was om hier te kunnen wonen.
In 1997 is de fly-over afgebroken. Die heeft twintig jaar zwaar op de wijk gedrukt. Doordat de renovatie pas in de jaren negentig begonnen is, heeft de wijk vrij veel groen en speelruimte voor kinderen. Soms noemt men het een modelproject: door de grote extra ruimte die we ter beschikking kregen, was er minder verdringing van de oorspronkelijke bewoners. Er zijn hoger opgeleide jonge gezinnen gekomen, maar de oudere bewoners zijn kunnen blijven en er is nog een etnisch gemengde bevolking.
De herwaarderingsgebieden werden begeleid door stuurgroepen waarin bewoners zaten, naast ambtenaren en politici. Ik vond dat zeer goed. De onderliggende gevoelens komen in zo'n stuurgroep naar boven.
Als burgemeester en schepen van Cultuur heb ik de abdij moeten sluiten. Het was een dure aangelegenheid en er kwamen amper mensen. We hebben er toen voor gekozen te investeren in de grote musea. Het is schitterend dat de buurt de site nu openhoudt.

‘Als er een koe ontsnapte, liepen ze er met veel mensen achter om ze te pakken te krijgen. Er werd niet snel geschoten. Want als een dier geschoten werd, werd dat een noodslachting en dan kon dat dier niet meer verkocht worden.’

– agent Franklin Tombeur –

‘Op een woensdag kwam er eens een varken het café binnen en het liep tot in de keuken. We kregen het moeilijk buiten. Een ander beest stampte de poort open en is tot achteraan gelopen. Ik had daar twee frigo’s en drie diepvriezers staan. Er was veel schade, maar ik heb die vergoed gekregen. Ik moest er wel zelf achter zitten.’

– Georgette Van Geertruy –

‘In de Slachthuisstraat was er een vilbeluik, een luik in de muur van het slachthuis waar de politie de kadavers die ze hier en daar ophaalde, in kwijt kon. Iedereen kon dat luik openen.’

– agent Franklin Tombeur –

‘Op dinsdag gingen we eten bij madame Georgette. Toen het nog heel druk was, aten we zo tijdens het werk. Guido, de beenhouwer, bracht ons een bord met een biefstuk en een pak frieten erop. Toen het minder druk werd, aten we in ploegen in een café.’

– Luc Rosseel –

‘Wat me trof in het begin – maar je wordt dat rap gewoon – is de manier waarop ze met de dieren omgingen. Ze klopten erop en hard. Om een koe op een camion te krijgen, draaiden ze aan haar staart. Dat doet blijkbaar pijn. Of ze staken de stok tussen haar achterpoten en dan schoot het dier vooruit.’

– agent Franklin Tombeur –

‘Het slachten ging door in de Tweede Wereldoorlog. Een koe kalfde zeven, acht keer (tegenover maximaal vier keer nu). De koeien moesten telkens opnieuw drachtig worden, want het vlees was nodig. De Duitsers legden beslag op het vlees.’

– Juliette D’Havé –

‘In het slachthuis hadden de agenten een lokaaltje, met aan de wand zinken tabletten en enkele tafeltjes met een mikablad uit de jaren vijftig om hun boterhammen aan te eten. Maar we gingen meestal in de cafés eten, omdat de stank in het slachthuis niet te harden was.’

– agent Franklin Tombeur –

‘In de naoorlogse periode kwamen kinderen en mensen vers geslacht bloed drinken om te versterken. Ze kwamen onder begeleiding naar het slachthuis. Ik heb dat nooit gezien, maar heb het horen vertellen van mijn vader.’

– Raymond Stadius –

‘Mijn grootmoeder vertelde dat op de boerderij na een noodslachting het vlees in de kokende olie werd gedompeld en dat vlees werd opgehangen. Daar lag dan een goede laag vet over. Als ze onderaan begonnen te snijden, konden ze telkens een goede verse biefstuk snijden, ook al was het vlees al een week oud.’

– Juliette D’Havé –

‘Er waren rond de markt enorm veel rijke mensen, maar bijna allemaal zijn ze arm gestorven. Ze hebben grote sier gevoerd, maar zijn eraan ten onder gegaan.’

– Raymond Stadius –

Mira
miro

HET KLOPPENDE MIDDENSTANDSHART VANDAAG

Yves Cannaert

Vleeswinkel Cannaert
Slachthuisstraat

Vleeswinkel Cannaert is een van de twee vleeshandelszaken die de Machariuswijk twintig jaar na de sluiting van veemarkt en slachthuis nog telt. Zaakvoerder Yves Cannaert maakte die sluiting niet zelf mee; hij nam vleeshandel Van Oostende, gespecialiseerd in rund- en kalfsvlees, pas rond 2000 over. Yves Cannaert: 'Mijn vader is veehandelaar en leverde veel dieren aan de Van Oostendes. Toen die de zaak wilden overlaten, raadde hij me aan hun zaak over te nemen.' Op dat moment waren de meeste vleesverwerkende zaken al uit de buurt verdwenen. Cannaert: 'De EU-normen maken het moeilijk voor uitsnijderijen in het stadscentrum. Zo moet je een ingang voor het inkomende vlees en een aparte uitgang voor het uitgaande vlees hebben. De meeste vleeshandels in de stad hebben die ruimte niet.' Om die reden werpt Cannaert zich nu op als vleeswinkel: geen groothandel die aan de EU-normen moet voldoen, maar evenmin een gewone slager. 'Wie een iets groter pakket van twee of drie kilogram rundsvlees wil kopen, is hier welkom. Honderd gram gehakt is wat weinig, maar voor de rest staat onze deur open.' Opvallend is dat op vrijdag heel de wereld – van Afrikanen over Aziaten tot Oost-Europanen – bij Cannaert komt inkopen. Daarmee geeft het verleden in zekere zin de toekomst de hand. In de slachthuisperiode was vrijdag de dag waarop Gentenaren in de wijk vers vlees kwamen kopen bij de vleesbedrijven. Vandaag komt het superdiverse Gent op diezelfde vrijdag bij Cannaert vlees kopen. Cannaert: 'Hoe dat komt? Hier kunnen ze nog producten als poten, soepvlees of organen vinden.' Cannaert stelt zich in op die nieuwe realiteit: al zijn vlees is halal.

John Vandaele

Jan Dewulf

't Gouden Hoofd
Slachthuisstraat

Ik had geen businessplan. Het is vanzelf zo gegroeid. Ik ben in cafés opgegroeid. Er werd gestudeerd op café, vergaderd, georganiseerd. Ik studeerde in West-Vlaanderen, maar kwam al in mijn studententijd naar Gent. Het was mijn tweede thuis. Ik haalde het diploma sociaal-cultureel werk, maar vond niet het soort werk dat ik graag wou doen. In '97 verhuisde ik definitief naar Gent. Ik woonde in de Lucas Munichstraat en leerde zo Het Gouden Hoofd kennen. Dat was het café-hotel van de veehandelaars, met zelfs een bank met twee loketbedienden. In 2003 kwam het pand te huur. Dat was een kans en het lukte!
Na negen jaar liep het huurcontract ten einde. We zochten een nieuw pand in de buurt. De ligging, net buiten het centrum, de betaalbaarheid, het feit dat het ons gelukt was hier een cliënteel op te bouwen, maakte dat we het mooie pand van Dyna-meat, enkele huizen verder, huurden. Daar waren een vleeshandel en een postkantoor in ondergebracht geweest. Het pand moest gerenoveerd worden. Het sleepte vier jaar aan om een stedenbouwkundige vergunning te verkrijgen. Het was een zware periode. We kregen weinig steun. Velen hebben het ons afgeraden. Ik ben blij dat ik het samen met mijn vennoten, Phil, mijn zoon, Tine en Stijn, heb volgehouden. Ik doe dit werk graag. Ik werk met een vaste ploeg van acht geëngageerde mensen, er is weinig verloop. Dit is een café met een gezicht, mensen kennen ons en wij kennen hen. Het lijkt vanzelfsprekend dat mensen die zo verschillend zijn, hier komen eten en drinken, aan dezelfde tafel zitten, spreken met elkaar, mekaar beter leren kennen en soms vrienden worden. Maar dat is niet zo. Het is mooi om te zien.

Hedwig Aerts

Kina Van Geertruy

Kapsalon Elle&Lui
Slachthuisstraat

Mijn ouders baatten in de Slachthuisstraat café Het Landbouwershuis uit, een van de vele cafés rond de markt. Ik ben opgegroeid in het lawaai en in de geur van drank. Dat was vaak bier maar op marktdagen toch vooral soep en koffie. Als klein kind kwam ik weinig in het café, maar toen ik wat groter was, werkte ik op drukke dagen mee van vier uur tot acht uur, tot ik naar school moest. Op school viel ik dan wel eens in slaap.
Het is een speciaal publiek. Ik moest mijn mannetje staan, kordaat zijn en hen van antwoord dienen. Maar dikwijls mocht ik schotels wassen, veilig in de keuken. Er waren altijd twee of drie politieagenten op de markt. Het waren altijd dezelfde, ze kenden de mensen en zorgden voor rust. Maar af en toe werd er toch gevochten. Hier opgroeien heeft mij misschien hard gemaakt. Ik vond dat allemaal normaal.
Tot mijn achttien heb ik geholpen. Toen ben ik met mijn kapsalon begonnen. In het begin was de markt er nog en ik heb nog boeren gehad die hun haar kwamen laten knippen.
De relatie met de bewoners van het Sint-Baafsdorp was eerst moeilijk: ze waren als een groep toegekomen en klitten aan elkaar. Ook het groen was er nog niet. Maar ondertussen zijn dat aangename buren geworden. De buurt hangt weer aan elkaar. Daarin hebben de mensen van het buurtcentrum een grote rol gespeeld. Ook nu nog spelen ze kort op de bal als er een probleem is. De meeste cafés werden overgenomen door Turkse mensen, maar zijn ondertussen in handen van meerdere nationaliteiten. De Turkse vrouwen, die in de beginjaren bij mij kwamen, gaan nu bij hun kapsters. In hun plaats zijn hier veel positief zelfbewuste jonge mensen komen wonen.

Ann Vantournhout

Marcel Van den Steen

Wild en gevogelte
Spanjaardstraat

Ik was de derde jongste van een gezin van veertien kinderen. Mijn vader was een van de grootste kippenslachters van het land. We zijn tussen de pluimen grootgebracht. Op mijn achttiende ging ik in de slachterij van mijn broer werken. Later in een ander bedrijf werd ik meester-slachter.
In ’78 kwam ik naar Gent en begon met mijn vrouw een groothandel in wild en gevogelte. We begonnen aan de Nieuwe Beestenmarkt. In 1981 kwamen we naar de Spanjaardstraat. In ’88 werd het hier te klein en we kochten een aanpalende winkel van beenhouwersmateriaal bij.
We verbouwden en openden in ’89. Dat was een goede ligging, bij het slachthuis. Beenhouwers kwamen zich hier bevoorraden. We leveren ook aan restaurants en grootkeukens. We verkopen ook aan particulieren, Belgen en mensen van allochtone afkomst, maar toch niet zoveel.
We importeren, versnijden en verkopen. We slachten niet. Het wild en gevogelte komt uit de Ardennen, Frankrijk, maar ook vanuit Nieuw Zeeland. Fazant en haas blijft het meest in trek. Maar er wordt nu ook meer groot wild gekocht zoals hert en everzwijn. Kwaliteit leveren vind ik belangrijk. Ik ben veeleisend daarin, vooral omdat de concurrentie groot is. Ik ben nu 68 jaar. Mijn vrouw die altijd met me meewerkte, is nu op pensioen. Maar mijn dochter en schoonzoon werken nog mee. Het is soms heel hard werken. Maar ik werk nog graag. Ik ben ervan overtuigd: werken is veel beter dan in uw zetel zitten. Het verleden komt niet terug, dus kijk ik nog naar de toekomst. Wel leer ik meer op korte termijn te plannen. Want het kan allemaal zo rap voorbij zijn. Ik hoop wel dat de zaak blijft bestaan, maar ook dat is relatief.

Hedwig Aerts

Ercan Alici

Café Hoekske Gandastraat

Café Hoekske heette vroeger Café du Commerce. Het is het enige overgebleven café in de Gandastraat. Sinds de sluiting van de veemarkt kende het café verschillende uitbaters, vertelt Ercan Alici, de huidige cafébaas. Ercan is van Turkse afkomst en komt van de andere kant van de Dampoort. 'Ik ben hier vroeger dikwijls geweest en zag de uitbaters elkaar opvolgen. Toen ik vernam dat het over te nemen was, heb ik toegehapt. Dat was in 2013.' Momenteel ontbreekt het naambord van het café omdat andere investeringen voorrang kregen. Zo moest Ercan, nochtans huurder, zwaar investeren in het plaatsen van dubbele beglazing. 'Tegen de geluidshinder: het was dat of stoppen.' Ercan plaatste ook acht grote schermen voor het spelen van Playstation. 'Alleen zo kan ik jongeren aantrekken', zegt hij. 'Het is niet makkelijk om het café goed te doen draaien. Hier is weinig passage. Er komen vooral mensen uit de buurt, en mensen uit mijn kennissenkring. Turken, Belgen, Marokkanen, ze zijn allemaal welkom. We draaien lange uren, zeven dagen per week, om rond te komen.' Als we op een zaterdagavond op bezoek gaan, is er inderdaad veel en divers volk: 'ouwe Belgen' uit het Sint-Baafsdorp dansen op een Vlaamse schlager, jonge Turken snookeren, Marokkanen spelen een bordspel en beneden is jeugd bezig op de schermen. Johnny, een ancien onder de bezoekers die de tijd van de beestenmarkt nog heeft meegemaakt, heeft sympathie voor Ercans inzet: 'Die jonge gasten zitten vaak uren op de speelmachines maar consumeren weinig. Dat was anders in de tijd van de beestenmarkt. De veehandelaren bulkten van het geld: ze gaven dikwijls een *tournée générale*. Dat is nu zeldzaam.'

John Vandaele

158

Tuncer Mavzer

Buurtwinkel Ossenstraat

Mijn vader migreerde in 1973 van Piribeyli op de hoogvlakte van Anatolië naar Gent. Een jaar later vertrok ook mijn moeder naar België samen met haar zes kinderen, alleen mijn jongste broer Taner werd hier geboren. We vonden een huis in Ledeberg, waar mijn familie nog altijd woont. Ik ging naar het Sint-Gregoriuscollege, volgde daarna drie jaar Latijnse en dan een jaar elektromechanica. Toen ik achttien was, kocht ik een winkel op de hoek van de Slachthuisstraat en de Ossenstraat. Ik verhuurde die en ging zelf drie jaar werken 'in den textiel' om mijn winkel te kunnen betalen. Twintig jaar geleden, in 1995, nam ik de winkel – toen nog met een eigen bakkerij – zelf in handen. In mijn ogen geen 'Turkse winkel', wel een echte buurtwinkel die een stuk van iedereens keuken zou moeten zijn, voor kleine dagelijkse boodschappen, een soort van grote voorraadkast waarin je gewoon binnenloopt, waarin je je thuis voelt. Dat is heel belangrijk in mijn winkel, ik vind dat die sociaal contact moet stimuleren. De wijk is sinds ik hier woon, natuurlijk wel veranderd. Zo zijn de echte Turkse cafés van vroeger waar domino werd gespeeld, nu allemaal verdwenen. En er is in onze wijk gedurende de laatste jaren een meer gemoedelijke dorpsatmosfeer ontstaan die het intercultureel samenleven een boost heeft gegeven. In mijn winkel passeren alle mensen, alle kleuren, leeftijden en talen (zelf spreek ik intussen dankzij die smeltkroes zes talen) en ik zie dat dan ook van dichtbij evolueren. Ik blijf hier werken, Gent is mijn thuis. En waarvan droom ik nog? Weer gaan studeren, ooit wou ik leren vliegen, nu misschien eerder iets met tekenen en creatief bezig zijn.

Bart D'hondt

Marc en Lydia Martens

Verhuur carnavalkledij Ossenstraat

Marc en Lydia zijn in 1972 in de wijk komen wonen. Ze waren conciërge in de drukkerij NICI, op de Lousbergskaai. NICI was een grote handelsdrukkerij. De wetboeken van Storme werden er gedrukt. Marc was er letterzetter tot in 1980. Toen ging de drukkerij failliet.
In 1980 verhuisde het paar naar de Ossenstraat. Daar begonnen ze met het verhuren van carnavalkledij. In feite nam Lydia de handel over van een oude dame uit de wijk Meulestede voor wie ze al jaren carnavalkledij herstelde. 34 jaar later verhuurt ze – in bijberoep – nog altijd kledij. Maar de zaken gaan minder goed dan vroeger. 'Tot in de jaren zeventig en tachtig kon je van deze job leven', zegt Lydia. 'Toen had je nog een carnavalstoet in Gent. We hadden veel klanten op de Brugse Poort. Daar waren vele cafés en zalen waar er verkleedpartijen werden georganiseerd. Toen die wegvielen, zagen we onze omzet meteen dalen. Het gemeenschapsleven boert achteruit. Ook de 100-dagen zijn verminderd. Nu zijn onze hoogdagen 'het bal 1900' in de Gentse Feesten, Halloween, Sinterklaas en de Kerstman.'
'Of de buurt veranderd is? In 1980 kochten we ons huis in de Ossenstraat voor 700.000 frank. De eigenaar wou zijn vijf aanpalende huizen in één pakket verkopen voor 2.500.000 frank. Onvoorstelbaar. Net als het aantal handelszaken toen in de Ossenstraat. Er was een bakker, een fietshandelaar, een verfwinkel, een vrouwenkapster, twee cafés, twee groentewinkels, een slager en een melkwinkel. De stad heeft veel geïnvesteerd in de wijk. Er zijn veel jonge mensen gekomen. Het sociaal contact is goed. Ge kunt vaak een *klapke* doen als ge buitenkomt. Het is hier fijn wonen.'

Jos Vanherreweghe

160

Elsie Dierickx

Huisarts
Ossenstraat

Op een van zijn dagelijkse wandelingen passeerde mijn vader langs De Korf, een leegstaande kruideniers-winkel in de Ossenstraat. Een telefoontje, een vlugge blik en ik had mijn praktijkruimte. Opgegroeid op 't Heilig Kerst, school gelopen in de Sleepstraat, de Wispelbergstraat en de Voskenslaan, afgestudeerd aan de Gentse universiteit, werd ik in 1993 huisarts in Sint-Macharius, op een boogscheut van de plaats waar ik opgroeide. Al vlug had ik een heel gediversifieerd patiëntenbestand, toen nog uit de wijk, nu gespreid over een veel groter gebied. Ik ben immers 'meeverhuisd' met mijn patiënten. Van mijn keuze voor deze locatie heb ik nooit spijt gehad. Een multiculturele buurt als deze staat borg voor variatie en verrijking. De band tussen dokter en wijk, intussen twee generaties patiënten, is steeds sterker geworden: ik ben een buurtbewoner met twee petjes op, op het ene moment een dokter die niet alleen heelt maar ook in alle discretie een luisterend oor biedt en wanneer nodig een waarschuwende vinger opsteekt, op het andere moment een gebuur tussen de geburen, meelevend tussen de ditjes en datjes. Want uiteindelijk werk ik hier niet alleen, ik leef hier (de tientallen nieuwjaarskaartjes en geboortekaartjes op de kast spreken eigenlijk voor zich). De buurt is mijn thuis waar ik me goed voel. Ik werk ook al twintig jaar in het Kind en Gezin-centrum van Ledeberg, en daar ondervind ik keer op keer dat we het in onze wijk verhoudingsgewijs echt wel goed hebben. Ik heb dan ook geen plannen om hier ooit te vertrekken, ik heb hier mijn stek gevonden. En over mijn opvolging, binnen vele jaren, lig ik nog lang niet wakker, leven doen we nu!

Bart D'hondt

Selim Dogan

Universal Auto Spares
Ossenstraat

Ik ben in de Ossenstraat geboren en heb als kind de veemarkt nog meegemaakt. Dat was een mooie tijd. Als we op woensdag van school kwamen, mochten we helpen om de koeien weer op de camions te krijgen. Dan kregen we wat drinkgeld. We speelden vaak rond de markt. Meer dan twintig kinderen hingen daar veel rond. Dat kan nu niet meer, al kunnen de kinderen hier nog wel in het Astridparkje terecht.
Na mijn studies aan het KTA Lindenlei heb ik in 2003 achter het huis van mijn ouders mijn zaak opgericht. Mijn moeder woont hier nog, maar vader is twee jaar geleden overleden. Alle kinderen zijn uitgezwermd rond Gent. Zelf woon ik in Knesselare met mijn vrouw, mijn dochtertje van twee en mijn zoon van zeven jaar.
Mijn zaak is een diagnosecentrum voor wagens en een groothandel van auto-onderdelen zoals batterijen en filters. Ik zoek naar defecten in de elektronica van de auto's. Dat is computerwerk. Ik kan daarover nadenken tot ik er hoofdpijn van krijg. En die bezieling mis ik bij de jongens die hier stage komen doen. Veel klanten komen uit de buurt, van allerhande nationaliteiten, de rest zijn mensen uit heel België. Het zijn garagisten, maar ook particulieren. Mensen zijn heel ongeduldig geworden. Dat maakt het soms moeilijk, maar ik doe mijn werk graag.
De werkplaats was vroeger een koetsenmakerij. Nadien werden er ijzeren veren voor de spoorwegen gemaakt. We hebben de vloer moeten verstevigen met veel beton, want dit is moerassig gebied.
De markt hadden ze moeten behouden. Nu heeft Gent geen enkele overdekte marktplaats meer. Dan hadden de vele handelaars in de buurt, zoals onze buurvrouw Reintje, hun zaak niet ten onder zien gaan.

Ann Vantournhout

Dariush Abrar

Tandarts
Spaanskasteelplein

Toen ik in ’96 een tandartspraktijk wou beginnen in Gent, was het voor mij belangrijk dat dat in een buurt was waar geen andere tandartsen actief waren en dat er parkeergelegenheid was. Dat vond ik hier. In de beginjaren had de buurt een wat negatieve klank door het slachthuis en de beestenmarkt. Veel was vervallen, de fly-over stond er nog, maar dat is voorbij. Nu is het veel aangenamer en mooier geworden. Mijn praktijk draaide meteen goed. Ik begon met één stoel en na zes maanden had ik voldoende patiënten voor een tweede stoel. Ik heb door de jaren in mijn praktijk met negen collega’s gewerkt. Toen het aantal nog toenam, was er hier geen plaats voor uitbreiding en ben ik met tweede praktijk begonnen in Ertvelde, waar ik woon. Nu ben ik 58 en neem ik wat gas terug. Door gezondheidsproblemen heb ik ondervonden wat belangrijk is in het leven.
Mijn patiënten vormen een goede mix van Belgen, Turken en andere nationaliteiten. Als tandarts moet ik werken op basis van vertrouwen. Ik heb vier jaar in Duitsland gewerkt en daar zag ik zestig mensen per dag. Ik voelde me een machine. Hier is het aangenamer. Ook mijn vrouw Nordin heeft die Duitse episode meegemaakt. Voor onszelf en voor onze kinderen verkiezen we in België te wonen. Mijn zoon en dochter zijn 27 en 24 jaar en zijn gelukkig dat ze nog mogen studeren. Ik kom uit Iran en ben sinds 1980 in België. Ik studeerde in Antwerpen en in Brussel, maar ik woonde steeds graag in Gent. We hebben heel goede Iraanse, Vlaamse en Turkse vrienden. Sinds dertien jaar wonen we in Ertvelde waar we ons ook heel goed voelen tussen lieve buren. Maar ja, dat hangt voor een groot deel van jezelf af.

Ann Vantournhout

Tom Wolf

Bed in Gent
Lucas Munichstraat

‘Een heel mooie B&B, sober, maar een super gastheer! Dankzij de vele tips van Tom zagen we zaken van Gent die we nog nooit eerder gezien hadden.’ De commentaren op de toeristische website Tripadvisor liegen er niet om: in de Lucas Munichstraat 18 is sinds 2009 een van de beste Bed & Breakfasts van Gent gelegen. ‘Ik vind het sociale aspect van een B&B belangrijk’, vertelt Tom Wolf. ‘Ik wil aanwezig zijn en mijn gasten tips geven voor hun bezoek. Ik hou van mijn stad en de buurt waar ik al dertig jaar woon. Ik raad mijn gasten in het weekend aan een bezoekje te brengen aan de Sint-Baafsabdij, aan de binnentuin op zondag en aan de herberg. Als ze hier op vrijdagavond verblijven, kijk ik op de agenda welk optreden er is.’

‘De uitbating vergt tijd, maar het klikt met de gasten en dat geeft me energie. Bij het ontbijt hebben we vaak lange gesprekken. We praten over de stad. De gasten reageren meestal positief op het multiculturele karakter van de buurt. Ik kan hen geruststellen dat dit een rustige en veilige omgeving is. Als ze weten dat ik muzikant ben, gaat het soms daarover. Op de kamers staat trouwens geen televisie, maar een platendraaier en er zijn vinylplaten. Eens bracht een gast zijn eigen platen mee.’

‘Hier komen veel Angelsaksische mensen, Amerikanen, Canadezen, Australiërs. De eerste twee jaar ging het zo hard dat ik al wat moest remmen. Dan heb ik geen gasten voor één nacht meer genomen. Sinds dit jaar bemerk ik de concurrentie van AirB&B. Daarom probeer ik meer met muziek bezig te zijn. Ik kreeg van gasten al een uitnodiging om in Berlijn een huiskamerconcert te brengen.’

Ann Vantournhout

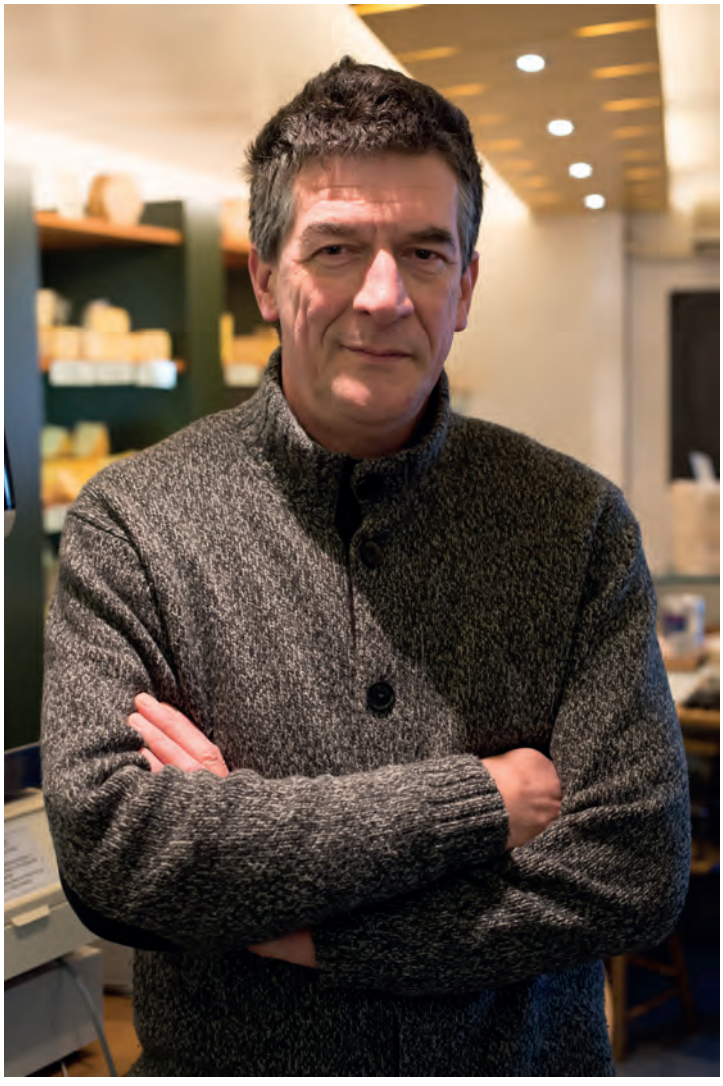

164

Alexander Claeys

Het Hinkelspel
Lousbergskaai

Onze eerste kaas maakten we in het Klein Begijnhof in de Lange Violettestraat. We verkochten aan vrienden en familie. Na een jaar richtten we de coöperatie op en begonnen met de kaasmakerij Het Hinkelspel in de Karel Antheunisstraat. We hadden er ook een winkeltje. In 1988 zijn we met onze nog jonge biokaasmakerij en -winkel naar de Lousbergskaai gekomen. Drie jaar geleden is onze kaasproductie naar Sleidinge verhuisd want we hadden hier plaats tekort en konden moeilijk aan de HACCP-normen voldoen.
In dit pand zat vroeger De Kaasboer, een kaasgroothandel. Het gebouw, met een kaasopslagruimte, was dus geschikt voor kaas, ook al hebben we veel verbouwingen gedaan. We hebben twaalf (straks 14) mensen in dienst, van wie vijf in de winkel in Gent. In de beginjaren kwamen klanten soms van ver om biologische kaas en biobrood van De Trog te kopen, maar nu die producten breder te verkrijgen zijn, hoeft dat niet meer. We hebben nu meer klanten uit de buurt, die te voet of met de fiets komen. In deze buurt wonen veel jonge gezinnen: het is soms al de derde generatie die hier als klant komt. We willen hier zeker blijven. We hebben zelfs plannen om uit te breiden: de kaaswinkel wordt groter en achteraan komt een overdekte markt met groenten en fruit, een bakkerij en een degustatieruimte.
We staan dicht bij onze klanten en zij staan open voor initiatieven met goede producten.
De veemarkt heb ik als kind nog gekend. Ik kwam mee met mijn grootvader Alfons Van Rie en mijn ooms die veehandelaars uit Maldegem waren. Om twee uur 's nachts laadden we de beesten op. Terwijl zij hun zaken deden, bleef ik bij de dieren op de markt staan.

Ann Vantournhout

Daniël Willems

Dagbladwinkel
Gebroeders Van Eyckstraat

Ik ben eerder timide. Buiten mijn winkel zal ik me op de achtergrond houden. Maar in mijn winkel voel ik me thuis. Het is mijn biotoop. Het is zoals toen ik in de sector van breimachines werkte. Ik werd er gewaardeerd. Maar het bedrijf stopte in 1978 en ik nam een krantenwinkel in de Gebroeders Van Eyckstraat over. De winkel draaide goed: er was brouwerij Meiresonne, de fabriek van Avion, Belgacom en de dienst Stedenbouw, de scholen in de buurt en een dichte bevolking in de wijk. Ook het slachthuis was nog open. De veekoopmannen kwamen sloffen sigaretten kopen en besteedden veel geld aan de Lotto. 'Geef mij ne keer ne Lotto van 2.000 of 3.000 frank', vroegen ze soms. De ligging van die winkel trok me aan omdat ik afkomstig ben uit de wijk. Op de Lousbergskaai had mijn vader een groothandel in textiel. Eerst huurde ik de winkel. Twaalf jaar geleden kocht ik het pand en verbouwde de bovenverdieping. Ik woon er nu. Ik had ook een belangrijke dagbladroute, maar de jongen die dat voor mij deed, verongelukte. Door het verdwijnen van alle bedrijvigheid in de buurt, de groeiende concurrentie van andere krantenwinkels, de digitalisering en de toenemende transportkosten, wordt het steeds moeilijker. Ik doe nog steeds graag de winkel, al verdien ik er veel minder mee. De mensen die nu nog bij mij komen, zijn mensen die hier wonen. Ook mensen van allochtone afkomst, die kopen vooral sigaretten en Lottobiljetten. Er komen veel minder mensen dan vroeger, maar ik ken hen bij hun naam en ze lieten me voelen dat ze me misten toen ik een tijdje geleden ziek was. Het werk houdt me levendig en jong. Diep in mijn hart ben ik er niet zeker van om te stoppen.

Hedwig Aerts

Fatih Caliskan

Caliskan Market
Dampoortstraat

Mijn grootvader langs moederskant, Kartal Kadir, is in Gent aangekomen in 1962. Onze familie komt uit Emirdag. De Gentse industrie vroeg goedkope werkkrachten. Hij werkte bij wegenwerken en in de textielindustrie. Zijn gezin is later naar hier gekomen. Mijn vader werkte een tijd bij bakkerij Bloch in de Veldstraat. Nadien werd hij een van de eerste Turkse zelfstandige bakkers en had een bakkerij aan Dok-Zuid. Hij was zeer succesvol.
In bijberoep was hij stoffeerder. Het waren echt harde werkers. De naam van onze zaak, 'Caliskan' Market, verwijst trouwens naar 'harde werker'. De eerste generatie had het veel moeilijker omdat ze de taal niet kende. Nu is de Turkse gemeenschap zeer goed georganiseerd met eigen middenstanders, dokters, tandartsen, enzovoort. Nieuwkomers kunnen hier nu terecht zonder Nederlands te spreken. Vroeger werkten ze en stuurden geld naar Turkije, later lieten ze hun families overkomen. De economie in Turkije is veel verbeterd en sommigen van mijn generatie zouden graag terugkeren. Hier vallen we tussen wal en schip. We worden dikwijls niet als volwaardige Belgen aanzien en als Turken zijn we ook een minderheid. Het probleem is dat ik graag terug zou willen gaan naar Emirdag, maar dat mijn kinderen niet willen. Ze zijn hier opgegroeid en volledig geïntegreerd. België is hun nieuwe thuisland geworden.
De winkels draaien goed. We zien wel accentverschuivingen bij de klanten. Waar we vroeger ongeveer 80 procent Belgen hadden, hebben we nu een veel internationaler cliënteel met het accent op Turken.
De mensen kijken nu voornamelijk naar de prijs, het maakt hen minder uit of de winkels Turks of Belgisch zijn.

Fabien Audooren en Christine De Zutter

Mustafa Avsar

Muzikantenhuis
Dampoortstraat

‘Zonder liefde kan je dit niet volhouden,’ zegt Mustafa Avsar over zijn Muzikantenhuis, een café/ontmoetingsplaats/podium/ werkatelier in de Dampoortstraat. Het is Mustafa’s droom in opbouw. Hij werkte vijftien jaar als carrossier omdat hij dacht dat hij niet zou kunnen leven van zijn muziek. Maar in 2006 kocht hij toch een pand in de Dampoortstraat en begon er een muziekwinkel. ‘Ik wilde later geen spijt hebben dat ik het nooit geprobeerd had.’ Het werd een muziekwinkel met westerse en oosterse instrumenten en cd’s. Mustafa: ‘Het was een culturele ontmoetingsplaats waar mensen zaken kwamen betasten en bekijken, meer nog dan ze te kopen.’ Enkele jaren later begon Mustafa in het aanpalende pand een café. ‘Turkse muzikanten zoals ik hadden een podium nodig, maar het Muzikantenhuis was van in het begin een plaats van culturele ontmoeting waar allerlei soorten muzikanten welkom zijn.’ Stap voor stap verwierf het Muzikantenhuis naam, onder meer omdat bekende muzikanten als Willem Vermandere of Walter De Buck er kwamen spelen. ‘Er ontstonden verschillende projecten uit onze jamsessies op dinsdagavond.’
Met het Muzikantenhuis stak Mustafa zijn nek uit, hij maakte keuzes. Vrouwen zijn er welkom en er wordt alcohol geschonken. ‘Het zeer gelovige deel van de Turkse gemeenschap vindt ons te open, maar ik heb vrede met wat ik doe: ooit zullen ze me begrijpen. Ik heb een klein maar trouw publiek.’ In de wijk leven Turken en Belgen vreedzaam met maar vooral naast elkaar, het Muzikantenhuis is een plaats waar de contacten verdiept worden. ‘Vroeger ging ik nooit op bezoek bij Belgische vrienden, dat is nu wel het geval,’ getuigt Mustafa.

John Vandaele

Isabelle Stepman

'Isabelle'
Dampoortstraat

Vijfentwintig jaar geleden nam ik het oud huis 'Simone' over, een winkel voor bruids- en suitekledij. Er waren in die tijd nog wel tien winkels voor bruidskledij in de stad. Nu ben ik bijna de enige. Omdat ik toen onvoldoende trouwkledij kon maken, begon ik ook met 'retouches'. Dat herstelwerk geeft afwisseling en neemt nu ongeveer de helft van de tijd in beslag.
De bruidjes liggen in het najaar stil. Na nieuwjaar begint het weer. In de zomer wordt er meer getrouwd. De bruidskleren ontwerp ik zelf. Mensen komen met een foto of een prent en ik maak een schets. De stof wordt gekozen en ik maak het patroon. Na enkele keren passen is het kleed klaar. Ik verkoop ook bijpassende bruidsschoenen.
Klanten die naar hier komen, zijn een beetje buitenmaats of het zijn meisjes die hun zin niet vinden in de confectie, ze willen iets eenvoudig. Met sommige meisjes heb ik een goed contact. Ze vertellen over zichzelf terwijl ik bezig ben.
Ik kreeg geleidelijk aan steeds meer werk. Alle soorten mensen komen bij mij. Mensen worden soms wel veeleisend. Ze brengen vandaag iets binnen en ze hadden het graag gisteren al hersteld terug… Ikzelf wil misschien wel te veel aan de wensen van mensen voldoen. Ik doe het werk graag goed. Bij retouches is perfectie niet altijd mogelijk. Je kan een kledingstuk dat hersteld moet worden, niet nieuw maken.
Ik kom uit een milieu van zelfstandigen, dat zit in de genen. Het betekent je eigen baas zijn, doen waar je zin in hebt, contacten met mensen, maar er ook altijd zijn. Ik houd van mijn werk, dat is toch belangrijk. Ik naai graag. Van kinds af was ik heel vaardig met handwerk. Ik kon van mijn hobby een beroep maken.

Hedwig Aerts

Philip Andoh

Foreign shop
Dampoortstraat

Philip Andoh vluchtte in 1987 naar België omdat hij er als militair in zijn vaderland Ghana van werd beticht betrokken te zijn bij een complot tegen president en legerofficier Jerry Rawlings. ‘Ik wist van niets maar dreigde wel gevangen gezet te worden. De Belgische overheid erkende me als politiek vluchteling en via het spreidingsplan belandde ik in Gent.’ Philip leerde Nederlands en probeerde zijn Ghanese opleiding elektronica te vervolledigen in Gentse hogescholen. Hij vond werk in de telecomsector en liet zijn vrouw overkomen. ‘Omdat zij weinig om handen had, maar een goeie kapster was, openden we in 1993 in de Dampoortstraat 17 een kapsalon met haarcrèmes en andere toebehoren. We kregen geregeld de vraag of we Afrikaans voedsel verkochten. En zo begonnen we ook daarmee.’ Philip bleef intussen voltijds werken, maar dat viel hem zwaar. ‘Ik ging tijdens het weekend in Londen Afrikaanse waren kopen en ging vervolgens op maandag weer werken.’ In 1995 stopte hij met zijn baan en ging voltijds in de winkel werken. Hij wist toen dat het financieel haalbaar zou zijn. In 1999 kocht hij het grotere pand aan het einde van de Dampoortstraat waar de *Foreign shop* zich nu al vijftien jaar bevindt. De winkel verkoopt Afrikaanse goederen: voedsel, haarverzorgingsproducten, enzovoort. Sinds kort kan je er via het RIA-systeem geld overmaken naar verre landen. ‘We hebben Afrikaanse maar ook Belgische klanten. De zaken gaan vrij goed. Toch kan ik sinds de financiële crisis maar één persoon meer in dienst nemen. De sociale lasten maken arbeid duur, maar – anders dan in de meeste Afrikaanse landen – gebeurt hier met belastingen ook iets goeds.’

John Vandaele

Farouk Yuksel

Slagerij
Dampoortstraat

'Aile Kasabi'. Dat is de naam van mijn winkel. Het betekent familieslagerij. Met mijn vrouw Hatice ben ik deze winkel begonnen in 2009.
Ook mijn kinderen, die nog allemaal studeren, werken mee. Zo zijn we allemaal samen. Familie is belangrijk voor mij. Ik groeide op in een dorp dichtbij Emirdag in Turkije. Ik was de voorlaatste van negen kinderen. Mijn vader stierf toen ik veertien jaar was. Ik zorgde voor de dieren thuis en was ook herder. Al mijn zussen kwamen naar Gent. Toen ik na een verblijf in Nederland met mijn gespaarde geld in Gent aankwam, wou ik trouwen. Mijn zussen brachten me naar een gezin en zegden: 'Hier is een meisje voor u.' Ik vroeg haar ten huwelijk. In 1994 begon ik in een restaurant te werken. Later nam ik een restaurant over.
Dat was zwaar: ik zag mijn familie weinig en het was stresserend om leiding te geven aan andere mensen. Van een goede vriend nam ik de slagerij in de Dampoortstraat over, waar we nu wonen.
Hier komt een internationaal publiek over de vloer. Belgen en Turken kopen vooral beefsteak en koteletjes, Afrikanen houden van organen (de maag, de staart) en soepvlees. Pakistanen en Marokkanen kopen lamsvlees voor de tajine. We bedienen hen allemaal graag goed.
Ik zou graag terug naar mijn dorp in Turkije gaan wanneer ik oud ben en wanneer de kinderen afgestudeerd zijn en op eigen benen staan.
Er is goede lucht, het eten is gezonder, het is er niet zo duur en er zijn nog echt seizoenen.
Slager zijn is hard werken. Maar ik houd van mijn werk. Ik houd ervan mensen rondom mij te hebben, zoals een grote familie.
Dat is belangrijker dan geld.

Hedwig aerts

Dank aan Hava voor het tolken.

Speciale dank aan allen die meewerkten aan dit project

Schrijvers, cineasten en fotografen
Hedwig Aerts, Fabien Audooren, Herman Balthazar, Luc Devriese, Fabian De Wilde, José De Wilde, Christine De Zutter, Bart D'hondt, Marc Hanson, Griet Maréchal, John Vandaele, Jules Vandevelde, Jos Vanherreweghe, Ann Vantournhout, Sammy Van Cauteren

Getuigen uit de slachthuistijd
Frank Beke, Juliette D'Havé, Raymond Hutse, Arsène Huysman, Dirk ketelaere, Marc Meerschaut, Ignace Mottart, Luc Rosseel, Raymond Stadius, Franklin Tombeur, Irène Van Bastelaere, Arsène Vandermander, Georgette Van Geertruy, Lou Van Germeersch, Norbert Van Speybroeck, Sonja Vanoutryve

Handelaars van vandaag
Darius Abrar, Ercan Alici, Philip Andoh, Mustafa Avzar, Yves Cannaert, Alexander Claeys, Jan Dewulf, Elsie Dierickx, Selim Dogan, Caliskan Fatih, Marc en Lydia Martens, Tuncer Mavzer, Isabelle Stepman, Marcel Van den Steen, Kina Van Geertruy, Daniël Willems, Tom Wolf, Farouk Yuksel

Instellingen
Stad Gent – De Zwarte Doos – Stadsarchief (SAG)
Dienst Monumentenzorg Stad Gent
Gent Cultuurstad
Buurtcentrum Lousbergs – Macharius – Heirnis – Scheldeoord
Liberaal Archief vzw
Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis
Maurits Gysseling vzw (DSMG)
Huis Van Alijn
MIAT
MiramirO
Provincie Oost-Vlaanderen
STAM
Universiteitsbibliotheek Gent

Herkomst van de illustraties

Breidelzonen: 58
Collectie Marc De Smet: 78
Collectie Els De Wilde: 78, 79
Collectie Bart D'hondt: 48 (onder), 64, 63 (boven)
Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis (DSMG):
48 (midden rechts, A. Moreau), 62 (onder), 84 (rechts), 116
Collectie Roland Heughebaert (PKRH): 22 (rechtsonder), 36 (boven), 44 (onder),
48 (boven en midden links)
Collectie Raymond Hutse: 86, 87
Collectie Dirk Ketelaere: 26, 36 (midden en onder), 78, 89, 102, 104, 108, 110, 114
Collectie Henry Krul: 150
Liberaal Archief: 22 (linksonder), 32, 56, 66
MIAT: 76, 79, 84 (links midden en onder), 92
Collectie Paul Oyen: 84 (boven)
Collectie Norbert Stadius: 72, 88 (onder)
Stad Gent – De Zwarte Doos – Stadsarchief (SAG): 18 (boven), 22 (boven),
42, 44 (boven), 52, 62 (midden), 88 (boven)
Stad Gent – stadsplan – aanpassing Juliette D'Havé: 96-97
Universiteitsbibliotheek Gent: 30
Collectie Irène Van Bastelaere: 82
Collectie Norbert Van Speybroeck: 90
Michiel Hendryckx (collectie SAG): cover, 4, 10, 14, 38, 67, 98, 172
Sammy Van Cauteren: 120, 122, 124, 130, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144,
145, 146, 147, 148, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167,
168, 169, 170
schutbladen: Larousse du XXe Siècle, 1928 - etsen Louis Bombled

Colofon

Redacteur - samensteller: Fabien Audooren
Eindredactie: Ann Vantournhout
Letters: tekst Minion van Robert Slimbach – titels Struktura
Grafische vormgeving & Struktura: Johnny Bekaert
Druk en afwerking: Graphius Gent
Papier: Magno Volume
Gedrukt op FSC-papier met vegetale inkten
en met elektriciteit opgewekt uit duurzame
CO_2-neutrale bronnen

ISBN 978 90 814 1462 3
© 2015 - Fabien Audooren & Christine De Zutter

Provincie Oost-Vlaanderen
Voor ieder van ons

gent:

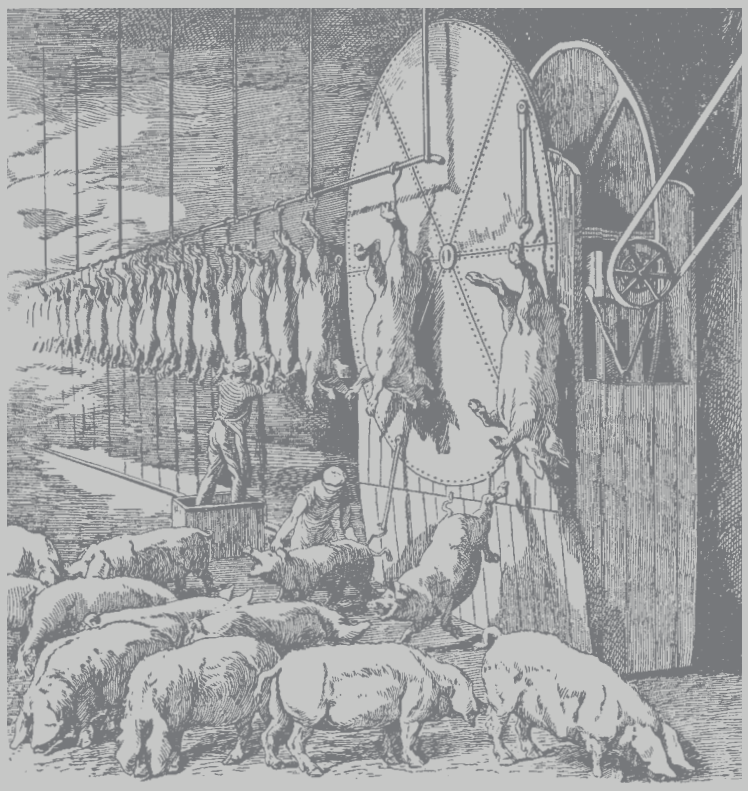

Na de Sint-Baafsabdij en het Spaans kasteel bepaalde het Gentse slachthuis meer dan 130 jaar het reilen en zeilen in de Machariuswijk.

Die hele periode was de wijk een bijzonder levendig treffen tussen de bewoners en de talrijke boeren, beestenkoopmannen, veeartsen-keurders en bankiers die in geïmproviseerde kantoren in de omliggende herbergen fortuinen verhandelden. Soms ontsnapte een dier even aan zijn laatste levenstocht en zette nog even de wijk op stelten voor het onherroepelijk verdween in de vleesindustrie.Nu 25 jaar later is de Machariuswijk volledig veranderd. De meer dan dertig cafés en de winkels met toebehoren voor de vleesindustrie zijn verdwenen. De vroeger bijna uitsluitend Gentse bevolking woont nu samen met 'inwijkelingen' van bijna 70 nationaliteiten.

Hoe het was in de tijd van het slachthuis en hoe het nu is, leest u in dit derde boek van de Buren van de Abdij. Niet alleen historici komen aan het woord, maar ook de bewoners van vroeger en nu.

De judaskus

foto voorkaft
Michiel Hendryckx

Na honderddertig jaar werd op 30 september 1987 het laatste schot gelost in het Gentse slachthuis. Dit laatste schot was voor een mooie, slanke zwarte merrie met van die ogen die kijken zoals alleen een vrouw dat kan. Directeur Vandermander voert zijn laatste keuring uit. 'Het zal zeer lekker vlees zijn'. Hij trekt het gebit bloot, tikt op een paar tanden en zegt: 'Ze wordt binnenkort drie jaar, elle prend trois ans, zeggen ze in het Frans' en ondertekent dan zonder enige emotie het keuringsattest. De eigenaar geeft nog een laatste kus, een 'judaskus'. Een uur later wordt het mooie dier in een stevige ijzeren kooi geleid. Een potige man ontspant de zware slagpin van het pistool tussen haar ogen en ze zakt in elkaar. Met een lange pin die aan een breinaald doet denken doorboort hij door het gat in haar kop de levensknoop waar de zenuwbanen voor ademhaling en bloedsomloop elkaars vitale gezellen zijn. Dan beweegt de merrie niet meer. Ze was de laatste in een ontelbare rij.